

Àngel DUARTE I MONTSERRAT

EL REPUBLICANISME CATALÀ A FINALS DEL
SEGLE XIX (1890-1900)
(Volum I)

Tesi Doctoral dirigida pel
Dr. Pere GABRIEL I SIRVENT

P. Lluís

Departament d'Història Contemporània
Facultat de Lletres
Universitat Autònoma de Barcelona

Setembre 1986

INDEX

Presentació	iv
0. <u>Introducció</u> : l'ensulsiada republicana i popular en els primers anys de la Restauració	1
I. <u>L'evolució organitzativa</u>	21
I.A.:1890: Quatre organitzacions en començar la dècada	23
I.A.1. El partit republicà centralista	24
I.A.2. El partit republicà democràtic federal	31
I.A.3. El partit republicà possibilista	39
I.A.4. El partit republicà progressista	48
I.B.:1893: La Unió Republicana	57
I.C.:1894-1896: La crisi de les velles organitzacions	64
I.C.1. El possibilisme davant la Restauració i la crisi de l'any 1894	65
I.C.2. Les noves plataformes polítiques del republicanisme en els anys 1895-1896:	87
A. El Partido Republicano Nacional	90
B. La Unión Revolucionària	100
I.C.3. L'organització federal en aquests anys	109
I.D.:1896-1900: cap a la creació de les formes organitzatives vigents en els primers anys del segle XX.	126
I.D.1. La Unión Republicana de l'any 1896	127
I.D.2. El procés d'organització de la Fusió Republicana.	137
I.E. Altres aspectes de la vida orgànica.	158
I.E.1. El paper dels centres republicans	160
I.E.2. Les joventuts republicanes	163
I.E.3. Anàlisi d'un corrent dissident: els federals del grup de "La Avanzada"	167
II. <u>Alguns aspectes de la ideologia social i política dels republicans catalans</u>	177
II.A.:Laïcisme, anticlericalisme i lliurepensament en els ambients republicans. L'ensenyament.	177
II.A.1. Les alternatives polítiques republicanes a la qüestió clerical	182
II.A.2. L'anàlisi del fet religiós: religió i antireligió	198
II.A.3. Lliurepensament i nova moral. L'ensenyament laïcista	208
II.A.4. L'ensenyament	232
II.B. L'exèrcit espanyol i la qüestió colonial	254
II.B.1. Els republicans i l'exèrcit espanyol durant els anys 1890	254
II.B.2. El problema colonial per als republicans abans de l'esclat de les guerres	275
II.B.3. El Marroc	281
II.B.4. L'esclat de la insurrecció cubana. La direcció del conflicte colonial.	294

II.B.5. Repercussions a la vida política espanyola de la crisi colonial	309
II.B.6. El paper dels EEUU en la crisi colonial	314
II.B.7. Filipines	319
II.B.8. Les posicions abandonistes entre els republicans	326
II.B.9. El racisme en el conflicte cubà	332
II.C. El republicanisme i la dona	338
<u>III. Republicanisme i obrerisme</u>	353
III.A.:Els àmbits comuns: les entitats corals, els ateneus, les societats de resistència i els cercles obrers.	354
III.B.:Els republicans davant els problemes concrets de la classe obrera	377
III.B.1. Els republicans i el 1 ^{er} de maig	377
III.B.2. Els republicans davant els conflictes laborals quotidians al llarg de la dècada	383
III.B.3. Les repercussions del procés de Montjuïc en les relacions entre republicans i obrers	400
III.B.4. Altres motius de posicionament republicà davant conflictes obrers	406
III.C.: Republicans i camperols	408
III.D.:Els republicans davant el socialisme i l'anarquisme	436
III.D.1. Les relacions dels republicans i els socialistes	436
III.D.2. Els republicans i el moviment llibertari	444
III.D.3. Concepció del socialisme en els medis republicans	457
III.E.: Les alternatives	467
III.E.1. La lluita política com a camí i instrument d'emancipació de les classes populars	468
III.E.2. Les alternatives socials i econòmiques	478
III.E.2.1. El problema de la propietat	479
III.E.2.2. L'associacionisme obrer	482
III.E.2.3. La vaga	485
III.E.2.4. La instrucció	486
III.E.2.5. El cooperativisme	488
III.E.2.6. Les reformes legislatives i l'acció de govern	498
III.F.: Algunes tradicions comunes	504
III.G.: Conclusions	508
<u>IV. Republicanisme i catalanisme</u>	512
IV.A.:La necessitat de donar una resposta al nou catalanisme polític	515
IV.A.1. Valoració de la política almiralliana	540
IV.A.2. La qüestió lingüística	545
IV.B.: L'ideal iberista	550

V. <u>La política republicana a la Catalunya de finals de segle</u>	564
V.A. Els primers de maig i el procés polític previ a la Unió Republicana	565
V.B. Un any clau: el 1893	604
V.C. Un any de transició: el 1894	626
V.D. 1895-1896: el republicanisme immers en una profunda crisi	639
V.E. 1897-1900: el republicanisme enfront de la crisi de finals de segle. Les portes obertes al lerrouisme	663
VI. <u>A tall de conclusió</u>	716
<u>Notes</u>	
Introducció	725
Capítol I	726
Capítol II	736
Capítol III	751
Capítol IV	763
Capítol V	767
<u>Apèndixs</u>	
1. Relació de centres republicans	779
2. Relació de republicans	823
3. Resultats electorals	840
<u>Bibliografia</u>	864

Presentació

En acabar la meua tesi de llicenciatura, el setembre del 1891, tant el director de la tesi, el professor Pere Gabriel, com el professor Dr. Borja de Riquer -membre del tribunal- van insistir en una qüestió que se m'havia plantejat en el decurs de la redacció definitiva del treball: hi havia greus dificultats per conèixer amb exactitud l'evolució del republicanisme català durant el període estudiat, la dècada dels noranta del segle passat.

Certament els estudis no eren gaire nombrosos. Altres camps d'estudi del comportament polític i social de les classes populars havien tingut la sort de desvetllar l'interès d'historiadors com els professors Drs. Josep Termes i Miquel Izard. Ens referim, és clar, al societarisme obrer, l'internacionalista i el de les Tres Classes de Vapor.

Cronològicament parlant, el republicanisme semblava només interessar durant el Sexenni o bé a partir de la presència d'Alejandro Lerroux a Barcelona.

Pel mig hi havia un espai que només podiem cobrir amb treballs que tractessin aspectes parcials o amb el llibre de Santiago Albertí, El republicanisme català i la Restauració monàrquica (1875-1923). Quedava el recurs de recórrer a la informació facilitada pels mateixos homes del republicanisme -Pi, Gómez Chaix, Albornoz, Rodríguez Solís-, o per històries generals -Pirala, Fernández Almagro,....-.

El present treball voldria cobrir un espai i un temps molt determinats: els anys 1890 i, especialment, les comarques barcelonines. Els motius d'aquesta opció són diversos. Alguns d'ells de tipus pràctic. Però per sobre de tots es trobaria la voluntat d'enllaçar el material que donem a conèixer amb els treballs del professor Dr. Joan B. Culla i Clarà.

La seva excel·lent tesi sobre el republicanisme lerrouxista a Catalunya connecta amb aquest interès que indicavem pels primers anys del segle XX que ja J. Connally Ullman i J. Romero Maura havien manifestat mitjançant els seus treballs.

Però, pensem que cal cercar part de l'explicació del fenomen lerrouxista en les condicions del moviment republicà català anterior, i donar a conèixer aquells factors de continuïtat i ruptura en el comportament social i polític de les classes populars.

Aquest seria potser el motiu central de l'opció cronològica i temporal.

Voldria acabar aquesta breu presentació agraint en primer lloc al professor Pere Gabriel i Sirvent, els coneixements i el temps que, de manera generosa, ha posat a la meua disposició. Ha revisat manuscrits previs, m'ha indicat possibles línies de treball i m'ha fet suggerències molt aclaridores. En tot cas les possibles deficiències en dur-les a la pràctica són exclusivament responsabilitat meua.

Dono les gràcies, també, als altres membres del tribunal de llicenciatura, Borja de Riquer i Jordi Castellanos, que em varen animar a tirar endavant una possible tesi de doctorat. Al professor Culla i Clarà que

em facilità la consulta de la seva tesi doctoral i em féu indicacions prou suggerents. Als amics Joaquim Albareda, Jordi Figuerol i Àngel Smith que de diverses formes han ajudat a tirar endavant aquest treball. A la Isabel Grinó pel seu constant recolzament.

Per últim a les direccions i personal dels arxius i biblioteques on he investigat.

Bellaterra, setembre 1986.

0. Introducció: L'ensulsiada republicana i popular en els primers anys de la Restauració.

Resulta del tot evident que a l'hora de començar el present treball, en el moment de posar-nos a explicar les característiques que presentava el republicanisme finisecular, no podríem fer-ho limitant-nos a aquests darrers anys exclusivament.

No resultarien comprensibles la major part d'informacions que aquí facilitem si no dediquéssim algunes planes a reflexionar sobre el caràcter del sistema polític creat amb la Restauració, i a descriure la incidència que va tenir entre els republicans i les classes populars. És obvi, d'altra banda, l'interès de donar algunes dades sobre la pròpia evolució del republicanisme en el període de temps immediatament anterior al que és objecte d'atenció central per part d'aquest estudi.

Hem de parlar breument del caràcter del sistema polític creat el 1875 per tal com fou un sistema que no només intentà restablir un ordre polític alterat per la Revolució de 1868, sinó que també -i diríem que fonamentalment- volia reforçar un ordre social i econòmic que podia haver-se posat en perill durant l'experiència democràtica dels sis anys anteriors, molt especialment durant la República federal, l'any 1873.

La Restauració intentarà que les "agitacions" polítiques ja no tinguessin com a protagonistes les classes subalternes. Ni tan sols que sectors de les classes dominants tornessin a recórrer a aquelles per a defensar objectius propis. Es procurarà que les classes populars

quedin, en qualsevol cas, excloses de la vida política i social. Sobretot en els primers moments aquest objectiu és molt clar, i s'esmerçaran tots els esforços per aconseguir-ho.

La classe obrera, per tant, veurà àmpliament retallada la seva capacitat d'actuació. Adhuc l'obrerisme reformista, que a Catalunya tenia una presència destacada al voltant del grup d'"El Obrero" i de les Tres Clases de Vapor, contemplarà la ineficàcia de les seves propostes per a crear canals de comunicació estables que garantissin una mínima representativitat obrera a canvi d'assegurar una major estabilitat social.

Amb unes classes subalternes aculades, el republicanisme no podia esperar res més que una greu ensulsiada en aquells anys inicials de la Restauració. Ensulsiada que s'hauria d'explicar, tant o més que per la pròpia fragmentació, per la política repressiva del sistema creat per Cánovas del Castillo, el qual s'encarregarà "personalment" -des de la seva privilegiada parcel·la de poder fins l'any 1881- de que qualsevol moviment social o polític que no entrés a l'esquema previst, que pogués posar en perill la continuïtat del projecte polític i social implantat, restés marginat.

Aquesta "vigilància" serà especialment intensa durant els primers anys donat que tant l'estructura de funcionament del sistema com els partits que li havien de donar vida no estaven configurats de forma definitiva. També perquè alguns sectors significatius del republicanisme -conscients o no d'aquesta debilitat estructural del sistema- encara optaven per fer temptatives insurrec

cionals cercant el suport d'elements militars.

Pel que fa al funcionament dels partits dinàstics, tant el conservador com, sobretot, el liberal estaven encara per fer, tot anant integrant sectors de procedèn_çcia diversa.

El cas dels liberals és interessant de seguir en tant que l'opció alternativa a Cánovas fou dissenyada per aquest mateix polític al llarg d'un període relativament ampli -1875-1881 com a mínim- a base de temptejos. Aquesta segona base sobre la qual havia de sostenir-se la monarquia restaurada havia de procurar la incorporació dels elements procedents del Sexenni -fins i tot dels republicans que fos possible-, al mateix temps que impedia la configuració d'una aliança de les forces republicanes que intentessin recomposar el projecte democràtic.

Fins el 1881 no hi haurà un primer govern liberal-dinàstic. L'encapçalarà Sagasta. La mateixa elecció de Práxedes Mateo Sagasta començava a resoldre algunes de les incògnites polítiques del nou sistema que podien afectar la vida orgànica pròpia dels republicans. L'opció Sagasta descartava la possibilitat que fossin homes propers, per aquells anys, a Ruíz Zorrilla i al seu Partido republicano reformista els que encapçalessin una possible alternativa. Pel novembre d'aquell any, alguns d'aquests personatges als quals al·ludim -Martos, Echegaray, Montero Ríos- es distanciaren del líder exiliat per evolucionar cap a la monarquia. Tanmateix els problemes d'alguns d'aquests dirigents amb Sagasta persistiran, i l'aparició de la Izquierda Dinàstica serà una mostra de la insatisfacció que en determinats àmbits polítics creà la

decisió de Cánovas de donar l'alternativa a Sagasta.

El sector republicà que semblarà més favorable a la sortida que suposava Sagasta serà el possibilista, orientat per Castelar. Aquest -que com veurem acceptà d'antuvi les normes de joc que anava imposant Cánovas- no va menysprear cap probabilitat per assolir una certa influència política. La conxorxa amb els liberals dinàstics és evident ja a partir de l'agost de 1881 i li provocarà el descrèdit entre la resta de republicans; això originarà problemes als possibilistes catalans que, fins al darrer moment varen fer de la fidelitat personal a Castelar una qüestió de principis.

El rebuig a Castelar es fonamentava no tant en l'acceptació de determinats mecanismes més o menys corruptes -que altres republicans també utilitzaren- per a accedir a càrrecs públics i a escons parlamentaris, com en que això, en el cas de Castelar, precisament es pagava amb vel.leitoses declaracions on s'afirmava que gràcies a Sagasta era possible una evolució democràtica de la monarquia restaurada i, també, amb col.laboracions parlamentàries amb el govern de l'indicat dirigent liberal.

"Desde esa fecha (agost del 1881) la historia política del Sr. Castelar es bastante repulsiva, pues el espectáculo que ofrece un hombre que se llama republicano y al mismo tiempo trabaja descaradamente por la consolidación de la monarquía y vota con las mayorías dinásticas, no puede ser más bochornoso ni más inmoral."(1)

En definitiva, els problemes per tal de configurar les forces que sostenien el sistema polític eren importants i afectaven els republicans. I no només els liberals, sinó que també els conservadors tenien greus dificultats

per acabar de plantejar una estratègia única. A Catalunya aquest problema fou especialment greu.

Certament a Catalunya el desmantellament de les opcions populars era especialment intensa. Aquí s'havia viscut amb particular intensitat la força que les classes populars, que els treballadors, podien arribar a disfrutar en cas de donar-se una democratització més enllà de les façanes dels sistemes polítics, una democratització de continguts reals i profunds de les estructures socio-polítiques del país. És per això mateix que per a les classes dirigents de Catalunya, la Restauració es visqué amb eufòria, tant política com econòmica; però és per això mateix que els plantejaments sobre el que hauria de ser anaven en sentit diferent -o si es prefereix, més enllà- del proposat per Cánovas; i és per aquesta raó que la pràctica repressiva d'aquestes classes altes -en la mesura que els hi era possible- anava més enllà en el trencament de l'organització popular. De manera clara ho ha dit Borja de Riquer:

"Els conservadors catalans, espantats per l'experiència de l'etapa 1868-1874, creien necessària la creació d'un estat conservador fort que fes cara tant a l'ofensiva obrera-socialista com a la democràtica-laica."(2)

L'agressió exterior al republicanisme, provocada per la mateixa naturalesa política de la Restauració, va incidir sobre un moviment que aprofundia les seves divisions. Resulta prou evident que, en propietat, no es pot parlar de l'existència d'un partit republicà durant el Sexenni. Les tensions entre unitaris i federals, entre conservadors i avançats, que varen tenir lloc durant la I^a República es varen perllongar amb l'acabament d'aquesta. Encara més,

varen reforçar-se i institucionalitzar-se en personificar-se en Castelar, Ruíz Zorrilla, Pi i Margall i Figueras grups articulats que es denunciaven entre ells, alhora que reclamaven per a sí mateixos el paper de continuadors de la tradició republicana hispana.

Castelar va acceptar el règim de Serrano, primer, i la pròpia Restauració més endavant, trencant el quasi unànim retraïment que produí entre els republicans -i ens referim a l'opinió republicana, no a cap organització en concret- la convocatòria inicial de participació en el nou sistema, tot presentant-se a les primeres eleccions i aconseguint l'acta de diputat. També serà el primer a plantejar com un objectiu a defensar la Constitució de 1869. L'intent de recomposar una majoria liberal-democràtica allunyada de la pressió popular es troba en l'origen d'aquesta decisió.

Cal dir que, malgrat totes les renúncies programàtiques, l'actitud de Castelar podria considerar-se útil pel que feia a la reorganització dels primers nuclis republicans després de la Restauració. Hem de tenir en compte que la base humana del republicanisme havia tornat a casa després d'haver protagonitzat alguns intents aïllats de resistir el cop que portà la Restauració. En la majoria de casos no reaccionà donat el declinar, la reconversió conservadora que la República ja havia viscut durant la presidència de Castelar i més tard amb el cop de Pavia. Amb aquesta trajectòria la base social del republicanisme quedava mancada d'instruments per a intervenir a la vida política. Les classes populars, a més, havien perdut els organismes que li podien assegurar, en el lloc

de treball si més no, un cert protagonisme a la vida social i econòmica.

Doncs bé, és en aquest context que no podem menysprear el paper reorganitzatiu que facilità la posició adoptada per Castelar: els grups de suport creats a Barcelona en favor d'aquest polític per a les eleccions del febrer del 1876 -fetes encara amb sufragi universal- seran l'origen de la primera estructura organitzativa de caràcter republicà després del cop de Martínez Campos; encara que això fes del possibilisme suspecte de debilitat en les seves conviccions republicanes.

Manuel Ruiz Zorrilla, convertit definitivament al republicanisme, aviat es va veure obligat a anar a l'exili degut als contactes que va mantenir amb comandaments de l'exèrcit durant el febrer del 1875. Des d'un punt de vista organitzatiu, i en coalició amb Nicolás Salmerón y Alonso, va impulsar l'anomenat Partit republicà reformista. Aquesta nova força intentarà recollir les aspiracions de les classes populars i de la part més "liberal, inteligente y laboriosa" de les classes mitges.

L'acord entre els dos prohoms era una transacció entre el sentit unitari de l'exiliat i l'antic federalisme del que havia estat tercer president de la República. El programa reformista inclou la proclamació de la República amb la Constitució de 1869 -treient-li els articles monàrquics en unes Corts inicials de caràcter quasi constituent-, i la realització d'un seguit de reformes en els ordres polítics, econòmic, religiós, educatiu i social. Reformes que, en molts casos, constituïen punt de referència obligat en els futurs projectes republicans:

des de la cessió d'alguns béns nacionals a la classe treballadora i la solució dels conflictes de propietat rural -com la rabassa- en benefici del camperol que treballi la terra fins a l'aplicació del Jurat com a base de l'organització del poder judicial, passant per la implantació del servei militar obligatori i la supressió dels impostos de consums.

Existia, però, un element de gran transcendència que havia de posar fi a l'entesa entre Ruiz Zorrilla i Salmerón. El primer abonava -ja ho havia demostrat en els contactes que el van dur a l'exili- una estratègia decididament revolucionària: la de les "intentonas" militars sense participació popular o amb un paper molt reduït i secundari d'aquest darrer component. Una estratègia que mantindran determinats segments del republicanisme català fins a la dècada que estudiem en el present treball, la dels noranta.

Salmerón mantindrà una actitud més reservada, i a mesura que els fracassos se succeeixen es distanciarà decididament. La ruptura i posterior creació del centralisme s'intuïa amb anterioritat al fet que la desencadenarà formalment: el fracàs de Villacampa. El progressisme, fidel a Ruiz Zorrilla, es veia abocat doncs a l'insurreccionalisme, als complots i aixecaments precipitats i cada cop més allunyats de qualsevol possibilitat d'èxit.

A Catalunya, i segurament a la resta de l'Estat, el contingent humà més nombrós del republicanisme sota la Restauració, gràcies en bona part a la continuïtat respecte dels vells ideals populars que personificava Pi, eren els federals:

"Desde los primeros momentos de la Restauración contó, pues, el partido federal con la adhesión del mayor número de los antiguos republicanos."

Tot i així, els federals catalans -que majoritàriament optaran per seguir la direcció marcada per Pi, en lloc de la que hagués representat Figueras- varen passar uns anys desconcertats i mancats de direcció política efectiva. Mentre Pi i Margall es dedicava a la redacció, entre d'altres obres, de Las Nacionalidades -jutjada com l'obra clau del pensament pimargallià-, els cercles federals menaven una vida local dispersa i clandestina. Alguns es comprometeran individualment en alguna de les aventures insurreccionalistes. Només a partir del 1881, amb el viatge de Pi a Barcelona, es començarà a reorganitzar d'una manera efectiva el Partit republicà democràtic federal. Aquesta reorganització, tanmateix, vindrà a reafirmar la tendència a la "interiorització" de la vida del partit. Els vells problemes doctrinals venen a ocupar el centre de qualsevol activitat. I, en tot cas, convé tenir present que la sobtada activitat de Pi va venir esperonada per les iniciatives que Estanislau Figueras havia tingut pel seu cantó amb la finalitat d'estructurar un model de federalisme distint.

El republicanisme, doncs, es mostrava com un corrent polític fragmentat per qüestions de tàctiques i estratègies polítiques, per la visió que tenien sobre el protagonisme social al que calia donar preferència, per l'organització futura de l'Estat.

Tot això, interrelacionat amb les dificultats exteriors al moviment esmentades, explica el panorama que mostrava en els sis o set primers anys de la Restauració. (3)

El republicanisme d'aquells anys va mantenir-se a redós d'iniciatives com la publicació de El Libro del Ciudadano, o dels treballs de Valentí Almirall. O de la tasca de creació de l' Ateneu Lliure de Catalunya - "...la tribuna més avançada de difusió de doctrines i coneixements...", segons Jordi Casassas-, el febrer del 1878, en oposició al funcionament de l' Ateneu Barcelonès. Homes com Joan Giné i Partagàs, amb prestigi dins el món científic, cultural i acadèmic, eren llavors la punta de llança de la vida republicana. Els polítics de professió tenien notables dificultats per a reeixir en l'acció pública. Quan actuaven ho feien en el terreny de joc dels primers. Un exemple: bona part del prestigi polític posterior se'l guanyà Joan Sol i Ortega a la presidència de l' Ateneu Barcelonès. El seu discurs inaugural, l'any 1879, defensa clara dels principis democràtics, donà pas a una tasca que revitalitzà l'entitat cultural barcelonina. Un altre republicà el va succeir a la presidència, un home de la vella guàrdia com era Manuel Angelon.

Els republicans eren conscients d'aquest estat de coses, d'aquesta marginalització que els obligava a sortir a la llum pública fora del terreny estrictament polític. El llibre abans esmentat -El Libro del Ciudadano- s'autojustificava precisament com una manifestació externa que certifiqués la continuïtat dels ideals republicans:

"Al publicarlo, nos hemos propuesto principalmente dar fé de vida; penetrar por la única puerta que todavía se nos deja abierta para decir á quien nos lea, que en estos tiempos de apostasías y defecciones hemos sabido, abrazados en nuestros principios, resistir el embate de las olas y sacar á salvo nuestra consecuencia política."

El llibre, que es va elaborar gràcies a articles i col.laboracions d'homes de trajectòria federal -encara que optin per diverses solucions republicanes al llarg de la Restauració- respon a aquest objectiu. Es repeteixen uns continguts tòpics i que no aportaven alternatives per a l'actuació política immediata.⁽⁴⁾

Com ja hem dit fou durant l'any 1881 quan es va produir el primer trencament, lleu encara, amb aquesta situació.

La pujada dels liberals al poder comportarà modificacions en les expectatives dels republicans i en les seves actituds. D'entrada l'ambient mínimament més favorable obria uns nous estímuls a la participació política. Els intents de participació a la vida política a través de la legalitat es refermaran.

Als nuclis possibilistes o republicans governamentals ja existents -arran de les campanyes electorals de Castellar- se'ls hi afegeix el Comité democràtic federalista i el grup articulat al voltant d'Almirall.

Convé dir aquí que els inicis del federalisme català sota la Restauració no eren gaire encoratjadors. A més d'haver perdut l'exclusivitat dins el camp republicà amb l'aparició de noves forces que plantejaven estratègies unitàries, tenien d'enfrontar-se amb problemes interns. No podem menystenir, tot i la manca d'informació, la força que els seguidors de Figueras haguessin pogut arribar a tenir si no hagués estat per la seva mort l'any 1883.

Així mateix, el camí que iniciarà Almirall, al marge del partit, deixarà escapçada momentàniament a Catalunya l'organització federal reestructurada a partir de les

COMITÉ REPUBLICANO FEDERAL

DE

MANRESA.

Ciudadanos: importantísimo en todos conceptos es al partido Republicano Democrático Federal, el Congreso Regional que ha de tener lugar el día 23 del próximo Abril en la capital del Principado, por los efectos trascendentales á que ha de dar lugar un acto de tal magnitud y que descubre nuevos y vastísimos horizontes en la marcha de los acontecimientos de nuestros principios.

Al efecto, llamamos particularmente la atención de todos nuestros correligionarios, para que no dejen de inscribirse en el Censo del partido, todos aquellos que no estén, á fin de obtener el voto electoral para la elección de los Representantes de la Region en el Congreso, pudiendo de este modo proceder al nombramiento de los dos que corresponden al Distrito por sufragio universal directo.

Hoy, que nuestro partido sale radiante del letargo en que yacía, próximo á la formación de un proyecto de Constitución para el Estado Catalan, hoy que damos un paso gigantesco para reintegrarnos en el perfecto uso de nuestra autonomía, los verdaderos republicanos democráticos federales no deben desatender nuestro justo llamamiento en pro de nuestra causa, para que, á fin de hacer valer su derecho de elección los no inscritos en el Censo del partido se apresuren á inscribirse, como en deber reclama y obtengan así el voto para el nombramiento de los dos diputados que corresponden al Distrito, y cuya elección tendrá lugar el día 8 del próximo Abril pudiendo recojer la Cédula que se les facilitará en el local del Comité, situado en el piso primero del café de Sto. Domingo, todos los días de 8 á 9 de la noche, y los domingos de 3 á 6 de la tarde, hasta el día de la elección.

No las defraudemos, correligionarios; demostremos hoy desde la oposición cuanto estamos dispuestos á hacer mañana desde la esfera del gobierno, para la prosperidad y ventura de la patria.

Salud, Democracia y Federacion.

Manresa 16 Marzo de 1883.

El Presidente,

Isidro Oliva.

El Secretario,

José Miralda.

campanyes de propaganda que féu Pi. Vallès i Ribot era, en grau més elevat del que pot suggerir el seu protagonisme posterior, una incògnita política. Com després li re- trauran alguns republicans enemistats amb ell, el seu comportament en les dates revolucionàries no es va caracte- ritzar per quelcom que precisament els republicans d'a- leshores valoraven sovint -vegis si més no l'afirmació extreta de El Libro del Ciudadano unes ratlles abans- per sobre de qualsevol altra virtut: la conseqüència.

El primer Consell Regional Federalista es creà el 9 de maig del 1882, però no es pot considerar com la culmi- nació d'aquest procés de reorganització. El Congrés regi- onal de l'abril del 1883 va servir -com queda clar en el document que reproduïm- per a posar en contacte els nu- clis federals més o menys dispersos i abaltits.

D'una banda els possibilistes i d'una altra els fe- derals, principals forces del republicanisme català, avan- çaran doncs de manera diferent per aquest camí de la nor- malització organitzativa.

Dins del progressisme aquestes noves possibilitats -juntament amb el fracàs de les primeres temptatives in- surreccionalistes (del 27 de maig del 1877 a l'agost del 1878 n'hi haurà quatre)- dona lloc a escissions favorables a l'actuació dins els marcs legals. Algunes -com la ja esmentada de Martos i Montero Ríos- fins i tot entraran dins el camp monàrquic.

No obstant el republicanisme progressista català també s'estructurà públicament pel novembre de 1882 amb la inauguració del Centre Democràtic Progressista, de Barcelona. Serà en aquests anys quan el que després seria personatge de primera fila de la vida política catalana

finisecular, Joan Sol i Ortega, comenci a jugar un paper cada cop més important.

Tot i així, el republicanisme dels anys vuitanta -sobretot el progressista, però tampoc individus federals- no renunciarà a l'agitació insurreccional.

El fracàs de la "Intentona" del 1877, amb la participació de Vallès i Ribot i Rubaudonadeu no va fer que aquests s'apartessin definitivament d'aquest camí.

L'agitació armada es reprèn dèbilment el 15 de maig de 1882 amb l'aparició d'una partida armada d'uns vuitanta homes a les Corts de Sarrià. Sembla ser que tenia una adscripció republicana. Però no sembla formar part de cap conspiració organitzada, sinó més aviat té totes les característiques d'un seguit d'accions fruit de la impaciència viscuda entre **algunes** bases republicanes per provocar la caiguda del sistema.

Més profunditat va tenir la insurrecció del 5 d'agost del 1883. Al costat de Badajoz i de Santo Domingo de la Calzada, és la Seu d'Urgell un dels centres d'un aixecament militar amb implicacions civils molt poc estudiades. L'aixecament tingué repercussions a Barcelona on hi hagueren diverses detencions.

L'abril del 1884 serà també l'escenari temporal d'una nova insurrecció republicana a Catalunya. Concretament tindrà lloc a Santa Coloma de Farners. La solidaritat amb els empresonats per aquest fets es manifestarà a Barcelona més endavant, cap al final de la primavera.

Els altres aixecaments importants de la dècada -Cartagena, el novembre de 1885; a Madrid, pel setembre de 1886- no tingueren repercussions directes a Catalunya,

no va haver-hi aixecaments d'unitats militars o de civils dins el territori català, però sí que de manera indirecta afectaren l'evolució del seu moviment republicà. El tema ha estat molt poc estudiat. Aspectes concrets com l'Associació Republicana Militar no han estat analitzats amb rigor, i de la seva implantació a Catalunya poca cosa es pot dir ara per ara.

En el fracàs de les dues darreres temptatives citades es troba l'arrel de la nova força política que s'anirà configurant poc a poc: el centralisme republicà. Amb aquest nom es coneixerà el corrent organitzat per l'ex-president de la República Nicolás Salmerón. Aquesta ruptura tindrà lloc a l'assemblea del partit progressista de l'any 1887, el 25 de gener.

Si a això hi afegim que entre els anys 1885 i 1886 els republicans renoven l'activitat electoral -primer als municipis, després a les Corts- amb coalicions de federals i progressistes, podem treure una impressió equivocada, donant al moviment republicà una vitalitat de la qual en realitat mancava.

La dinàmica un xic més positiva -pel que feia a la incidència pública- era més aviat motivada per factors moltes vegades aliens als propis republicans; i, entre aquests no podem menysprear la pressió exercida pels liberals davant el sistema tot intentant reforçar la seva posició exagerant la transcendència de l'oposició republicana. I no oblidem que és pel març d'aquell any 1886 quan queda clar que Castelar es nega a coaligar-se amb els altres republicans, tot accentuant la seva proximitat a Sagasta.

Alguns testimonis de l'època ens mostren amb tota

la seva cruesa la falsedat d'aquesta impressió positiva.

"La Colonie", òrgan periodístic de la colònia francesa a Barcelona, de to clarament republicà, contemplava ja per l'any 1881, que la dinàmica encetada pels republicans no conduïa enlloc, que no representava cap perill, cap alternativa real al sistema, car:

"C'est autour de la table des banquets, entre la poire et le fromage, que sont débattues les plus graves questions de la politique militante."

Aquesta manca de perspectives reals i positives, aquest deixar-se anar pel camí de l'activitat social festiva i commemorativa, afectava el propi Pi i Margall, fet que sorprenia especialment el periòdic esmentat:

"Le braule une fois donné, et, en effet, on ne s'arrêta plus. La jeunesse démocratique mangea; Castelar, Figueras et Carvajal mangèrent; en fin, Pi y Margall lui-même, celui que ses adversaires ont surnommé l'homme de glace, et qui, pour ses amis, n'a pas autre défaut que celui d'être trop philosophe et pas assez homme d'action, Pi y Margall lui-même, disons-nous, s'est lassé gagner par la contagion, et il banquette d'un bout à l'autre de l'Espagne."

Aquesta imatge del republicà banquetejant pot semblar exagerada, però segurament no es trobava gaire allunyada de la realitat. Si la completéssim amb alguna altra, aïllada, on veiéssim dirigents republicans conspirant i preparant plans més o menys inverossímils de presa violenta del poder, en connexió o sense ella, amb elements militars; si hi afegíssim també la imatge de nombrosos republicans que repartits per barris i pobles es limitaven a discutir als casinos i a fer ostentació pública, més o menys puntual del seu anticlericalisme o del seu caràcter de lliu-

repensadors, tindríem llavors, encara que de manera esquemàtica, una imatge força útil, per entenedora, del republicanisme espanyol i català en els anys vuitanta.

Útil, encara que no del tot exacta, car podria semblar que restés importància a aquella opinió republicana que potser estava endormiscada, que no es manifestava, però que no havia desaparegut com un dels elements que constitueixen l'estructura sociològica catalana. Com no havien desaparegut ni la classe obrera ni les classes populars urbanes i rurals.

Recorrem encara a un altre testimoni de l'època per valorar la situació real que atravesava el republicanisme hispà. El 1886, Valentí Almirall aplegà, sota el títol genèric d'Espanya tal como es, un seguit d'articles publicats inicialment com a treballs periodístics en francès. En ells -escrits, per cert, amb posterioritat a la ruptura amb Pi i Margall- analitzava la realitat que s'havia creat arreu de l'Estat amb el triomf de la Restauració.

Les anàlisis fetes en aquest treball sobre el republicanisme coincideixen a remarcar la "descomposició" que presidia llur vida orgànica i llur activitat, la de tots els grups, i sobretot apuntava una característica que completa els arguments per entendre l'estat de coses dins d'aquest moviment polític: els partits polítics, àdhuc els republicans, són abans que res plataformes articulades per adhesions a personatges, són "camarillas personales". Això ajudaria a entendre una fragmentació poc clara pel que feia als motius i gens afavoridores per a les expectatives de futur dels partits republicans. (5)

Certament que en aquests anys es començarà també a

proposar el que, amb matisos, constituirà l'alternativa a aquesta divisió esterilitzadora de tots els esforços: les unions republicanes.

Per avançar en aquestes propostes unitàries aprofitaran les possibilitats ofertes per una presència parlamentària que s'ha anat assolint durant aquests anys vuitanta gràcies, en bona part -com denunciarà el propi Almirall a l'obra suara esmentada- a la benevolència d'un sistema que preferia donar alguns escons als homes més coneguts del republicanisme, evitant d'aquesta manera una revitalització del moviment republicà com a alternativa popular, com a expressió de la revitalització del moviment obrer o com a corolari de la lluita d'altres sectors populars.

Tanmateix la unitat, aquesta unitat que es cuinava a partir de les organitzacions existents i que era una necessitat sentida per les bases socials properes, es concebia al voltant de les velles figures.

Iniciatives com la plataforma unitària de la premsa republicana -impulsada pel federal Marqués de Santa Marta- serà l'antesala dels acords establerts entre Ruiz Zorrilla, Pi i Margall, Castelar -quan aquest es volia afegir distantçant-se de Sagasta i del liberalisme dinàstic- i Salmerón a principis dels anys noranta.

Aquest darrer dirigent augmentarà la seva presència pública després de trencar amb Manuel Ruiz Zorrilla. L'allunyament que aquest patia respecte de la realitat política peninsular i l'aferrament que, malgrat els fracassos de les temptatives insurreccionals que mantenia, guardava respecte de les velles formes de fer política, varen provocar el ja comentat trencament de Salmerón.

El partit de Salmerón no es pot entendre com una simple escissió d'elements coaligats fins aleshores amb Ruiz Zorrilla. Com indica la denominació escollida -centralisme- intentà ser una alternativa central producte d'una llarga negociació de resultats desiguals amb diversos col·lectius i personalitats del republicanisme federal orgànic, del possibilisme i d'elements independents no adscrits a cap dels partits aleshores existents.

La presència d'aquests elements independents, republicans sense cap adjectivació, serà un fet al llarg de tot el període estudiat. I no pas un fet menor. La seva manca de lligams farà que siguin cobejats per justificar l'èxit d'algunes iniciatives organitzatives, bàsicament d'unió republicana.

Salmerón ho va veure clar en el moment de tirar endavant el partit centralista:

"Hay que decir á esos elementos (es refiereix als no afiliats), que no por estar desprendidos de las agrupaciones organizadas dejan de ser valiosos; hay que decirles que no conviene á los intereses de la República ni á los del país, la existencia de esas fuerzas aisladas, y que necesitan ser atraídos por los elementos nutridos que tienen organización."(6)

Fou durant l'any 1886 quan tindrà lloc la creació d'una primera coalició republicana per a unes eleccions a Corts, entre federals i progressistes. Un total de vint-i-dues actes republicanes en seran el resultat. El sistema electoral amb sufragi restringit no sembla doncs que fos insalvable per al moviment republicà si aquest es proposava estar present a les institucions de l'Estat.

L'entrada d'un número significatiu de diputats republicans a les Corts, plantejarà uns problemes nous que,

fins arribar a començaments de segle XX, continuaran sense resoldre's: què fer a les Corts, com utilitzar aquesta plataforma institucional per fer avançar la possibilitat d'una nova experiència republicana, qui posar al davant de les unions, etc.

A Catalunya el camí menat pels republicans en aquells anys, darrers moments de la dècada dels vuitanta, coincidirà plenament amb el seguit a la resta de l'Estat. No hi haurà alternatives pròpies i diferenciades.

Potser podríem observar un grau d'organització a les petites i mitjanes localitats més gran que a la resta de l'Estat. Segurament podríem assegurar un grau de vitalitat més elevat, una tensió més gran per recuperar protagonisme que corria paral·lela a la pressió obrera en els anys immediatament anteriors als primers 1 de maig, però no podem parlar -insistim un cop més- d'alternatives polítiques pròpies, distintes en essència a les articulades per a tot l'Estat per les organitzacions centrals de les respectives forces.

Per als anys noranta, objecte del nostre estudi, hi haurà alguns factors diferents.

Hom ha constatat el canvi dels anys noranta en el sentit que la lluita electoral i l'interès per l'associacionisme de caràcter més estrictament polític vénen a substituir entre els republicans catalans el treball publicístic com a eina bàsica de presència pública i altres formes d'associacionisme, claus en els anys vuitanta, com l'ateneisme cultural.

Les raons d'aquestes modificacions són complexes, però a nosaltres ens satisfan especialment un parell, i encara en l'ordre que les enunciem tot seguit.

En primer lloc podríem parlar del renovat protagonisme social de la classe obrera. Sembla clar que podem establir un paral·lelisme cronològic que mostraria com la lluita obrera repercutia beneficiosament en el republicanisme. L'exemple més clar seria el fet que la revifalla obrerista significada per la lluita per la jornada laboral de vuit hores i per la defensa del dret d'associació -greument retallat per la Restauració-, revifalla que girà al voltant dels primers de maig, tindrà lloc en els mateixos moments en què es viu un increment de la presència republicana, fins a les eleccions del 1893.

La consecució del sufragi universal seria el segon factor que contribuiria a diferenciar els anys noranta dels períodes immediatament posteriors a la implantació de la Restauració. Tot i que ja hem indicat la capacitat dels republicans per "adaptar-se" al sufragi restringit, l'adopció formal dels principis democràtics -tant el sufragi universal masculí com el Jurat, o les millores en el dret d'associació- semblava donar millors expectatives als republicans catalans, al costat de significar un repte.

Com veurem en el present treball, ni un factor ni l'altre portaran canvis trascendentals en la pràctica política dels republicans. La dècada dels noranta no significarà el seu relleu, però si més no de les frustracions generades en el nou context creat per la suma d'aquests dos factors, resultaran claus per entendre els camins que escollirà el moviment republicà un cop ja entrats en el segle XX i marcarà algunes tendències en els terrenys ideològics i organitzatius que després es consolidaran.

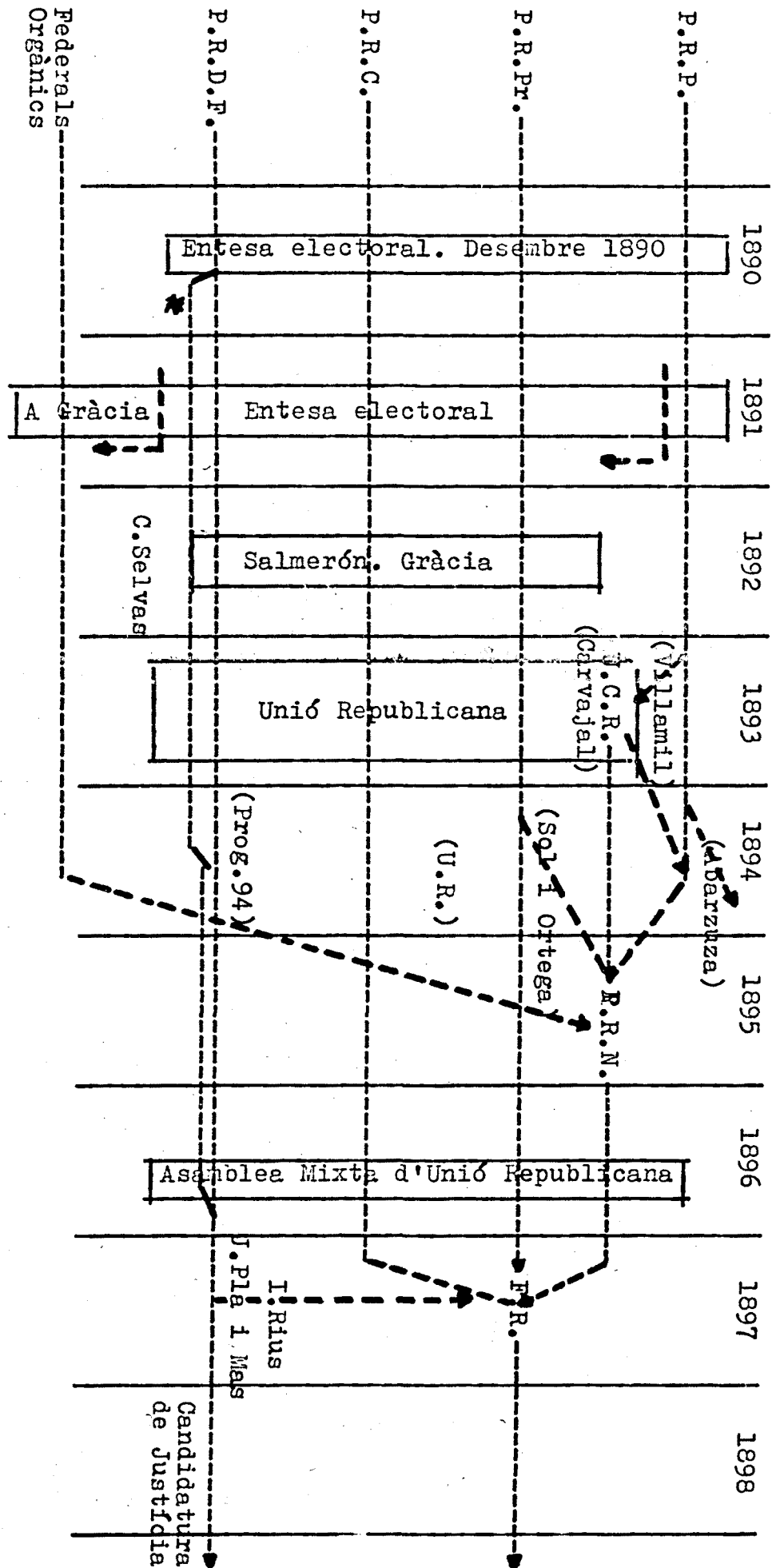
I. L'evolució organitzativa.

Aquest apartat del present treball no pretén res més que intentar obtenir un fil conductor, una línia explicativa que recorri la dècada dels noranta, i que ajudi a entendre el que tradicionalment la historiografia ha considerat extremament complicat: el panorama organitzatiu del republicanisme català.

Certament, les diverses denominacions adoptades dins el republicanisme hispà, per les variades forces que s'anaren configurant, són a vegades difícils d'encabir en un quadre clar per a tot el període. La complicació és encara més gran en afegir els subtils matisos programàtics i la ràpida desaparició de forces que s'havien creat, en alguns casos, mesos abans.

Deixem per al final del treball, doncs, les relacions existents entre aquestes forces polítiques i la dinàmica política general, els esdeveniments socials i les crisis econòmiques, i els diversos afers colonials que somogueren l'Estat de la Restauració en aquell final de segle.

La divisió cronològica utilitzada en aquest apartat del treball no correspondrà exactament amb la que farem servir per descriure i analitzar l'evolució política, en el darrer capítol de la tesi. La justificació és evident. Encara que moltes vegades la realitat externa obligava a canvis importants en l'organització republicana, aquests canvis s'acceleraven o es retardaven en funció d'inèrcies pròpies del moviment republicà. Inèrcies que tingueren una força considerable encara durant aquests anys, tancats com estaven els republicans en motllos ideològics i orga-

* Grup de "Ia Avanzada"

nitzatius que procedien de la tradició decimonònica.

I.A. 1890: quatre organitzacions en començar la dècada.

En començar la dècada dels noranta existien a Catalunya una munió de centres, casinos i comitès republicans. Tots ells s'organitzaven al voltant de quatre partits. Existien, no gensmenys, centres independents o bé unitaris, on s'aplegaven homes que es consideraven de qualsevol de les quatre formacions o, bastant habitualment, republicans disconformes amb la divisió del moviment.

Aquestes quatre forces, que tot seguit descriurem amb una mica més de detall, no sempre es diferenciaven per motius ideològics gaire clars i consistents. Són forces creades al voltant de quatre homes que havien tingut un paper considerable durant el Sexenni Revolucionari i, més concretament durant la I^a República.

El republicanisme més dretà i centralista seguia un home, Emilio Castelar, que havia provocat el definitiu allunyament de les classes populars de l'experiència republicana. Durant aquest període dels anys noranta continuarà jugant a fer el paper d'inspirador de la tasca "democratitzadora" del liberalisme dinàstic. Això provocà greus tensions en el possibilisme català que sempre comptà, tanmateix, amb una sòlida presència i amb uns instruments prou eficaços d'intervenció pública (ens referim, és clar, a "La Publicidad").

Ruiz Zorrilla, que clourà el seu exili a mitjans de la dècada -poc abans de la seva mort- havia convertit el progressisme en una opció "revolucionària" estèril. A Ca-

talunya tindrà una presència irregular, amb moments d'intensa activitat al costat d'altres en els quals pràcticament desapareixia. L'experiència fracassada de les "intencions" revolucionàries -a finals dels anys 70 i al llarg dels 80- no era un bagatge gaire lluït.

Salmerón ja hem vist que optà per la creació d'una força política pròpia.

El federalisme de Pi i Margall continuava essent la formació més sòlida i implantada popularment. Tot i així, va tenir geus problemes a Catalunya. La polèmica ruptura d'Almirall amb Pi, uns anys abans, només havia fet que presagiar els greus problemes que podia portar al partit federal l'aparició del catalanisme polític, dins les seves pròpies files.

En resum: tres opcions centralistes, separades per qüestions de procediments -legalistes i revolucionaris- i per qüestions ideològiques -conservadorisme social o afirmacions socialitzants-; i una opció federal amb tensions internes. Totes elles, però, amb un tret comú: la provada fidelitat a la persona dels seus respectius caps.

Són, en conseqüència, realitats allunyades dels partits moderns, més o menys operatius. Passem a conèixer algunes dades més de les seves característiques, pel que fa a Catalunya.

I.A.1. El partit republicà centralista.

Aquesta organització era la més dèbil en començar la dècada, de tot el republicanisme català. A nivell de tot l'Estat havia fet la seva aparició pocs anys abans

-1887-1888- com a fruit de la ruptura de Nicolás Salmerón amb Ruiz Zorrilla i el partit progressista. No comptava a Catalunya ni amb una tradició clara, ni amb una organització estesa, ni amb un possible espai polític i electoral precís.

El seu naixement s'explica per dos motius. El més clar és el dels personalismes presents en el republicanisme de la Restauració, que en aquest cas es concretaven en la incompatibilitat entre un Ruiz Zorrilla, exiliat a França, i un Salmerón dins d'Espanya i desitjos de sortir de la dinàmica estèril de l'insurreccionalisme. I, per aquí podem lligar amb el segon dels motius: la voluntat de crear un partit que cerqués una república unitària i reformista que, d'una manera mai prou aclarida, fos la solució al problema social; una força política no claudicant en el seu republicanisme ni amb temptacions "socialitzants" en matèria socio-econòmica.

En definitiva, una opció a mig camí entre el possibilisme i el federalisme, un centre republicà allunyat també, com ja hem repetit altres vegades, de les temptacions insurreccionalistes.

Una organització sense masses al darrera, però amb una direcció d'alt prestigi intel·lectual. O, per usar les paraules de Rodríguez Solís: "un lucido estado mayor, pero sin soldados".

El caràcter que li donava la seva composició, i la procedència i el tarannà molt determinats dels seus màxims dirigents, va fer que determinats medis periodístics del republicanisme li donessin poques possibilitats de tenir èxit dins la societat catalana. "El Diluvio donava el

gener del 1891 la benvinguda als dirigents del partit que arribaven a Barcelona per participar en uns actes de caràcter electoral i d'organització del partit a Catalunya: Salmerón i Azcárate. No obstant dirà d'ells que els hi sobren

"matices politicástricos, centralistas, madrileños y hasta académicos para que esta ruda y práctica tierra se les entregue en cuerpo y alma."

Els hi fa falta

"Un poco más de ardimiento, espíritu descentralizador y hálito revolucionario."

A Catalunya la seva organització, encara que dèbil, actuà amb decisió, basant-se sovint en la personalitat de Salmerón; i aglutinà bona part de l'opinió republicana no partidista en moments significatius de la dècada dels noranta: eleccions a Gràcia, l'any 1892, i en el conjunt del districte dels Afores l'any següent.

A finals de l'any 1891, el partit republicà centralista va aconseguir que els seguidors de l'ex-president de la República Estanislau Figueras "casi sin excepción, han abrazado la incolora (com malientencionadament la qualificava el periòdic "La Publicidad") bandera centralista". No es pot dir que l'entrada dels autodesignats federals orgànics significués una incorporació gaire nombrosa, ni brillant per cap altre concepte.⁽¹⁾

No aconseguí trencar la debilitat del partit; debilitat que es posava de manifest en la inexistència d'òrgans d'expressió prou influents i de vida continuada.

Va arribar a publicar, com a òrgan oficial del partit a Barcelona, i durant un parell d'anys -1893-1894-

La Manresa un mes. . . 0.50 pias.
 Trimestre. 2.00
 Número suelto. 0.10

EL CENTRO

Organo del Partido Republicano Centralista de este Distrito

AÑO I

Manresa 29 Noviembre de 1890.

NUMERO 1

EL COMITÉ DEL CENTRO REPUBLICANO, de esta localidad y la Redacción de EL CENTRO, felicitan afectuosamente a los ilustres repúblicos *Salmorín, Palanca y Cervera* por su campaña en favor de la pureza del Sufragio universal en la Junta central del censo y espera comunicarles esta felicitación personalmente cuando, según tienen anunciado, pasen por la estación de ésta de paso para Barcelona, junto con los distinguidos Diputados de la minoría republicana del Congreso, *Sres. Pedragal, Acarate y los no menos distinguidos Sres. Gonzales Serrano, Zozaya y Zulueta*, a quienes saludamos también efusivamente.

A tal manifestación de simpatía creemos se asociarán todos los republicanos de esta localidad, sin distinción de matices, así como también todos los amantes de la sinceridad electoral.

Gritamos, pues; **VIVA EL SUFRAGIO UNIVERSAL!**

VIVA LA DEMOCRACIA!

VIVA LA SOBERANÍA NACIONAL!

A nuestros lectores

Venimos al estado de la prensa, no a satisfacer venganzas, ni miras interesadas de ninguna clase, sino a defender y propagar en esta localidad y su comarca las ideas y principios que informan las circulares de las minorías republicanas del Congreso y de la última Asamblea coalicionista.

Al ver las innumerables fuerzas que dentro del campo republicano viven desgregadas, unas por fatales personalismos, otras por mal encubiertas apostasias y otras, en fin, por no haber ni en un criterio demasiado cerrado ni en otro demasiado ductil, formóse el partido republicano del Centro, en cuyo seno caben todos los que no hallando cumplida satisfacción a sus aspiraciones en los demás organismos políticos existentes, tienen de común con estos la aspiración de instaurar en nuestra querida patria lo que solapadamente nos fué arrebatado en la triste y memorable fecha del 3 de Enero de 1874.

Las circulares a que hacemos referencia y que puede decirse forman el programa de nuestro partido, vamos a exponerlas aquí con claridad y concisión, para conocimiento de aquellos que no hayan podido procurárselas.

- 1.º La soberanía nacional, único origen de los poderes legítimos del Estado.
- 2.º El sufragio universal como medio de expresión de la soberanía.
- 3.º La responsabilidad de los poderes públicos.

4.º La amovilidad del jefe supremo del Estado.

5.º La organización del poder judicial con absoluta independencia del ejecutivo y el jurado para toda clase de delitos.

6.º La autonomía municipal y provincial dentro de la unidad de la nación para los fines que le sean peculiares y la federación ibérica.

7.º El concierto de relaciones entre la Iglesia y el Estado sobre bases que garanticen la absoluta independencia de ambas potestades.

8.º La identidad de derechos civiles y políticos en las colonias respecto de la Península con autonomía para los negocios propiamente coloniales que afirme la unidad de la nación.

9.º El servicio obligatorio, mejorando las condiciones de la vida militar.

10.º La reducción de los gastos del Estado.

11.º La reforma esencial de la tributación y la supresión del inicuo impuesto de consumos.

12.º La nivelación de los presupuestos y la moralidad en la administración pública.

13.º Las reformas sociales encaminadas a mejorar la condición de las clases trabajadoras.

14.º Procedimientos legales y pacíficos para implantar la República, sin perjuicio de reconocer que en momentos supremos es legítimo emplear los medios extraordinarios para reintegrar a la sociedad en la plenitud de su soberanía.

15.º Inteligencia y unión fraternal con los demás partidos republicanos para todos los fines comunes.

Estos son en concreto los principios en que comulgamos y los fines a que consagraremos nuestra iniciativa y actividad, conformes en un todo con la nobleza de nuestras aspiraciones.

Y por lo que atañe a nuestra conducta en la localidad, nuestro más principal interés y lo que más constantemente defenderemos puede condensarse en dos palabras: *Justicia y Administración*.

Bajo este sentido y considerando a la entidad *Municipio* la mas genuina y directa representación del ciudadano, criticaremos con dureza y energía, sin traspasar nunca los límites de lo justo y razonable, todos los actos que no estén ajustados a una buena administración y los que, siendo de otro carácter, no se inspiren en un recto espíritu de justicia.

Tanto monárquicos como republicanos, los que estén investidos con el honorable cargo concejil, deben, a nuestro entender, en primer lugar, procurar el bien de sus conciudadanos, velando con exquisita escrupulosidad por los intereses comunales que les están tan solo encomendados.

A este fin, EL CENTRO acogerá con gusto to-

dos cuantos trabajos se le presenten para su inserción, relacionados con la administración municipal.

A toda la clase obrera de esta ciudad y su comarca, tan inicuamente explotada por espacio de tantos años; a esta enorme masa de ciudadanos que tantos deberes pesan sobre ella y tantos derechos se le desconocen; a esta devaluada clase, tan digna como olvidada, que ha necesitado llegar a la cúspide de sus males, a la desesperación, para que los gobiernos se preocupen de ella, dedicaremos también nuestros esfuerzos defendiendo su causa con la energía de nuestro corazón y las limitadas facultades de nuestro entendimiento.

Las columnas de EL CENTRO estarán de hoy para siempre a su disposición y a su lado no hallará a todas horas cuando se trate de defender la razón y la justicia, esperando el momento de probarle con la fuerza de los hechos, lo que en palabras pudiera darle lugar a dudas.

A las demás clases en general se dedicará este modesto semanario, defendiendo los intereses morales y materiales de nuestra ciudad, poniendo especial predilección en la defensa de la clase *agropecuaria*, por ser uno de los factores más importantes de Manresa y ser también, a semejanza de los obreros, la más olvidada de todas y la que menos protección y ayuda ha recibido.

Nuestros juicios en todos los acontecimientos que nos ocupen serán imparciales ó inspirados solamente en la justicia y por lo que se refiere a nuestra conducta con la prensa, no esgrimiaremos otras armas que las de la razón y la lógica, y al entrar en el terreno de una lucha cualquiera que sea, prescindiremos dentro de ella, de los impulsos del amor propio, mirándolo todo bajo un prisma tan amplio, que dignifique el combate y lo eleve a la esfera en que los hombres de cultura miden sus fuerzas.

No obstante esto, si otro colega, en algún rasgo de mal entendida superioridad se permite dirigirnos soeces, incultas y ofensivas palabras en alguno de sus ataques, a la primera vez le despreciaremos callando, a la segunda lo despreciaremos también apartando la vista con asco, y a la tercera le contestaremos con iguales ó peores armas, que no estamos dispuestos tampoco a ser imitadores de Job ni menos tolerar insultos.

Con estas nuestras aspiraciones, espera merecer benévola acogida y la confianza de los lectores,

LA REDACCIÓN.

un setmanari: "La República". Dirigit per un vell republicà -Tiberio Ávila-, no influí més que entre els sectors més addictes. A Manresa comptà amb el setmanari "El Centro" tan sols en els darrers mesos del 1890 i primeres setmanes del 1891. A Sabadell disposaren durant dos mesos del 1893 d'un periòdic quinzenal: "El Campeón". A vegades el partit hagué de confiar en la iniciativa personal d'algun dels seus membres destacats; per exemple, a Barcelona, Odón de Buen i Joan Salas Anton publicaren un periòdic "El Radical" -l'any 1890- del qual es conserven dos números. Aquest periòdic venia a expressar l'opinió centralista -encara que en el primer número aparegui a primera plana un retrat d'Estanislau Figueras i Moragas- i estava escrit en la seva totalitat pels dos homes abans esmentats, que li donaren un contingut notablement socialitzant -apareix pels volts del primer 1 de maig- que no pot estendre's a tot el partit. (2)

Aquesta debilitat no va impedir que en els rengles centralistes militessin personalitats significatives de l'època. Particularment important sembla la presència d'intel.lectuals atrets, potser, pel prestigi d'un partit encapçalat per un professor de filosofia que havia estat represaliat per la seva condició de republicà, però també de krausista.

Bon exemple en resulten l'oberta militància d'Odón de Buen y del Cos, professor d'Història natural, d'idees evolucionistes, que generà forta controvèrsia a la Universitat de Barcelona en els anys que estudiem. També a la mateixa Universitat ensenyà en aquells anys un professor de Metafísica, Manuel Sanz Benito, que al mateix temps que

suscitava forts escàndols per la seva sola presència a les aules -per la fama de lliurepensador-, simpatitzava amb el centralisme, i si bé no podem assegurar que n'estigués afiliat, va participar en diversos actes organitzats per alguns dels seus centres.

Pel que fa a de Buen podem recordar que arribà a Barcelona l'any 1888 i que aviat se significà com a "campeón del librepensamiento". Ocupà la càtedra de Zoologia, mineralogia i botànica de la Universitat de Barcelona. Va escriure nombrosos tractats científics, organitzà excursions científiques que tenien un cert ressò ciutadà, i -el que resulta més interessant des de la nostra perspectiva- edità escrits d'agitació social i d'anàlisi política. Des de la seva posició d'intel.lectual perseguit, pel clericat, combatí i prestigiós, influí de manera poc concreta en amplis sectors populars; tant en els estrictament republicans com en els laïcistes i lliurepensadors.

Amb la presència d'homes com de Buen no serà estrany que els centralistes tinguin una certa influència entre els ambients estudiantils, i que alguns dels joves liberals més significats en aquells anys, com per exemple Pere Coromines i Montanya, militessin en el centralisme. (3)

No era únicament en aquests ambients on tenia una certa influència el centralisme. Figures com les de Tiberio Ávila Rodríguez o Joan Salas Anton, permeten entendre l'existència de connexions amb nuclis tradicionals de la petita burgesia republicana i d'alguns sectors del moviment obrer.

Ávila fou un home amb una àmplia trajectòria revolucionària; procedent del zorrillisme participà no només a

la Revolució de Setembre, sinó que també ho féu en la sublevació de Villacampa, el setembre del 1886. Evolucionà cap al centralisme tot seguint Salmerón. Aconseguí una acta de diputat a Corts, per la circumscripció de Barcelona, l'any 1893, com a membre de la candidatura d'Unió republicana. Sempre, però, obtindrà uns resultats menors que els dels seus companys de candidatura, la qual cosa dóna d'ell la impressió d'un home de partit, gris de cara enfora, i potser no del tot integrat en el complicat entramat del republicanisme català com a home de prestigi. L'any 1893 era el president del Centro Gallego a Barcelona.(4)

Salas Anton és tot un altre cas. Conegut amb posterioritat com un dels impulsors destacats del cooperativisme català, jugà un paper important en el republicanisme dels anys estudiats. Del progressisme, on s'incorporà el 1878, passà al centralisme cap a l'any 1890. L'any en el qual, juntament amb de Buen, creà "El Radical". Destacà com a periodista -a més de director del setmanari indicat també ho fou de "La República"- i com a home preocupat per les qüestions que afectaven la classe obrera. Fou un dels homes que des de la premsa intentà divulgar la figura i el pensament de Marx així com d'alguns socialistes utòpics més vinculats a la tradició cooperativista. Ell mateix no dubtà en qualificar-se de socialista, i demanà una definició del partit en aquest mateix sentit. Fou candidat a diputat provincial i per Corts nombroses vegades i membre del directori provincial del P.R.C..

Cap a l'any 1898 deixà la seva militància activa en el republicanisme i s'abocà a col.laborar amb nuclis obreristes amb els quals havia treballat mesos abans com a mitjancer en conflictes laborals.(5)

Hàbil i entusiasta propagandista resultà en Josep Maria Serraclara i Costa, un home que inicià la seva activitat al Partit republicà federal orgànic de Figueras. El 1891 encapçalà la integració al P.R.C.. Creà un dels centres més actius del partit -el que tenia la seva seu al número 11 de la Rambla de Canaletes- i organitzà des d'allí l'agitació propagandística que va permetre a Salmerón triomfar a les eleccions dels Afores. La seva energia quedà clara també, segons les fonts de l'època, davant les autoritats amb motiu de les detencions d'alguns dels membres del centre arran dels fets de la caserna del Bonsuccés. (6)

Degut a la seva escassa implantació comarcal, el P.R.C. no tindrà figures de gaire relleu en aquestes àrees. Tal vegada l'excepció més destacada va ser la del manresà Antoni Horta i Camps. Provenent del federalisme pimargallià, la raó del seu pas al centralisme és significativa del com funcionaven aquestes coses en el republicanisme d'aquells anys: les desconsideracions que amb ell va tenir Josep Maria Vallès i Ribot. Periodista de professió, com tants altres republicans, va ser el fundador d'una escola laica i agitador anticlerical. Representà a la comarca davant la Junta provincial del partit centralista. Creà comitès del P.R.C. a casi tots els pobles del districte. (7)

Pel que fa a les organitzacions del partit, podem assegurar que, a Catalunya, les primeres que es crearen foren entre els anys 1890 i 1891. Els nuclis més significatius es localitzaven a Barcelona i al districte dels Afores. Per la relació de centres inclosa en els apèndixs,

sembla que fou la població de Sant Martí de Provençals la que va tenir més presència centralista dins el districte. La campanya del 1892 sembla assenyalar Gràcia com un centre, així mateix, molt significatiu.

El primer organisme de coordinació regional del centralisme no apareixerà fins a l'any 1893, i portarà una vida ben apagada.

En tot cas, sembla clar que els centralistes varen haver d'actuar, en aquests anys, molt més en els centres unitaris del republicanisme que no pas en els seus propis locals. Aquest fet va resultar especialment positiu i ens permet entendre la influència centralista en les decisions del moviment republicà en el seu conjunt. Una influència que superava la de la seva pròpia importància, bastant minsa com queda reflexada en la relació de centres que es pot trobar en els apèndixs. Altres formacions, amb un nombre més gran de militants i de centres, influïren menys pel seu tancament en els propis caus.

A mitjans de la dècada el centralisme s'orientà cap a una col.laboració clara amb el nucli del possibilisme català. Col.laboració que ja s'observà amb anterioritat, quan en el si de la Unió Republicana els centralistes defensaren la inclusió dels possibilistes. Aquesta entesa portarà els centralistes catalans -el que quedava d'ells- a integrar-se en el partit de Fusió republicana.

I.A.2. El partit republicà democràtic federal.

Aquest partit és, sens dubte, la força republicana que ha merescut més l'atenció dels historiadors contempo-

ranis. La seva força i incidència en les classes populars, la seva imatge de cohesió i la originalitat ideològica i la seva continuïtat en el temps -mentre que d'altres forces apareixen i desapareixen amb extraordinària facilitat- expliquen aquest interès.

En el anys 1890-1900 el partit federal gaudeix de l'organització més extensa de tot el republicanisme català. Una organització que seguint la trajectòria federal catalana se centrava primordialment a les ciutats i a les zones del litoral català. (8)

En la relació de centres s'observa la importància dels barcelonins. Uns centres amb una estructura organitzativa molt més complexa que la dels altres grups republicans. El comitè de Barcelona era l'organitzador de les anomenades Juntes de districte, les quals controlaven el funcionament dels diferents centres, cercles i casinos de districte. A més, aquest comitè era l'encarregat d'enviar els representants al Consell Regional Federalista de Catalunya. Aquí els centres de Barcelona, a través dels seus delegats, entraven en contacte amb l'organització de les diferents comarques d'arreu de Catalunya i escollien conjuntament la representació catalana per al Consell Federal de tot l'Estat. (9)

Aquest era l'entramat que podríem dir "oficial" del partit federal. Al costat d'aquests centres varen sorgir d'altres, producte de les discussions doctrinals sorgides a l'interior del partit. Entitats com el Casino Federal Demòcrata de Barcelona i, més endavant, el Casino Federal de Barcelona sorgiren de grups dissidents de la política de Vallès i Ribot. Grups que tenien la seva explicació en el caràcter de la vida del partit. Una vida que en lloc

d'orientar-se cap a l'actuació política a través dels mecanismes de participació creats per la Restauració, es recloïa en la discussió doctrinal en una època en què aquesta girava al voltant de l'aparició del catalanisme i de la relació amb el moviment obrer que donà lloc als primers de maig i que va veure aparèixer el terrorisme anarquista de finals de segle.

Aquests grups esmentats no tan sols ampliaren el nombre de centres i casinos del partit, sinó que varen fer més important la presència escrita del federalisme català en la societat d'aquells anys. Grups apartats de la línia oficial donaren llum a periòdics com "La Avanzada" o "La Autonomía", que al costat dels oficials "El Federal" i "El Federalista", constituïren el nucli central de la premsa federal barcelonina.

Els federals també varen tenir una forta presència periodística comarcal. La relació seria molt extensa. Nosaltres hem pogut treballar amb "El Nuevo Ideal" (Mataró), la primera època de "La Montaña" (Manresa), "El Federal" (Sabadell) -que per l'octubre del 1892 i adduint l'èxit obtingut fins aleshores anunciava la seva transformació en diari-, "El Baluarte" (Sabadell). També tenim notícies de "La Comarca" (La Bisbal), "El Pacto" (Lleida), "La Autonomía" (Reus), "El Siglo XX" (Sant Feliu de Guixols), "El Nivel", "El Baluarte" i "El Francolí" (Tarragona), "El Panadés Federal" (Vilafranca), "La Luz" (Vilanova i la Geltrú), "La Comarca federal" i "El Nuveo distrito" (Palafugell). Una presència, doncs, força àmplia i significativa. (10)

A vegades la dinàmica de conflictes interns afectava el normal desenvolupament de les relacions dels fede-

CENTRO INSTRUCTIVO FEDERALISTA

A mis consocios del *Centro Instructivo Federalista*, me creo en el caso de darles cuenta de la sentencia que ha pronunciado el Juez Municipal de esta ciudad en la cuestión referente al embargo de los muebles del mismo Centro.

He aquí la

SENTENCIA

En la ciudad de Manresa á cuatro de Febrero de mil ochocientos noventa. D. Martín Gual y Mataró, Abogado, Juez Municipal de la misma y su Distrito. Visto este juicio verbal instado por D. Juan Ginestá y Xarpell, vecino de esta ciudad, como Vice-Presidente del Centro Instructivo Federalista de esta ciudad, contra D. Simón Rafat y Calsina y D. Delfín Bartomeu y Tomás de la misma vecindad, sobre nulidad de otro juicio verbal seguido por el segundo contra el tercero.

1.º — Resultando que el actor D. Juan Ginestá en la calidad expresada pidió en su demanda se condene á los demandados Rafat y Bartomeu en tener que reconocer la nulidad del juicio verbal que el segundo siguió contra el tercero en reclamación de doscientas cuarenta y tres pesetas doce céntimos que le adeudaba el Centro Federal de esta ciudad del cual era Presidente Bartomeu y como tal se le demandó, importe de diferentes partidas de petróleo vendidas á dicha Sociedad, dejando sin efecto el embargo de bienes decretado y llevado á cabo en méritos del primitivo juicio con la reserva de su derecho al actor de acudir donde y en la forma que proceda para pedir la indemnización de perjuicios que haya lugar, fundándose en no estar autorizado por la Sociedad para litigar el Bartomeu ni haber exigido documento acreditativo de la deuda que espresa no aparece justificada mas que por la confesión del propio Bartomeu quien dimitió el cargo de Presidente del Centro Federal, al día siguiente de habersele notificado la sentencia condenatoria sin dar cuenta de ello á la indicada Sociedad, razones todas que dice hacen presumir la mancomunidad entre él y Rafat para reclamar la deuda y obtener la condena.

2.º — Resultando que convocada á juicio verbal las partes, y comparecidas previa citación en el día señalado, el actor reprodujo su demanda, acompañando para acreditar su personalidad el libro de actas del Centro que representa para que se testimoniase en lo necesario, pidiendo además, se uniera en cuerda floja al presente juicio el primitivo juicio, cuya nulidad se pide, acordándolo así el Juzgado; y los demandados D. Simón Rafat, representado por el Procurador D. Francisco Javier Alsina y D. Delfín Bartomeu, al contestar se opusieron á la demanda del actor, pidiendo fuera desestimada con condena de costas á este, por ser cierta la deuda reclamada en el juicio que se combatía y haber cumplido con su deber el demandado Bartomeu al reconocer aquella, confesando no obstante, haber dejado éste de dar conocimiento oficial de aquel juicio á la Junta Directiva.

3.º — Resultando que las partes en su réplica y réplica insistieron en sus respectivas pretensiones, pidiendo se recibiera el juicio á prueba, y acordado por el Juzgado, propusieron la de confesión en juicio documental, testifical, de coetejo, reconocimiento judicial y la pericial, practicándose todas menos las tres últimas.

4.º — Resultando que al absolver posiciones el demandado Delfín Bartomeu, reconoció como legítimo y de su puño y letra, el docu-

mento presentado por la parte actora y, que obra al folio tres, del que aparece haber prescrito la dimisión del cargo de Presidente en veinte y siete de Agosto último, reconvocó así mismo ser suyas las trece firmas con sus rúbricas que dicen «Delfín Bartomeu», puestas en las trece actas obrantes en el libro que lleva la Junta Directiva y que al efecto se exhibió, confesando ser cierto que al ir á su casa Juan Ginestá á últimos de Agosto, y preguntarle que es lo que habla sobre un embargo que debía trabarse en los bienes del Centro, contestó que nada habla de exacto.

5.º — Resultando que D. Simón Rafat al absolver posiciones, espresó haber dirigido á la Junta Directiva del Centro Federal, una comunicación reclamando su crédito y conminándola con demandarla judicialmente, caso de no atender su reclamación, y en la última sesión del juicio al absolver una posición que le formuló la parte actora, espresó que se concretó á presentar las facturas de su crédito al Centro republicano federal, sin que pidiera su total importe á ningún Presidente.

6.º — Resultando que del libro de actas presentado por la parte actora, aparecen solo trece actas firmadas como Presidente por don Delfín Bartomeu, sin que en ninguna de ellas conste ni se lea reclamación ni deliberación acerca de la deuda de D. Simón Rafat ni tampoco de que se diese cuenta de la promoción del otro juicio, apareciendo en cambio de dicho libro que en sesión del día nueve de Setiembre último se autorizó al Vice-Presidente Ginestá para acudir á los Tribunales de Justicia á fin de obtener la nulidad del embargo trabado en los muebles del Centro, y de las actuaciones que lo motivaron; y que en veinte y siete de Agosto anterior, se admitió á Bartomeu la dimisión que presentó del cargo de Presidente.

7.º — Resultando que la parte actora presentó y consta testimoniado al folio diez, vuelto el Reglamento del Centro Instructivo Federalista, de fecha veinte y cinco de Abril del año último, el cual aparece fué presentado por duplicado al Gobierno de Provincia en veinte y siete del mismo mes de Abril; y según tiene aceptado la parte de D. Simón Rafat en uno de sus interrogatorios de repreguntas, el Centro Instructivo Federalista de que antes se ha hablado, es el mismo que comunmente ha sido conocido por Centro Federal.

8.º — Resultando que según certificación del Gobierno de Provincia, obrante al folio ciento quince, venida á instancia de la parte de D. Simón Rafat, no consta en aquel Centro oficial exista constituida legalmente en la ciudad de Manresa ninguna asociación bajo el título de «Centro republicano federal» «Centro federal» ó «Centro Federalista», ni consta tampoco que se hayan presentado estatutos ni reglamentos con tales títulos, apareciendo de dicha certificación que no resulta que la Sociedad «Centro Instructivo Federalista» de Manresa haya entregado en aquel Gobierno hasta aquella fecha la copia del acta de su constitución que previene el artículo quinto de la Ley de treinta de Junio de mil ochocientos ochenta y siete.

9.º — Resultando que las partes practicaron otras pruebas de documentos y testigos, encaminadas á justificar la certeza ó no certeza de la deuda reclamada por Rafat, en el juicio de cuya nulidad se trata; y habiendo dejado de comparecer el demandado Bartomeu en una de las sesiones de prueba, se continuó el juicio en su rebeldía, sin volver á citarle á

instancia del actor, y sin que haya comparecido á ningún acto posterior.

10.º — Resultando que en la sustanciación de este juicio se han observado las prescripciones legales.

1.º — Considerando que el actor D. Juan Ginestá, ha probado su personalidad para representar en este juicio al Centro Instructivo Federalista, toda vez que según resulta del acta levantada en la sesión que celebró la Junta Directiva del mismo, en nueve de Setiembre próximo pasado, se le concedieron poderes para promoverlo, y á mayor abundamiento dicha personalidad fué reconocida implícitamente por los demandados.

2.º — Considerando que se ha probado cumplidamente que D. Delfín Bartomeu no solo dejó de obtener autorización para representar al mencionado Centro en el juicio cuya nulidad se pide, sino que ni siquiera dió cuenta de la vertiente del mismo á sus compañeros de Junta, dimitiendo el cargo de Presidente que en la Sociedad ejercía antes de que la sentencia que recayó causase estado.

3.º — Considerando que no existiendo como no existe en esta ciudad, según certificación del Gobierno de Provincia, único Centro oficial competente para saberlo, constituido legalmente el Centro Federal; de ninguna manera podía representarlo en el juicio de cuya nulidad se trata D. Delfín Bartomeu, quien por otra parte tampoco obtuvo la autorización que de todos modos habría necesitado, de los individuos que formarían la supuesta asociación, para poderlos representar legalmente, y por consiguiente, al reconocer la demanda promovida por D. Simón Rafat, en nada pudo perjudicar á aquella colectividad, careciendo de tales requisitos, tal reconocimiento de la deuda, ni la resolución que el mismo hubo de motivar.

4.º — Considerando que no implica mala fé en D. Simón Rafat el reclamar una deuda que puede ser legítima, si bien no es del caso resolver sobre dicha legitimidad en el presente juicio. — Vistas las leyes aplicables al caso de que se trata y la de Enjuiciamiento Civil.

FALLO: Que dando lugar á la demanda interpuesta por Juan Ginestá y Xarpell, como Vice-Presidente del Centro Instructivo Federalista de esta ciudad, debo declarar y declaro la nulidad del juicio verbal seguido por don Simón Rafat contra D. Delfín Bartomeu y Tomás, éste como Presidente del Centro Federal, sobre reclamación de doscientas cuarenta y tres pesetas doce céntimos, importe de diferentes partidas de petróleo que se dicen vendidas á dicha Sociedad, y en consecuencia, se deja sin efecto el embargo de bienes decretado y llevado á cabo en méritos de aquel juicio, con reserva al actor para acudir donde y en la forma que correspondiera á pedir la indemnización de perjuicios á que haya lugar, reservando así mismo el demandado D. Simón Rafat su derecho para reclamar contra quien proceda la deuda indicada. Y por esta mi sentencia que por la rebeldía del demandado don Delfín Bartomeu, se notificará en los estrados del Juzgado, definitivamente juzgando y sin hacer condena de costas así lo pronuncio, mando y firmo, *Martín Gual*. — Leída y publicada en el mismo día de su fecha.

De la anterior sentencia, ha interpuesto D. Simón Rafat recurso de apelación; de modo, que la cuestión se encuentra ya á segunda instancia.

JUAN GINESTÁ

rals amb la resta de sectors del republicanisme català. Un bon exemple del que estem dient fou el problema de la Unió republicana a Manresa. Mentre el Comitè local no participava, tot distanciant-se de l'actuació oficial del partit arreu de Catalunya, un important grup de militants locals entraren a treballar políticament al Centre d'Unió Republicana de la ciutat, sense renunciar a la seva condició de federals. Els problemes portaren a que els màxims representants dels dos sectors, Ignasi Perramon (U.R.) i Baldomer Saldoni i Joan Ristol, arribessin a les mans al bell mig de Manresa. (11)

Pel que fa a les comarques convé destacar dos aspectes presents a la relació de centres elaborada. En primer lloc, l'important quantitat de comarques representades al Consell Regional. D'altra banda la importància de la presència federal al Penedès. Aquest darrer aspecte, però, pot resultar enganyós. De fet, la major part de centres d'aquesta comarca són creats entre els darrers mesos del 1892 i els primers del 1893, segurament fruit d'alguna campanya d'organització a la comarca relacionada amb l'agitació rabassaire que vivia la zona. Això, i que decidissin registrar al Govern Civil tots els centres creats -per evitar problemes legals en una època agitada-, pot ajudar a explicar la desmesurada presència del federalisme a les comarques de l'Alt, Baix Penedès i Garraf.

Pel que fa a la vida comarcal del partit i a la seva coordinació amb la resta de l'organització no totes les veus que es feien sentir dins del federalisme la valoraven de la mateixa manera. La dolenta coordinació existent

entre algunes comarques i el consell regional serà denunciada més d'un cop. "El Grito del Pueblo", pel desembre del 1894, dirà que moltes comarques catalanes no escullen les persones adequades com a representants propis davant el Consell. Dirà que només ho fan amb interès real comarques com l'Empordà, i els federals de Barcelona, Vilafranca, Vilanova, Mataró "y alguna otra". I això ho diu justament durant l'any que trobem una extensa representació de vint-i-una delegacions territorials al Consell.

No podem, doncs, creure en una articulació moderna i efectiva del republicanisme federal arreu de Catalunya. Això sí, les dades aportades per les fonts consultades ens permeten afirmar l'existència d'un més que significatiu corrent d'opinió federal a moltes comarques de Catalunya, encara que -en consonància amb l'evolució patida pel partit- devien estar dominades pel localisme i la discussió doctrinal, el que els allunyava de l'interès per aconseguir una estructuració efectiva de tot el partit a escala catalana. (12)

Pel que fa a les figures del republicanisme federal català, aquestes foren moltes i importants, amb una gran presència en tots els camps de l'activitat social.

Habitualment s'acostuma a citar en primer lloc Josep Maria Vallès i Ribot, l'home que va venir a substituir Valentí Almirall quan aquest s'apartà de la direcció del federalisme català i trencà amb Pi i Margall. Vallès fou el creador del primer Consell Regional Federalista de Catalunya, l'any 1881; a l'any següent ja formava part del Consejo Federal Español. Figura rellevant no només en el

federalisme català, sinó arreu de l'Estat, participà de forma destacada a les diferents assemblees federals -Madrid, Saragossa,...-; l'any 1891 fou diputat a Corts per Figueres, l'any 1893 per Vilanova i la Geltrú, La Bisbal, Reus i Falset; escollit posteriorment a la Bisbal i a Barcelona. Va tenir també una relació intensa amb el districte de Vilanova on no dubtà reclamar l'ajut de la personalitat liberal de la localitat, Víctor Balaguer, per assegurar-se alguns triomfs. El 1896 -amb la majoria dels federals catalans- optà, distanciant-se de Pi, per la Unió revolucionària, una plataforma que defensava el retraïment com a estratègia política. Les seves posicions polítiques de fet sempre varen moure una certa polèmica, tant en la que acabem d'esmentar com pel que fa a l'aproximació que patrocina cap al catalanisme.

La seva fortuna personal, adquirida en part a través d'una tasca com a advocat de determinades empreses i en petits negocis on no va tenir problemes per utilitzar la seva influència política, va fer que algunes veus s'aixequessin per desqualificar-lo políticament com a defensor d'un corrent amb fortes arrels populars.⁽¹³⁾

En contra seva varen arribar a editar-se pamflets on se l'acusava de corrupte i immoral, quan no d'infiltrat dels jesuïtes. Bona part del text al que fem referència és absolutament increïble, però si més no deixa entreveure les reticències i, a vegades, els odis que despertava la personalitat de Vallès i Ribot en alguns ambients republicans.

Quan durant l'Assemblea federal de l'any 1896 Vallès i Ribot s'allunya de Pi - millor diríem de les seves posi-

cions polítiques- hi ha un altre home que queda com el màxim representant d'aquells que a Catalunya segueixen el vell líder: Baldomer Lostau. Home més moderat en les seves posicions polítiques, representà el federalisme a moltes plataformes unitàries del republicanisme català, degut a que era fonamentalment un home d'unitat d'acció i aproximació personal amb individualitats i cercles republicans d'altres matisos. Fou empresonat -com Vallès- a les Drassanes arran de l'atemptat de Canvis Nous. (14)

Representants de les noves fornades de federals catalans eren en Joaquim Lluhi i Rissech i Ignasi Bo i Singla. Ambdós, membres de l'esquerra federal i impulsors del grup de "La Avanzada", contraris al catalanisme i netament obreristes, encara que de tarannà una mica diferent. El primer, advocat i gran especialista en dret administratiu va mantenir una certa distància dels elements més radicals del moviment llibertari en les èpoques més conflictives. En canvi Bo, tipògraf i periodista, molt més vinculat personalment a totes les reivindicacions sorgides directament de la classe obrera, es va veure involucrat directament en el procés de Montjuïc.

Cristobal i Eugenio Litrán mantenien estretes relacions amb el lliurepensament, amb el moviment d'escoles laiques i a través d'ells, també, amb determinats sectors del moviment obrer.

Les famílies empordaneses dels Pi i dels Sunyer havien donat destacats dirigents al partit federal. Des del conegut Francesc Sunyer Capdevila, que havia estat ministre d'Ultramar amb Pi fins a dirigents locals de menor relleu. En Francesc Sunyer fou el polític responsable de declaracions tan contundents com la següent:

"Ciudadanos: á tres cosas tengo declarada la guerra: á los reyes, á la tisis y á Dios. Y puesto que á cada puerco le llega su San Martín, ocupémonos hoy exclusivamente de los reyes."

Un home que tot i viure retirat de la vida política d'ençà de la Restauració, exercia una certa tutela sobre el federalisme comarcal.

També destacà Pere Pi i Sunyer, el qual, instal·lat a Cette des del 1885 creà el Comité republicà espanyol de Cette, des d'on col·laborà en les darreres iniciatives revolucionàries de Ruiz Zorrilla i Lavedese.

Altres dirigents comarcals es dedicaven més a combatre el caciquisme local -com Leopold Sàbat a Igualada- o a fer de propagandistes a través de la premsa -com Antoni Franquesa i Sivilla a Mataró-. Sàbat combinava la seva acció política federal amb l'activitat anticlerical i amb la creació d'una escola racionalista. Activitats que molts cops portaven més problemes personals que l'estricta activitat política a causa del paper protagonista de l'Església durant la Restauració. Algun cop li van caure a Sàbat

"doce horas de cárcel con que se le castigó cierta irreverencia del Centro Republicano hacia la persona de cierto obispo."

També hi va haver homes nascuts a comarques que per disposar de rendes per a viure, podien traslladar-se a Barcelona on transcorria la seva vida política. Força espectacular resulta el cas de Ramon Roig i Armengol. Nascut a Vilanova i la Geltrú i essent un bon coneixedor de la problemàtica de la comarca -com ho demostra la seva Memoria acompanyatoria al Mapa Regional Vinícola de la Provincia de Barcelona, de l'any 1890- es desplaçà a

Múrcia el 1891 per organitzar allà el partit federal. L'any 1894, un cop aconseguida la reorganització federal retornà a Barcelona ocupant els càrrecs de la Junta Municipal i del Consell Federal que se li donaren. El 1896 fundà un periòdic federal: "La Autonomía". Era llicenciat en Dret, però no exercí la professió d'advocat. No li calia.

Altres personalitats brillants per diversos motius eren les de Conrad Roure i J. Narcís Roca Farreras -defensor des dels rengles federals del "catalanisme progressiu".

Caldria parlar també dels revolucionaris Lorenzo Ardid i Pedro Closas, que vénen a representar l'etern sector conspiratiu del republicanisme federal de la Restauració. Sector que no s'ha tingut suficientment en compte en atribuir l'exclusiva paternitat dels intents insurreccionals als zorrillistes.

Les indicades només són una minoria de les figures polítiques que es movien en el camp federal. Minoria, però, prou significativa que permet veure la gran varietat i riquesa d'un moviment polític que era expressió de les classes populars urbanes i rurals; i que, malgrat tots els desencisos continuava essent una opció político-social bàsica de la classe obrera barcelonina i catalana.

I.A.3. El partit republicà possibilista.

El republicanisme possibilista va ser la primera gran opció republicana que aprofità els mecanismes legals de la Restauració per tal d'intervenir a la vida

política. D'una manera descentralitzada començà a crear centres propis, sota les denominacions de possibilistes, governamentals i/o històrics.

Efectivament, a partir de l'any 1881, trobem al Registre d'Associacions del Govern Civil de Barcelona, la inscripció de centres, casinos i tertúlies possibilistes.⁽¹⁶⁾ En els anys 1890, la premsa barcelonina reflexarà també l'existència d'un nombre important de centres distribuïts al llarg de tota Catalunya.

Les raons per les quals el possibilisme adoptà aquesta actitud són clares. Un dels seus principis programàtics era l'acceptació de les regles de joc que el liberalisme sagastí intentava donar al sistema que havia estat creat per Cánovas del Castillo. La participació a les eleccions i, encara més, la confiança en aquestes com l'únic camí vàlid per arribar a la república conservadora dissenyada per Castelar, exigien la configuració d'una àmplia xarxa de centres addictes.

D'altra banda, la respectabilitat del republicanisme burgès dels castelarins era molt més fàcilment integrable que no pas el republicanisme popular i esquerrà dels federals o l'insurreccional dels progressistes.

Les relacions orgàniques entre els diferents centres fou prou confusa. Al mateix temps sorgien centres a Barcelona, amb una mateixa àrea d'influència, i estranyes raons els mantenien allunyats i sovint enfrontats. Cal destacar la presència en els anys noranta d'organismes com el Círculo Republicano Histórico de Cataluña i, sobretot, del Comité Provincial Republicano-Histórico de Barcelona. Aquest darrer, sota la presidència d'Eusebi Coro-

minas, esdevindrà l'òrgan de control sobre els comitès i centres possibilistes de la província.

A través d'aquest centre es controlaven els comitès del Maresme (Mataró, Cabrils, Vilassar de Mar), Vallès (Sant Cugat, Rubí, Sabadell, Terrassa, Sentmenat), Baix Llobregat (Sant Climent, Gavà, Viladecans, Olesa de Montserrat, Sant Vicenç dels Horts, Sant Joan Despí, Sant Andreu de la Barca, Molins de Rei), Anoia (Igualada), Penedès (Sant Sadurní d'Anoia), Bages (Manresa) i les localitats del Barcelonès (Sans, Gràcia, Sant Andreu de Palomar, Sant Martí de Provençals, Sant Gervasi de Cassoles,...).

A vegades en lloc de localitats les relacions del Comitè provincial es formalitzaven a través dels centres dels districtes electorals. En aquest cas s'acostumava a fer referència als districtes d'Arenys de Mar, Afores, Berga, Castellterçol, Granollers, Igualada, Manresa, Mataró, Sabadell, Sant Feliu de Llobregat, Terrassa, Vic, Vilafranca del Penedès, Vilanova i la Geltrú i el districte de Barcelona. Tots els de la província. (17)

El Comitè provincial era també el coordinador de l'activitat dels possibilistes a Barcelona ciutat. Del provincial depenien deu comitès de districte: Llotja, Born, Barceloneta, Audiència, Institut, Concepció, Universitat, Hospital, Dressanes i Hostafranchs. Cada comitè tenia 7 membres, i eren els encarregats d'organitzar tots els correligionaris majors de vint anys.

Els comitès de districte estaven encarregats de convocar sessions extraordinàries per designar candidats abans de les eleccions municipals, provincials o per al Congrés de diputats. També eren aquests comitès de dis-

trictes els encarregats d'escollir els delegats al Comitè provincial. (18)

És clar que, en aquests anys, per part de Corominas hi ha la voluntat de crear un partit més modern amb una infraestructura bàsica, utilitzant "La Publicidad" com a instrument d'organització i difusió de les tàctiques preconitzades pel possibilisme, però les possibilitats reals de control sobre l'aparell del partit apareixen difuminades per la presència d'importants "cacics" del republicanisme local -el cas més evident és Emili Junoy a Manresa i, per la mateixa indisciplina que la duplicitat de centres mostra a Barcelona.

Les organitzacions més actives del republicanisme històric es trobaven a les comarques pròximes a Barcelona, però cal fer constar que Eusebi Corominas no es limità a aquestes àrees en el seu intent d'impulsar la vida orgànica del seu partit. La seva personalitat era prou coneguda al districte electoral de La Bisbal -Baix Empordà- pel fet d'haver estat candidat a diferents eleccions per aquest districte i pel fet d'haver nascut a la localitat de Corsà, on encara passava els estiuers. Doncs bé, no vacil·là en utilitzar diverses vegades aquesta popularitat per tal d'organitzar els nuclis gironins de Palamós, Sant Feliu de Guixols, Sant Antoni de Calonge, Palafrugell, Pals, Palau-sator, Rupià, Llagostera i Cervià.

De tota manera aquesta relació de localitats on hi havia nuclis organitzats del possibilisme, amb Barcelona al davant, no ens pot fer oblidar que el republicanisme de la darrera dècada de segle era un moviment que s'aglu-

tinava per fidelitats a determinades personalitats.

Algunes ho eren a nivell estrictament local -Francesc de Paula Roqué, Fermín Villamil, Albert Bastardes Sellarés, Manuel Alarés-, d'altres procedien d'un món cultural vinculat encara a la Renaixença -Eduard Vidal i Valenciano-, alguns trascendien de l'àmbit comarcal on tenien els seus feus -Emili Junoy i, sobretot, Eusebi Comrominas i Cornell.

Sovint -en processos electorals o en campanyes de revitalització de la vida del partit, es recorria a figures polítiques de Madrid, com Miguel Morayta o el mateix Emilio Castelar, recurs últim -fins l'any 1894- per mantenir unit el partit i decidir la línia política a seguir a través de l'adhesió personal.

A les comarques el possibilisme comptà amb homes extraordinàriament fidels i útils, com en el cas de Manuel Pereña i Puente, a Lleida. Aquest advocat -assessor de la Junta de Sequiatge- que pagava la primera quota de contribució fiscal, va ser regidor a l'Ajuntament de Lleida, i reorganitzador constant, primer del partit possibilista, després del Partido republicano nacional i més tard de la Fusió republicana. Ell i la seva família va seguir en tot moment l'evolució "oficial" feta pel possibilisme republicà. Combaté també el caciquisme des del periòdic "El Ideal" i contribuí a estendre la influència orgànica del partit per totes les comarques lleidatanes. (19)

No sempre la continuïtat dins el partit era tan llarga. També comptà el possibilisme amb homes que passaven alguna època de la seva llarga trajectòria política personal dins el partit. A vegades la col.laboració d'aquests

homes, tot i que breu i contradictòria, permetia bastir organitzacions prou sòlides. És el cas de Maurici Fius i Palà. Sempre constà com un home d'idees federals, àdhuc socialitzants, però a començaments dels anys noranta, el que amb el temps arribaria a ser alcalde de Manresa, era el corresponsal de "La Publicidad" a la capital del Bages quan hi van haver els grans conflictes vaguístics. Quan hi hagué la unitat republicana de l'any 1893 "Se separó, por discrepancias, de los posibilistas y fundó el Centro de Unión Republicana". La seva col.laboració amb Emili Junoy va ser important per aconseguir que aquest fos candidat amb acta assegurada per la circumscripció.

El 1899 serà regidor a l'Ajuntament, i el 1902 serà nomenat alcalde de Reial Ordre. (20)

Eduard Vidal i Valenciano serà també un d'aquest tipus de col.laboradors que comentem. Va tenir un paper relativament destacat al districte de Vilafranca-Igualada com a diputat provincial. De c, m va arribar a aquest lloc de responsabilitat pública ens en dóna una clara idea la següent referència treta d'un periòdic neo-catòlic, tradicionalista, de la capital de l'Anoia:

"¿Será verdad que en una reunión celebrada en esta ciudad por los Comités conservadores del distrito, se acordó apoyar para que salga triunfante por minoría en las elecciones para diputados provinciales á un posibilista? Si es así es lo único que nos faltaría ver, al gorro frigio protegido por los conservadores acérrimos de la corona.
¡Gorro frigio y corona enlazados! buena figura, buena, buena."

Algunes setmanes després, un cop ha sortit escollit Vidal i Valenciano, el mateix setmanari dirà que s'han confirmat les seves sospites.

Al marge d'aquesta dada, que d'altra banda no és gens estranya, Vidal i Valenciano serà una persona de la qual es valorarà tant la seva actuació com a protector de l'Ateneu Obrer Vilafrancuí com, sobretot, per ser l'autor del primer "drama catalá serio: Tal farás, tal trobarás. (21)

Pel que fa a Eusebi Corominas, ha quedat dit que va voler fer de "La Publicidad" un instrument eficaç de cohesió política entre tots els sectors del republicanisme conservador català. De fet amb una organització marcada pels personalismes, per la manca d'una estructura interna permanent i per la constant transformació dels centres i cícrcols possibilistes, el diari feia de nexxe d'unió, d'eina per donar una mínima coherència de criteris dins el partit i la població simpatitzant. Convé recordar que el mateix Almirall, ja l'any 1886, havia reconegut la importància d'aquest diari, un dels pocs diaris independents -deia- per el número important d'abonats que tenia.

Corominas podia desenvolupar doncs un paper d'extraordinària transcendència més si tenim en compte els dubtes constants que als sectors socials propers podia provocar un progama polític i una actuació que oscil.lava entre la integració en el joc polític de la Restauració i els conflictes plantejats davant l'esterilitat del sistema liberal, en un marc de caciquisme i tupinades electorals continuades.

L'any 1890 el diari "ilustrado, político, de anuncios, avisos y noticias" que era "La Publicidad" es definí com a castelarií. (22)

Era lògic en un diari republicà que

"...satisface y gusta mucho a los demócratas dueños de bufetes, comercios, buques, talleres, fábricas, fincas o cupones, pero no responde al radicalismo innato de quienes carecen de ellos..."

Posar-se sota el patrocini de Castelar era conseqüència d'una opció de classe. De fet els articles de Castelar al diari significaven sempre indicacions de per on havia d'anar la política del partit. Quan Castelar deia des de les primers planes de "La Publicidad" que:

"Yo soy cada día más republicano, pero más conservador y más gubernamental; enemigo implacable de las revoluciones militares, de las dictaduras demagógicas, del socialismo utópico y de todo cuanto pueda en algún momento atentar á la unidad y á la integridad completas de nuestra gloriosa España."(23)

estava de fet indicant que aquesta era la línia política del vessant conservador del republicanisme.

Castelar va preferir, no obstant, eludir les definicions directes, o utilitzà les planes de "La Publicidad" per parlar molt sovint de política internacional o de la qüestió religiosa a Espanya i al món. Dos temes que només aparentment s'aparten, com veurem més endavant, de la necessitat de fixar la política possibilista.

El paper de "La Publicidad" es perllongarà després de la desaparició del possibilisme. Va servir successivament a Fusió republicana i al Partido Radical, d'Alejandro Lerroux, ja ben entrat el segle XX.

Eusebi Corominas va convertir-se també en l'animador de la premsa no barcelonina del partit republicà històric. L'any 1892 adreçava una carta al director de "El Consecuente", òrgan del partit a Sant Martí de Provençals, on l'hi deia que havia encertat el camí, car com

"...ha declarado tantas veces nuestro ilustre jefe D. Emilio Castelar, con aplauso de todos, que huelgan ya las revoluciones, que abominamos las barricadas y los pronunciamientos, y que nuestras armas de combate son la propaganda y la papeleta electoral."(24)

El partit republicà històric comptà amb altres periòdics locals, no adscrit oficialment al partit, però que estaven dins la seva àrea d'influència -com per exemple "Las Afueras de Barcelona"-, amb periòdics lligats als comitès locals -com el manresà "El Eco Posibilista" entre 1885 i 1891-, o amb publicacions humorístiques del tipus de "La Campana de Gràcia", la qual fins a l'any 1893 va resultar extraordinàriament útil a l'hora d'incidir dins l'opinió pública, sobretot entre els seus segments més populars.

Pel que fa als seus centres resulta evident que el possibilisme no va recórrer a la inscripció majoritària dels que anava creant en el Registre d'Associacions del Govern Civil. Només inscriurà legalment les entitats barcelonines o de les localitats dels Afores, excepció feta de les comissions o comitès interns, que actuaven en els locals del Círculo Republicano Histórico de Cataluña.

De tota manera, i per comparació amb els centres d'altres corrents del republicanisme -federalisme i progressisme-, resulta evident el caràcter barceloní del partit possibilista. El Centre Republicà Històric, que tení el seu domicili a la Rambla de les Flors, serà el centre més destacable. L'any 1891 comptava amb prop de 1000 socis, quasi tots ells electors. I era capaç de recollir més de 4000 signatures més per defensar la seva proposta de candidats davant unes eleccions.

El nucli possibilista català continuarà unit quan

es produeixi la crisi de l'any 1894 dins el partit, amb l'entrada d'alguns dirigents estatals del partit a l'organització liberal sagastina.

No es pot dir, com fa Romero Maura, que Corominas i Junoy mantinguessin viu el possibilisme posant aquest al servei de Nicolás Salmerón, pràcticament des de l'any 1890. Com veurem en un proper apartat, el possibilisme va combatre el centralisme durament en la primera meitat dels noranta, i criticà les seves aliances dins la Unió republicana.⁽²⁵⁾

En canvi és claríssima l'aproximació entre aquests dos sectors del republicanisme català a partir de dos fets que tenen lloc amb pocs mesos de diferència: la dispersió de la Unió triomfadora a les eleccions del 1893 i la ruptura interna del possibilisme, l'any 1894 (Morayta-Abarzuza).

Aquesta aproximació es concretarà, però una parell d'anys més tard -tan grans eren les distàncies entre els dos corrents- en la nova Fusió republicana.

I.A.4. El partit republicà progressista.

Els anys que volem estudiar en el present treball són aquells en els quals el Partit republicà progressista es va veure en l'obligació de redefinir la seva estratègia política.

Les pressions internes -Martos, Salmerón- sorgien davant cada nova situació comprometedora que es creava; primer amb la pròpia Restauració, i més endavant amb les reformes liberalitzadores que introduí el govern Sagasta. Cada

cop es feia més evident l'esterilitat d'uns plantejaments radicals i insurreccionalistes que, en bona part, encara continuaven considerant l'exèrcit com a instrument de la iniciativa revolucionària.

L'organització política que encapçalava Ruiz Zorrilla -encara significativament a l'exili- caminava dubitativament cap a una acceptació del joc polític legal o, dit de manera més exacta, cap a un reconeixement de la necessitat d'avançar vers la consecució dels objectius propis tot participant en el sistema de la Restauració i presentant-se a les eleccions.

Aquest canvi d'estratègia es realitzarà no sense dificultats i ruptures. Tot sovint el partit progressista havia d'aclarir davant l'opinió pública els seus actes car eren interpretats com a maniobres conspiratòries en la vella tradició del partit o havia de defensar-se de les imputacions fetes en relació a actes de violència. Del primer cas és un exemple el fet que les reunions per tractar de possibles aliançes i coalicions electorals s'havien de celebrar a Biarritz i a d'altres localitats del sud de França, degut a la condició d'exiliat del màxim dirigent del partit. Això sempre donava una sensació de conxorxes secretes o amb finalitats poc clares a la premsa que així s'ho volgués mirar. De la segona forma de dificultats en seria una cas el que en l'assalt a la caserna del Bonsuccés, l'agost del 1891, per un grup d'homes armats, hi apareguessin involucrats un grup d'"ex"-militants zorrillistes. (26)

En definitiva, des de la policia fins a una part important de l'opinió pública tenia encara present la idea de conspiracions gravíssimes sota els auspicis del zorrillisme.

A més d'aquest problema d'imatge pública -i lligat amb ell- els progressistes tenien greus problemes per cercar un espai polític propi i estable, per donar una alternativa diferenciada de la de la resta de grups republicans. Per un cantó el possibilisme treia les seves forces entre els elements conservadors de la petita i mitjana burgesia barcelonina i comarcal; per l'altre, el federalisme constituïa una de les expressions polítiques i socials de les classes populars.

D'altra banda, l'espai d'un hipotètic centre republicà, moderat però no claudicant, estava també cobert pel republicanisme centralista que, encara que amb menys forces i tradició organitzativa, s'havia creat amb anterioritat al viratge donat per la política del partit progressista.

Això farà que durant aquests anys alguns periòdics, d'altres tendències republicanes, parlin sovint de crisi i descomposició del zorrillisme. En el seu primer número de l'any 1892, "La Avanzada" deia:

"Váse notando cada día más la descomposición del zorrillismo barcelonés. No es difícil preveer su total extinción, falto de bandera revolucionaria, de principios políticos y de hombres de talla para dirigirlo."

No hi ha cap veu significativa o no que s'alci contra aquestes afirmacions. Però tampoc no ens ha d'estranyar donat el caràcter precari de la premsa progressista. De revitalització només es parlarà a partir del 1894. Sembla, doncs, bastant segur que va viure una relativa crisi en els anys inicials de la dècada, per revitalitzar-se amb motiu de la polèmica entre legalistes i revolucionaris.

Aquesta polèmica generà controvèrsies a les entitats del partit. Concretament al Centre Provincial Republicà Progressista on es va dir per part d'un membre:

"Siendo cada día mayor el número de elementos que ingresan en el partido republicano-progresista se impone la necesidad de concretar las tendencias "conservadora y radical" siempre dentro del mismo programa."

Un altre soci del centre ho impugnà defensant la preeminència del radicalisme. La polèmica, que de manera interessada defensaran els altres corrents republicans interessats en la unitat de les forces partidàries dels procediments legals, contribuirà, paradoxalment, a aquesta relativa revitalització del progressisme.⁽²⁷⁾

D'una o altra forma, i fins l'any de la mort de Ruiz Zorrilla (1895), els progressistes constituïren un nucli relativament unit i significatiu, que defensava una república unitària, que no excloïa -de la mateixa manera que tampoc ho feien els salmeronians- certes formes d'autonomia administrativa. A més, mostraven una certa radicalitat social que, com també en el cas dels centralistes, no passava de les crides a la participació electoral de la classe obrera.

La introducció constant d'aquesta referència als centralistes de Salmerón tot parlant del progressisme té la intenció de posar de manifest les dificultats de diferenciació en aquest espai central del republicanisme. De fet els progressistes tenien una imatge pública de major radicalitat i varen orientar les seves aliances electorals, amb preferència, cap els federals, mentre que el centralisme manifestarà moltes vegades la necessitat d'incloure els possibilistes en les enteses electorals.

Aquesta disputa per un mateix espai polític farà que els progressistes, en els primers anys de la dècada, tendixin a intentar posar impediments a la presència del partit de Salmerón en les coalicions electorals. (28)

Pel que fa referència a la seva implantació organitzativa es pot deduir una notable presència a Barcelona i els Afores -Gràcia, Sants, ...- on va arribar a publicar un periòdic propi: "El Porvenir". (29)

I això tenia mèrit, sobretot si tenim en compte que la premsa zorrillista no es pot dir que fos nombrosa ni a Barcelona ni a les comarques catalanes. Només podríem citar: "La Concordia" -entre els mesos d'abril i juny del 1893-; "Gil Blas", editat a Barcelona d'ençà del setembre de 1894 i que no volia ser òrgan oficial del partit, adduint que no li convindria al seu projecte d'imparcialitat informativa -es conserva un exemplar conjunt amb "El Federalista" del maig de 1895-; "La Bandera Progresista" -publicat durant el segon semestre de l'any 1895 i primers mesos de 1896-, i "El Diario del Pueblo" -que s'editarà a continuació durant mig any més i que serà dirigit per Enric Díaz Rosell. I encara els dos darrers noms són més aviat òrgans de la Unió revolucionària d'aquells anys que no propiament zorrillistes.

Tornant a l'aspecte organitzatiu, casinos, centres i comités establien la seva xarxa. A Barcelona les entitats més destacades eren el Casino Republicano Progresista i el Centro Provincial Republicano Progresista. Els progressistes utilitzaren també com a instruments d'acció política un tipus d'organisme que, per bé que no podem considerar típic de l'estructura dels moderns partits polítics

no podem tampoc deixar-lo de considerar: les tertúlies organitzades, la més destacada i regular de les quals adoptà el nom de Tertúlia Democràtica Progressista.

L'autoritat política del progressisme català fou Joan Sol i Ortega. Advocat nascut a Reus, serà un dels homes polèmics de tot el republicanisme català. Adquirirà poc a poc la fama d'ésser un dels beneficiaris directes de l'"encasillamiento", però cal dir que aquesta idea ha estat magnificada per la historiografia catalana posterior, tal vegada pel caràcter anticatalanista de moltes de les seves posicions polítiques.

L'etiqueta de corrupte i venut no va recaure només sobre Sol i Ortega, sinó que Junoy en primer lloc i tots els càrrecs electes, en determinats moments, varen tenir aquesta consideració. Ara bé, això no suposava el descrèdit definitiu, i cal dir que Sol va saber superar molt bé els moments en els quals va patir una desqualificació més rotunda. Serà d'aquesta manera, per exemple, arran de les eleccions per a diputats a Corts del 16 d'abril del 1899. Sol obté la votació màxima; un 78.71 % de votants posen el seu nom a la papereta. La resta de dades indiquen clarament que Sol va ser votat pels liberals dinàstics, o senzillament els resultats es varen inventar. El segon candidat republicà en nombre de vots obtinguts serà Salmerón, i només obté el 36.23 %.

La campanya posterior contra Sol és enorme. I no tant per estar suposadament encasillat, sinó per estar-ho decidament en contra de la resta de candidatures republicanes.

Doncs bé, pel novembre va intervenir al Congrés de-

fensant ardidament els gremis i els concerts econòmics promesos per Polavieja, i atacant durament Silvela. Tot seguit retorna triomfalment a Barcelona. "La Campana de Gràcia", que l'havia atacat durament mesos abans, dirà que això dóna a Sol la representativitat que no li havien donat les eleccions arreglades. (30)

D'aquesta hàbil manera acabava sempre Sol mantenint la seva posició "privilegiada" dins el panorama del republicanisme català.

Amb Ramon Codina Länglin els progressistes tenien un home d'un cert pretigi professional i acadèmic, com a químic i com a farmacèutic. La seva carrera com a home públic arribarà al seu punt culminant quan el vell partit creat per Ruiz Zorrilla hagi desaparegut per donar pas a la Fu-sió. Però tot i així no resistim la temptació de relacionar els càrrecs públics que acumulà només durant l'any 1899: forma part de la Junta de Govern de la Unió de la Propietat Urbana de Barcelona, al costat d'homes com Eusebi Güell, Joan Jaumandreu, Emili Arnús, José Estruch Cummella, Javier Tort y Martorell, Arturo Saforcada i d'altres. Fou membre de la Junta local de primera ensenyança, sota la presidència de l'alcalde; com a farmacèutic ocupà llocs de responsabilitat a la Junta Provincial de Sanitat, entre els anys 1899 i 1901. En el projecte d'estatuts de la Caixa d'Estalvis i Mont de Pietat de Barcelona, apareix com a vocal de la Junta de Govern, al costat de marquesos, comtes i notables polítics de la Restauració.

No resulta estrany que la premsa republicana fes referència, més d'un cop, a la seva destacada presència en distints aspectes de la vida social tot dient:

"no es de aquellos que solicitan los cargos, sino que los cargos le solicitan."(31)

Una altra personalitat relacionada intensament amb la vida social i cultural, va ser Joan Giné i Partagàs. En els primers moments de la Restauració, i degut sobretot a l'amistat personal amb Ruiz Zorrilla, s'encarregà de la representació del partit a Catalunya. Aviat, però, se centrà més en l'activitat científica i això li va treure capacitat d'intervenció directa a la vida política.

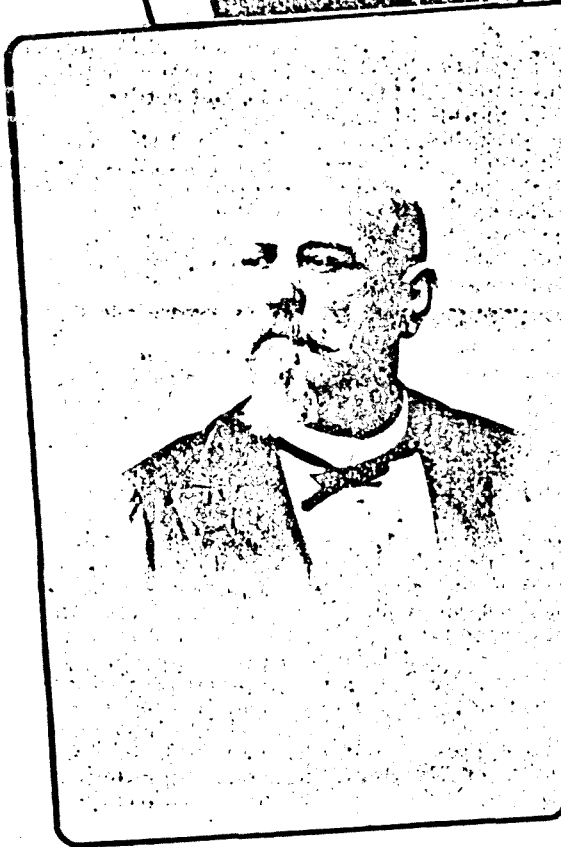
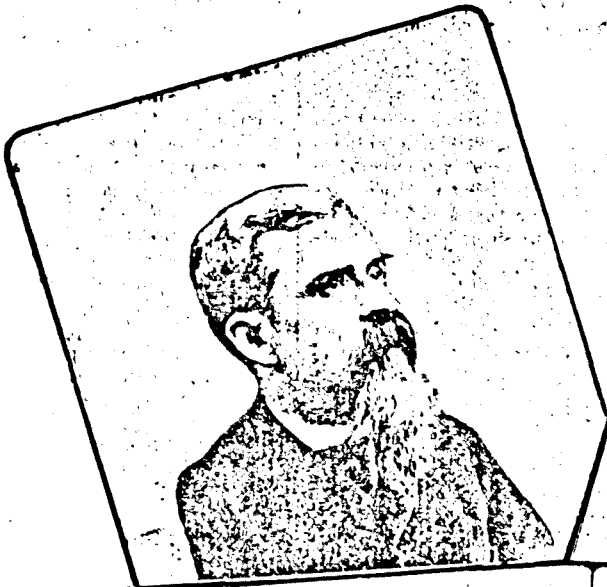
Malgrat tot sempre restarà com un dels capitals humans utilitzables pel partit, i això farà que arribi a diputat provincial amb la implantació del sufragi universal.(32)

El zorrillisme català comptava també amb homes no tan destacats de la vida cultural, però que eren part destacada de la capacitat de mobilització, d'inseriment del partit a la vida quotidiana de les classes populars. És el cas de la família Colominas, pare i fill que eren els elements més actius de tot el republicanisme de la Barceloneta. Homes relacionats amb l'anticlericalisme, varen contribuir poderosament a l'arrelament posterior del lerrouxisme en aquesta popular barriada barcelonina.(33)

Quan es produí, l'any 1895 la ruptura del partit, amb la sortida de la dreta progressista cap al nou partit republicà nacional, quedaren al front de l'organització que reivindicà la continuïtat de la denominació progressista dos homes: Eusebi Jover i Marquet i Josep A. Mir i Miró.

El primer, gran amic personal de Ruiz Zorrilla, ocupà diversos càrrecs dins el partit, des de la Junta del

Candidatos Republicano á Concejales

Ilmo. Sr. D. Ramón Codina Länglin.

Don Juan Durán.

Excmo. Sr. D. Aniceto Mirambell.

Don Luís Amargós.

Comité central al comité provincial de Barcelona. Exercí, com tants d'altres republicans, la professió d'advocat. Era un home pro conegut a la ciutat de Barcelona ja que hagué d'ocupar de manera accidental l'alcaldia de la ciutat, l'any 1870.

La seva evolució posterior als anys estudiats i la comparació amb la que va fer Mir i Miró mostren com, d'una mateixa tradició política, sorgiran diverses postures ja en ple segle XX: Jover, tot i ser dels que va atreure Lerroux a la vida política catalana, se'n va distanciar i dedicà els darrers anys de la seva vida a la Solidaritat Catalana; en canvi, Mir i Miró s'inclinà cap al lerrouxisme. Això tot i que, insistim, en els anys 1895 i 1896 varen convertir-se en els dirigents de l'esquerra progressista de manera conjunta. (34)

Comptà també el partit amb polítics que procedien del Sexenni com Anicet Mirambell i Carbonell, advocat i regidor de l'Ajuntament de Barcelona varies vegades; com Joan Duran, "industrial y propietario", fundador i president del Centre d'unió republicana del Poble Sec; i com Lluís Amargós, farmacèutic com Codina encara que sense tants càrrecs de representació pública, tot i que prou conegut a Barcelona en els anys noranta gràcies a l'emulsió i als vins tonificants que preparava en el seu establiment. (35)

Tot i tenir aquesta nòmina relativament àmplia de dirigents propis, i com feien també les altres organitzacions del republicanisme català, varen recórrer sovint a algunes de les figures polítiques del partit a l'Estat per fer front a processos electorals. És el cas de l'evocació constant a Ruiz Zorrilla, o de la presència del doctor Esquerdo.

I.B. 1893: La Unión Republicana.

Es un fet clar que en el republicanisme dels anys noranta no tothom es trobava còmode amb una divisió republicana que no responia, en molts casos, a diferències substancials en els principis programàtics o en la pràctica diària que es podia dur a terme.

Aquesta circumstància va afavorir l'existència d'un extens sector del republicanisme que treballava des de centres més o menys independents o més o menys unitaris, de les seves respectives localitats, barris o districtes.

També resulta evident que, dins el republicanisme català, hi havia una clara tensió interna que els obligava a l'acord, a l'entesa.

Aquesta tensió s'originava en les mateixes condicions polítiques que patien els partits republicans: aïllament; retraïment de l'opinió pública que li podia, teòricament, ésser favorable; manca de força per trencar les estructures caciquils;...

Les formes en què aquesta tensió es concretava eren, molts cops de manera exclusiva, les enteses electorals. Va haver-hi, però, moments en els quals aquestes coalicions semblaven anar més lluny i voler concretar una formació política única dins el republicanisme espanyol i català. De fet les crides que efectuaven en aquest sentit els màxims responsables de les diferents formacions han d'ésser analitzades en cada cas concret, car a vegades responien a urgències momentànies, d'altres eren la resposta a la pressió que patien per part de l'opinió pública i dels mitjans de comunicació que els hi eren propers,

i només en alguns casos eren interessos realment clars els que motivaven aquestes declaracions. Els obstacles, tanmateix, eren massa grans com veurem més endavant.

Aquestes reflexions sorgeixen en voler donar a conèixer el resultat organitzatiu d'una d'aquestes coalicions; segurament la més transcendent de tota la dècada: la Unió de l'any 1893.

La coalició electoral a la que fem referència tindrà unes característiques peculiars respecte d'altres intents similars del mateix període. En primer lloc va obtenir uns resultats electorals força acceptables, els més importants de qualsevol elecció celebrada en aquells anys noranta. No foren superats fins a l'any 1903, i llavors amb un caciquisme que havia rebut més d'una bufetada política i electoral, molt més debilitat.

En segon lloc, és important degut a que com a causa i conseqüència alhora de l'"èxit" electoral, va crear una autèntica expectació entre les bases del republicanisme que veia en la nova Unió la possibilitat de trencar amb la negativa dinàmica política del republicanisme, i de les forces populars en el seu conjunt, sota el règim de la Restauració.

Seguint amb aquest ordre de coses cal indicar que per a la creació de la Unión Republicana, junt als habituals acords electorals entre els dirigents dels partits a Madrid, varen tenir lloc un seguit d'accions de les bases que podríem etiquetar d'independents.

Un exemple concret d'aquesta capacitat d'iniciativa marginada voluntàriament de les quatre organitzacions: la premsa republicana del districte dels Afores -districte

que tenia una clara transcendència degut a la seva composició social popular i a la seva trajectòria republicana i esquerrana- donava la notícia següent: els centres republicans independents de les localitats del districte havien decidit, a primers de gener del 1893 -abans de que els partits arribessin a cap acord entre ells-, oferir a Nicolás Salmerón y Alonso el districte; és a dir, l'anomenaven el seu candidat per a les properes eleccions a diputats per Corts. Però a més, i aquest és el punt més important,

"...han elegido un Directorio de Unión Republicana para su uso particular, han formulado unas bases para la inteligencia, y una vez aprobadas en petit Comité, tienen la osadía de invitar á las fracciones de los demás partidos republicanos para que formen parte de su inteligencia..."(36)

El to pejoratiu emprat a la premsa no ens pot estranyar, encara menys si tenim en compte que la notícia reproduïda va ser publicada a "El Consecuente", òrgan d'expressió del partit possibilista a Sant Martí de Provençals, contrari a tot tipus d'entesa estable i continuada que no passés per la constitució d'un únic partit republicà de signe conservador i governamental. El partit possibilista, és clar, no participarà a la unió.

De les característiques del pacte i de l'evolució de la Unió Republicana en parlarem quan tractem de l'acció política republicana en els anys 1893 i 1894; el que pretenem ara és deixar clar un important aspecte organitzatiu: ja abans del pacte polític acordat a Madrid, dins el republicanisme català hi havia una munió de petits centres independents, la major part dels quals trobaven la seva raó de ser en la voluntat de servir de plataforma

conjunta del republicanisme.

Alguns exemples serviran per fixar més aquesta idea en les seves exactes dimensions. L'any 1891 s'havia constituït a Hostafranchs un Círculo Democrático Republicano, una societat a la que la premsa republicana de la més variada significació descriu com

"una sociedad con elementos propios del partido republicano en sus diferentes matices."

Ara bé, aquesta mateixa voluntat de situar-se sempre per damunt de les divisions que afectaven el republicanisme, feia que les entitats del caràcter del Círculo esmentat, evitessin, fins i tot, significar-se com a entitats d'Unió. Car aquest fou un acord on no hi varen participar els possibilistes, els quals presentaren en certs districtes els seus propis candidats. Aquestes entitats, on també hi havia simpatitzants del possibilisme, no podien convertir-se en centres de la nova unió per un extremat purisme en l'aplicació dels seus criteris unitaris. Com es pot veure a la relació de centres d'unió inclosa dins els apèndixs, no es pot dir, però, que a la nova plataforma li haguessin de mancar entitats en les quals basar la seva presència pública.⁽³⁷⁾

El segon exemple de l'existència d'una tendència unitària dins el republicanisme català, esperonada pels acords d'unió, fou l'aparició del "Diario Republicano de Barcelona". Començà a publicar-se el 2 d'abril del 1893 i va desaparèixer el 6 de maig d'aquell mateix any. Només va poder tirar endavant vint-i-sis números.

La seva definició, feta a les planes del primer número, és clara:

"Somos republicanos, y trabajaremos por el triunfo de la República, prescindiendo de mezquinas banderías y miserias personales."

En consonància amb aquesta afirmació donaran un re-
lleu especial a les activitats desenvolupades pels centres
d'unió tant de Catalunya com de la resta de l'Estat.

També resulta particularment interessant la manera
com fou concebuda la seva financiació. Es va pretendre
que fos un diari popular i unitari. Res millor, doncs,
que assegurar-se el capital necessari a través d'unes
accions. Tots els republicans que desitgessin un òrgan
de l'acció podrien comprar accions de 100 pessetes. Hi
haurà un total de 150 accions, ja que es considerarà que
15.000 pessetes és el capital imprescindible per garan-
tir l'aparició regular del diari.

El sistema no funcionarà, i aviat sorgiran les difi-
cultats econòmiques. Sembla ser que no es va poder cobrir
tota l'emissió. En el darrer número sortirà publicada una
nota de l'administrador dient que hi ha una suspensió tem-
poral i que esperen reemprendre la publicació regular grà-
cies al cobriment d'unes accions de 20 pessetes en quatre
terminis mensuals d'un duro. S'intenta solucionar els
problemes financers del diari mantenint el seu caràcter
popular, la propietat dividida entre republicans més o
menys de base. Resultarà decebedor per aquest corrent uni-
tari que el diari no torni a sortir mai més. De fet els
partits polítics continuaven essent imprescindibles per
fonamentar iniciatives periodístiques. (38)

Referint-nos a la relació de centres que figura en
els apèndixs, voldríem dir que incloem aquells centres
no partidistes que configuraven la unió. És a dir, no hi

posem els centres dels partits integrats en el pacte, i que moltes vegades duien bona part quan no la majoria del pes organitzatiu de la nova unió mitjançant la creació de comitès de coalició republicana per tot Catalunya. Però els centres que relacionem -ja siguin anteriors o posteriors al pacte electoral (es poden veure les dates de constitució a la mateixa relació)- varen tenir una vida pròpia. Acollien una part significativa de la militància republicana a Catalunya i moltes vegades eren la consciència crítica que recordava als dirigents del republicanisme català que sense unitat el republicanisme continuaria essent -fent servir les paraules de Romero Maura-

"un mosaico de grupos reducidos y comúnmente ineficaces, que sus afiliados se complacían en apellidar partidos."(39)

Aquesta funció de consciència crítica donà lloc a assemblees, com la que nou entitats barcelonines i del districte dels Afores de la Unió Republicana feien uns mesos després de les eleccions. En ella, i davant les notícies que la premsa havia donat de greus contradiccions entre les forces integrants del pacte, recordaven que el concepte d'unió republicana -encara que no l'acord al qual arribaren els partits- comportava la creació d'un sol partit amb un programa únic, fruit de mútues transaccions entre els corrents republicans preexistents.

Aquestes entitats no podien fer res més que encoratjar un dels homes de la Unió menys vinculats amb una formació important -José de Carvajal, de la Unió Constitucional Republicana- per tal que intervingui en el sentit esmentat davant el directori coalicionista a Madrid.

A part d'incrementar el protagonisme polític a Cata-

lunya d'un home que no comptava amb bases pròpies mínimament significatives, aquesta crida no donà cap resultat. (40)

Carvajal, a mig camí entre l'intent d'aglutinar els homes que, procedents del republicanisme històric, pretenien la unitat orgànica de tot el republicanisme espanyol i volien aprofitar l'expectació creada entre els republicans per la unió de l'any 1893 en benefici propi, va aconseguir arrossegar algunes entitats del possibilisme català com la Tertúlia republicana possibilista, encapçalada per Fermín Villamil. (41)

Al llarg de la dècada sorgiran centres d'unió, i no només a l'any 1893. Molts dels centres sobreviuran a la desfeta de la Unió i s'integraran en els futurs partits producte de la voluntat unificadora, com el Nacional o la Fusió. O bé, romandran com a simples llocs d'encontre d'uns republicans que no renunciaren mai a l'objectiu de la unitat orgànica global i que seran la base, durant la dècada següent, del Partit Radical.

I.C. 1894-1896: la crisi de les velles organitzacions

Durant aquests anys l'organització republicana a Catalunya passà per uns moments de greus dificultats.

El fracàs de l'experiència de la Unió Republicana havia demostrat que no era pas l'opinió pública més o menys pròxima -les classes populars o sectors progressistes de les classes mitges- la que fallava, la que s'inhibia i condemnava al fracàs les alternatives serioses sorgides dins del camp republicà. Restava clar que eren els mateixos republicans els que, més preocupats per discussions teòriques i doctrinals sovint estèrils, immersos en una dinàmica en la qual donar solucions a qüestions concretes i punyents per a les classes populars era fútil, que eren els mateixos republicans doncs els que portaven al desastre iniciatives que semblaven força esperançadores.

Tanmateix la consciència que l'estructura vigent d'organització del republicanisme era obsoleta, i contraproduent el seu manteniment, també apareix amb la crisi de la Unió. Serà entre els anys 1894 i 1896 quan s'iniciaran els passos per a la superació de la divisió quadripartita del republicanisme, al mateix temps que per a la reincorporació dels republicans independents a les tasques polítiques "organitzades". Certament no podem dir que durant els anys que ara comentem apareguin alternatives clares. Ni el partit que s'etiquetarà com Nacional, ni les unions revolucionàries, tindran una vida més llarga que la d'aquests pocs mesos. Però seran el primer pas per a la concentració de forces que farà que en finalitzar la dècada, el republicanisme català pugui articular-se

en dos "grans" eixos: el fusionisme i el federalisme.

Assenyalem també que serà durant aquest període central de la dècada quan en el terreny de l'organització es reflexaran dues visions tradicionals de l'acció política popular: l'actuació legal i electoral d'una banda, i la partidària del retraïment i de les declaracions revolucionàries. Aquesta polarització no passarà necessàriament per les velles organitzacions, ja que a vegades trencarà, pel mig, alguna d'elles entre els partidaris d'una i altra concepció de la lluita política.

I.C.l. El possibilisme davant la Restauració i la crisi de l'any 1894.

L'any 1894 és un any clau en l'evolució de la dreta republicana, del possibilisme.

En primer lloc, la direcció estatal -fins llavors molt personalitzada en l'ex-president de la I República, Emilio Castelar- ha quedat desmembrada. Efectivament, el veterà líder del republicanisme històric es retira de la vida política activa i llança tot un seguit de consells i orientacions que són inèrpretats, tant pels seus seguidors com per l'opinió republicana de manera ben diversa.

Abarzuza i els seus seguidors entraren de ple a la política dinàstica a través del fusionisme; un altre corrent del possibilisme -absolutament majoritari a Catalunya- restarà a l'àrea del republicanisme conservador i l'intentarà reorganitzar.

Els primers accediran, amb el beneplàcit -i, segons sembla, gràcies a l'esforç- de Castelar, al govern. En

cara a Adolfo Calzado, datada el 27 d'octubre del 1894, li confiava a aquest que no es prenia malament el pas donat per Abarzuza i els seus, sinó que li sabia greu que no s'hagués completat -ja des d'un primer moment- amb l'accés al govern:

"Ó mis amigos no debieron dar el paso dado con la evolución, ó debían ir al Gobierno. No yendo, caían en una situación bien ridícula; se demostraba con su preterición que nunca los habían tomado en cuenta."

Ara bé, un cop arribin a llocs de Govern, Castelar considerarà que d'aquesta manera les seves idees estaven ben representades dins els organismes de direcció de l'Estat:

"Concluída la evolución, ingresados mis amigos en el Ministerio, y vivas mis ideas en el Gobierno, creo que debo apartarme cada día más de la política militante, y reducirme al cultivo de mis trabajos literarios y á la reaparición de mi maltrecho bolsillo."(42)

L'altre sector possibilista, encapçalat per Miguel Morayta, contestarà aquesta idea i, des de les seves posicions del Comité de Madrid del partit i des dels escons parlamentaris a les Corts, impulsarà el manteniment del partit republicà històric.

El 26 de març aquest sector, per mitjà d'una assemblea, a la qual donà força ressò "La Publicidad", s'acordà crear una nova direcció per substituir Castelar, un cop aquest s'ha apartat, per decisió pròpia, de la vida política activa.

De l'assemblea sorgirà una nova direcció, però no un nou programa polític. S'assumeix en la seva totalitat el vell programa possibilista. La intenció de remarcar la continuïtat dels continguts ideològics que havia anat elaborant, durant el període que anava de la presidència de

Castelar fins als primers anys noranta- quedava clara.

La nova direcció possibilista, sota la presidència honorària d'un ex-ministre -Pedro Moreno Rodríguez-, comptà amb la presència de Miguel Morayta, d'Eusebi Corominas, d'altres ex-diputats i, també, amb el director de "El Globo", Alfredo Vicenti. D'aquesta manera, la premsa, element clau en la vida del republicanisme de la fi de segle, restà assegurada per aquesta nova direcció del possibilisme. (43)

Aturem aquí la descripció de la reorganització del possibilisme republicà.

I ho fem per passar a analitzar la valoració que feien els republicans possibilistes de la Restauració, a través del judici que fan del propi fet de l'eliminació de la I^a República i del trencament de l'experiència del Sexenni revolucionari; a través, també, de l'anàlisi que fan de l'actuació política dels conservadors i dels liberals dinàstics i de les relacions que volien tenir amb aquests últims; per fi, donant a conèixer els camins que -en base a la seva anàlisi- consideraven més adequats per a la seva transformació i/o substitució per la forma republicana d'Estat.

Això ho incloem aquí, tot i que per la seva extensió pot trencar la linealitat de l'exposició feta sobre la reorganització de la dreta republicana, per tal com la crisi provocada amb l'entrada de sectors destacats al camp monàrquic ha servit per fonamentar la tendència -no del tot injustificada- de considerar els possibilistes com uns simples aliats, quan no apèndixs, del liberalisme dinàstic. Recordem que més d'un cop, historiadors dels nostres dies han sumat les actes electorals obtingudes

per uns i altres en el moment de valorar la força política del liberalisme dinàstic a Barcelona i a Catalunya.

Com que creiem que això no és exacte i que convé matisar la imatge donada és pel que dediquem les planes següents a l'anàlisi de la valoració possibilista de la Restauració. Amb la idea clara que també ens ajudarà a entendre el perquè i el com de la reorganització possibilista a Catalunya.

Per als possibilistes, la I^a República havia estat una interessant experiència democràtica que s'havia fet malbé per la pròpia dinàmica social i política que ella generà: degut al caràcter irreflexiu de la seva política, degut a la manca de capacitat per controlar les forces socials desfermades. Això provocà, per un cantó un mal funcionament de l'aparell de l'Estat pel que fa a l'ordenació de la vida econòmica, conduí a l'exèrcit a adoptar postures crítiques i a la recerca d'una solució que restablís l'ordre esquerdat, i creà entre la burgesia un greu temor a les conseqüències socials d'una democràcia política. La Restauració s'explica, diran els possibilistes, per aquesta situació creada durant el Sexenni:

"La Restauración no fué ni más ni menos que una momentánea resurrección del pasado para castigo de los desplantes de las ideas nuevas, que imprudentemente dieron rienda suelta al fervor irreflexivo de una sangre joven, inquieta, impaciente."(44)

En aquesta experiència fonamenten els republicans històrics la seva pràctica política dels anys de la Restauració. Continuaran recordant, al costat de les altres tendències del republicanisme, la I^a República. En dies determinats sortiran al carrer en manifestació o cele-

braran banquets commemoratius, però en la seva pràctica política de cada dia voldran allunyar-se d'essencialismes republicans i aprofundiran la seva definició ideològica en el liberalisme. Dit d'altra forma, en lloc de reiterar la seva condició republicana, accentuen la seva arrel liberal. (45)

Això no deixà de provocar reticències i desqualificacions entre els altres elements republicans.

Certament, en els anys 1890 el programa defensat -al marge d'essencialismes- pels possibilistes intenta donar solucions adequades als problemes que, consideren ells, centren l'atenció del país:

"Correcta administración, respeto á la ley, muchas economías, sinceridad electoral y absoluta abolición del caciquismo." (46)

Res de plantejaments de lluita per la República; la qüestió de la forma d'Estat passa a un segon pla. La Restauració és una situació de fet, que ha estat acceptada, per activa o per passiva, per la majoria del poble que el que desitja és millorar dins d'aquest estat de coses. Així els possibilistes, que tingueren la seva part de responsabilitat en l'ensulsiada de la Unió de l'any 1893, amonestaran els republicans coaligats dient que s'quivocaven en parlar de lluita per la República com a punt central del seu programa; el problema volia solucions als problemes "de economía y de presupuestos".

"Todo -comentará "La Publicidad" en analizar el fracàs dels coaligats- por no comprender, que hoy por hoy, todo el mundo no se preocupa tanto de ser monárquico ó republicano, unitario o federal, que de ser español."

De manera similar s'encarregaran els possibilistes d'atacar amb ironia les propostes revolucionàries per portar la República que, a més d'utòpiques -assegura "La Publicidad"- només tenen l'efecte d'afavorir la posició de Cánovas. (47)

L'alternativa possibilista passava per consolidar els procediments democràtics, per convertir el sufragi universal en una pràctica habitual.

Si, malgrat la pràctica contrària de sagastins i, sobretot, canovistes, s'aconseguissin consolidar els hàbits democràtics dins la societat espanyola, això garantitzaria la mateixa solidesa de la futura República, quan es produís el seu adveniment. (48)

Castelar, al capdavant d'aquests plantejaments, es va considerar a si mateix com la personalitat que, superant reticències, més va fer e el sentit esmentat i, conseqüentment, com un dels dirigents polítics no dinàstics més escoltats al Parlament durant la Restauració. El desembre del 1889 escrivia al seu amic i correligionari Calzado:

"Me paso la tarde en el Congreso. De no estar yo en él jamás discutirían el sufragio universal. Ayer volvió á decir Fidal que sólo se daba por mí." (49)

La posició del partit, cobejosa de la puresa democràtica, i l'abstracció que fan de la forma d'Estat donaran, a vegades, un to pre-regeneracionista a la política possibilista. Davant d'unes forces polítiques dinàstiques que "por su medro personal hace(n) traición a las ideas de toda su vida" -liberals-; davant d'un republicanisme reclos, poc sensible als canvis experimentats per l'opinió pública catalana i espanyola, defensaran la necessitat

de que s'aixequin forces polítiques honrades contra els polítics d'aquesta mena. (50)

A l'hora de la veritat els possibilistes intentaran quelcom de molt menys renovador: incidir a la vida política de l'Estat, directament o indirecta, mitjançant una d'aquestes formacions polítiques desqualificades, el partit liberal.

Arribats a aquest punt -i, recordant que ho fem per tal d'entendre la profunditat de la crisi de l'any 1894- cal donar a conèixer la valoració feta pels possibilistes de les forces bàsiques del règim: conservadors i liberals.

Perquè, això sí que resta ben clar, els possibilistes entenien (el que no queda clar és fins a quin punt ho valoraven positivament) el caràcter estable del bipartidisme. Les vel.leïtats pro-liberals manifestades al llarg de la dècada pel partit possibilista eren evidents. De vegades s'intentà la integració directa en el partit sagastí, i en d'altres -com el 1894- fou un dels sectors del partit, no desautoritzat per Castelar, el que ho va fer. Si més no, la voluntat d'influir a la vida política per mitjà de pressions o contactes sobre el fusionisme fou evident. (51)

La posició defensada d'enfortiment del bipartidisme no es limità al que podríem denominar com àrea política liberal. Conseqüents amb un projecte més global, varen aconsellar la integració del carlisme i del tradicionalisme dins el partit conservador, sempre que els primers aspirassin seriosament a participar en el poder. (52)

Lògicament una posició d'aquestes característiques, que suposava, en la política quotidiana, la integració en el sistema -ni que fos com a consciència crítica de caràc-

ter democràtic-, era (a part de l'origen de les desqualificacions dels altres sectors republicans) difícilment acceptable per la majoria de republicans catalans adscrits al partit.

Degut a aquesta "dificultat" calia recórrer a l'autoritat indiscutida de Castelar -encara que això acabés per cremar-lo políticament dvanat els sectors populars-, el qual aprofitarà tota ocasió per intentar que quallessin aquests criteris entre les bases del republicanisme històric.

Un exemple ben curiós de la distorsió que podia arribar a provocar en el clàssic discurs republicà aquesta estratègia és el següent: Castelar se servirà d'una intervenció a "La Publicidad", en la seva col.laboració periòdica "Revista Europea" sobre política internacional, per criticar l'evolució de la República Francesa -fet molt excepcional entre els republicans catalans-, entenent que la seva crisi derivava de la forma de govern adoptada: de concentració republicana (És el temps de la Unió republicana a Espanya). De passada, i contraposant-lo al cas francès, exaltarà la vida política a la Gran Bretanya basada en l'existència d'un bipartidisme clar i net, representatiu d'opcions ideològiques ben diferenciades i al mateix temps estables.⁽⁵³⁾

El problema bàsic, que feia difícil aquesta profundització democràtica de la Restauració era el mateix caràcter del partit conservador d'Antonio Cánovas.

Per als republicans possibilistes el problema essencial d'aquesta força era clar:

"El partido conservador no tiene determinado

ideal político, no tiene fé en ninguna fuerza moral, ni en la virtualidad del país."

És una plataforma d'interessos personals que no respon a un corrent social i/o ideològic determinat. És una força buida de contingut, i per tant "de la conducta (de la qual) no hay que esperar nada bueno ni sano."(54)

Les crítiques a aquesta conducta se centren en dos aspectes. D'una banda s'assegura la incapacitat del partit conservador d'aprofundir en la democratització del règim. Una força buida ha de recórrer a la pràctica del caciquisme; pràctica que desprestigia el mecanisme de participació popular, que desnaturalitza el sufragi universal.(55)

Aquesta situació porta, a més a més, segons els possibilistes, la immoralitat administrativa i la incapacitat per a resoldre els problemes econòmics de l'Estat.

D'aquesta manera descriuen l'Estat de l'economia espanyola l'any 1892, amb un govern conservador:

"Huelga espantosa en Bilbao, quiebra en la casa Rivas-Palmers, baja de trece enteros en las acciones del Banco de España, baja general de los valores públicos, subida constante de los cambios sobre el extranjero, setenta millones de déficit en los presupuestos, disminución segura en la renta de aduanas, subida en los precios del pan, de la carne, del bacalao y del petróleo, escasez de trabajo en la mayoría de las provincias; este, este tan magro, triste y horroroso, es el cuadro de la situación en España en los presentes momentos.
"¿Qué partido dirige la gobernación del Estado?
"El Partido conservador."(56)

La situació de crisi econòmica descrita s'atribueix a la manca d'"una línia franca de conducta" que defensí els elements fonamentals de l'economia a la societat moderna: "El trabajo, el ahorro, la propiedad y el comercio".

Els conservadors no són capaços de fer economies, de plantejar uns pressupostos amb disminució de la despesa pública i, al mateix temps, amb reducció de la pressió fiscal. I no són capaços perquè són un força que representa els interessos de grups de pressió, de minories molt determinades; interessos que s'oposen radicalment als interessos nacionals. (57)

Ja hem dit que les relacions dels possibilistes amb els liberals eren especialment interessants i polèmiques en aquells anys. Convé aclarir que la voluntat de connectar no procedia només del cantó castelari. Hom a volgut entendre -creiem que encertadament- que el liberalisme podia buscar en aquestes relacions el camí d'integració al règim d'un sector -el conservador- del republicanisme espanyol. Era aquesta una tasca que certament els hi podem atribuir als liberals en el marc de la divisió de feines encarregades a cadascun dels components polítics del sistema.

Pel que hem dit fins ara no hem fet res més que reforçar aquella tesi que volíem desmentir: la de la identitat entre liberals i possibilistes. Intentarem ara donar els elements que, al marge dels que fan referència a la vida orgànica diferenciada, poden contribuir a conèixer les reticències que fonamentaven les reals diferències entre liberals-dinàstics i possibilistes.

Castelar manifestà reiteradament una voluntat d'apropament al liberalisme, però paral·lelament no mancàren crítiques a la política del partit liberal des de les planes de "La Publicidad". Crítiques que si bé foren moltes vegades conjunturals -abandó del govern, apropament o entesa amb Cánovas de Sagasta, manifestacions més estridents

de monarquisme d'aquest darrer- no mancaren d'agressivitat i acritud. Una agressivitat que mostrava la incompatibilitat de fons que, malgrat tot, impedia l'evolució monàrquica dels nuclis catalans del possibilisme.

Veiem alguns exemples d'aquestes oscil·lacions en l'"estat d'ànim" dels possibilistes en aquest terreny.

Situant-nos en l'època estudiada trobem que, immediatament abans de la crisi de juliol del 1890, que torna la responsabilitat d'encapçalar el govern a Cánovas, i després de cinc anys de govern liberal i només uns pocs dies més tard de la promulgació de la llei que retornava el sufragi universal, "La Publicidad" valorava el govern liberal com l'artífex d'una política d'àmplia base nacional que obligava els extremismes a depositar llurs actituds.

Considerava que Sagasta havia creat d'una manera efectiva un sistema polític capaç de garantir la representació política de les forces democràtiques, encara que fos per mitjà de l'estret espai que deixava el bipartidisme. (58)

Amb l'entrada de Cánovas al poder canvia radicalment l'enfoc donat. S'afirma que la reaparició del polític conservador s'ha produït per la voluntat del "trono" i que es tracta d'una decisió que té lloc en contra de l'opinió pública general. Al mateix temps -encara que amb vacil·lacions- s'iniciaran valoracions preventives envers Sagasta. Se l'acusarà de debilitat i tal vegada, s'escriu, de voler utilitzar per al seu exclusiu profit a demòcrates i republicans. Insistim que aquestes declaracions són vacil·lants, encara que hi predomini el to condemnatori i de desengany.

Cal dir que en aquesta ocasió els possibilistes cata-

lans varen manifestar-se de forma tan incoherent com ho feu la mateixa direcció central. Recordem que Castelar farà afirmacions tan contradictòries com les següents: en primer lloc, elogiarà la política liberal pels esforços fets en la democratització del país, esforços que ara s'eterilitzaran amb l'ascens dels conservadors. En conseqüència afirma la conveniència de la unitat amb els liberals per barrar el pas als conservadors i, més endavant -un més endavant prou indefinit- "acabar de una vez con la vergüenza del fetichismo político", la monarquia. Ara bé, també dirà Castelar que ja llavors, des del mateix moment de "la entrada de los conservadores, soy un pretendiente á la Jefatura del Estado". El desig de formar un bloc democràtic central amb els liberals fa que es contempli la possibilitat de constituir-lo dins o fora de la monarquia. (59)

En realitat Castelar, i per extensió tot el partit republicà possibilista -àdhuc a Catalunya-, no arribaren a captar el caràcter i les limitacions de la "democratització" de la Restauració feta durant els anys 1886 al 1890.

En definitiva, a les decepcions puntuals que aquest sector del republicanisme tindrà amb els liberals -per exemple amb la proscripció dels possibilistes de les Juntes del Cens (instrument clau per vetllar per la correcció del sufragi universal)- els possibilistes catalans respondran amb agror, però aviat es veien obligats a tornar a lloar i a exigir un govern liberal que democratitzés la vida política i moralitzés l'administració, consolidant i posant en pràctica l'esquema legal creat durant el parlament llarg: Llei d'associacions, del 1887; Llei del Jurat, del 1888; Codi Civil, del 1889, i Llei del Sufragi del

1890.

Aquesta ambivalència es trobarà reflexada a bastament dins les planes de la premsa possibilista. El gener del 1891 deia "La Publicidad":

"Quisimos hacer á los liberales ministros de la nación, y ellos prefieren ser ministros de palacio."

"Hemos trabajado y seguiremos trabajando por la democracia y por el sufragio universal, los cuales, á Dios gracias, ya nada esperan ni en nada dependen del agotado y decrepito fusionismo."(60)

Però, amb tan sols dos dies de diferència, era Castelar qui posava les coses en el seu lloc des de les planes del mateix diari:

"Los preiódicos dan trascendencia mayor de la que, por ley lógica tiene, al disentimiento en algunos extremos entre Sagasta y yo. Somos por nuestra historia y por nuestras ideas aliados naturales, que alguna vez nos desviamos, é causa de no entender lo mismo en materia política."(61)

La contradicció expressada tenia també un registre "regional"; entre les posicions més dures i independents dels possibilistes catalans i les més moderades de la direcció espanyola -personificada en Castelar-, prendrà cos la crisi organitzativa de mitjans de la dècada, que portarà als nuclis catalans a ser promotors bàsics dels partits republicà nacional i fusionista republicà. El nucli possibilista català serà, doncs, el motor de la recerca d'una plataforma organitzativa vàlida per a la intervenció política allunyada de posicions que semblaven fonamentar-se en l'experiència dels primers moments del Sexenni.

A més, sembla clar que en l'animadversió observable en certs moments entre els possibilistes i els liberals dinàstics barcelonins, jugà un paper fonamental, al costat

de criteris estrictament ideològics, les experiències negatives respecte a la política local, municipal, menada pel fusionisme:

"Nadie más desengañado que nosotros de los fusionistas barcelones, de los cuales hemos esperado en vano años y años que contribuyeran al desarrollo de la política democrática dentro de nuestra ciudad."(62)

La desconfiança anirà augmentant en els anys a venir, però malgrat tot sempre hi haurà una atracció clara que permetrà revaloritzar conjunturalment el paper del liberalisme quan aquest arriba al poder.

D'aquesta manera, quan l'any 1893 els liberals són cridats de nou al govern, la premsa possibilista renova la seva confiança en la política liberal. Ho farà gradualment, però amb decisió.

El torn liberal s'inicia l'11 de desembre del 1892. "La Publicidad" aclara davant l'opinió pública que sostindrà per simpatia el govern liberal, passa després a jutjar com a molt positiva l'actitud electoral dels sagastins un cop són en el poder.(63)

Durant les setmanes següents la premsa possibilista posa en primer pla el que considera com a problema central: la reorganització i regularització de la vida econòmica:

"El ejército, el clero, las clases pasivas y los intereses de la deuda absorven los ingresos del presupuesto del Estado".(64)

De no triomfar els liberals en la solució dels problemes econòmics que afecten l'Estat es produirà -diuen els possibilistes- una revolució de caràcter anàrquic. Degut a això mantindran el suport al govern. Suport que, malgrat les divergències i enfrontaments en la vida local, s'expressarà amb claredat, fins arribar, en el que fou un

notable excés d'optimisme, a creure en una possible col.laboració de govern amb els liberals.

El 9 de julio del 1893 deia:

"El Sr. Sagasta debe inspirarse solamente en el bien del país, que le ha de agradecer antes de dos años las amarguras que por él está ahora pasando." (...) "Anímese al mismo tiempo considerando que hay un partido independiente y sensato como es el nuestro que le grita: "Confianza y adelante!"."

El dia 19 del mateix mes justifiquen el recoltzament interrogant-se sobre possibles accions de govern conjuntes en altres situacions. (65)

En resum hem estat intentant demostrar que la creença de que la profundització del liberalisme democràtic podria fer evolucionar el partit de Sagasta cap a posicions més properes al conservadorisme republicà a partir de l'hèrència comuna de la Revolució de Setembre, esterilitzarà, doncs, la política del possibilisme. A cavall entre liberals i coalicions republicanes, el partit republicà possibilista, malgrat comptar amb uns mecanismes organitzatius i periodístics amb una certa influència social, es veurà desbordat en els moments d'unitat del centre i l'esquerra republicanes i ofegat per manca d'espai polític en els moments d'ascens del liberalisme sagastí.

Les altres tendències del republicanisme tractaran amb extraordinària duresa la política possibilista per aquesta ambigüitat. No era estrany veure com, des de les planes de la premsa republicana no possibilista, es feia esment de la mútua influència entre el possibilisme i la política monàrquica:

"El partido posibilista venía desde hace muchos años influyendo poderosamente en la progresión de la política monárquica que á su vez venía

dando importancia á los republicanos gubernamentales, faltos por si solos de sabia bastante para sostenerse."(66)

La forma com acabe la cita expressa ben clarament que la constatació del fet no produïa pas una valoració positiva del mateix a les pàgines d'un diari progressista. Uns dies més tard, el diari indicat es mostrà molt més contundent quan titlla Castelar de

"...Celestina de la monarquía, encargada de contratar prostituciones políticas, apostasías á tanto la pieza.."(67)

No menys virulents eren els atacs provinents del partit federal. Tots ells posaven de relleu l'escassa personalitat de la política castelarina, la qual havia perdut els punts de referència a causa del seu exagerat pragmatisme. Pragmatisme que l'havia portat, en la pràctica, a ser un apèndix del liberalisme dinàstic.

Quan Castelar envia, l'any 1890, un telegrama a la Regent desitjant el restabliment del príncep, "La Avanzada" dirà: "siempre hemos tenido al Señor Castelar como un florero". Durant la guerra de Cuba s'acusarà a Castelar de sostenir la política de guerra, que és una política dinàstica si no és carlina. Unes setmanes abans de la mort del polític possibilista, Joaquim Lluhí i Rissech, des de "La Autonomía" dirà de Castelar que és "un reaccionario hasta la médula" i un "semita degenerado".(68)

No s'escaparan d'aquest tipus d'atacs furibunds per part d'altres dirigents republicans, els dirigents del possibilisme català. I, pel mateix moitu. Junoy, per exemple, serà qualificat d'"exrequeté carlista" i de polític corrupte, "cortesano de todos los capitanes generales y todos los gobernadores civiles de Barcelona."(69)

Podríem continuar enumerant tot un seguit de referències del mateix estil, reveladores en el fons d'una profunda incompatibilitat entre els possibilistes i la resta del republicanisme català, incompatibilitat que procedia de la visió contemporitzadora que tenien els primers del règim de la Restauració, de la voluntat de consolidació dels mecanismes liberals i democràtics, de la política de suport a tota mida que conduís a un eixamplament de les llibertats sense que això provoqués una inestabilitat social perillosa.

Els republicans possibilistes catalans, que mai deixaren de ser-ho, varen tenir enormes dificultats en aquest sentit per tal de fer entendre la seva política. Dificultats que se'ls hi feien més importants des de dins del mateix republicanisme històric. A cada declaració favorable a la integració dins el fusionisme dinàstic -i van haver-hi unes quantes- es redoblaren les declaracions de fe republicana. S'intentava fer sentir la seva postura:

"...estamos con el Sr. Castelar y con la República. Defendemos la legalidad democrática. Estamos dispuestos á contribuir y á defender la legalidad económica. La monarquía, obra exclusiva de Cánovas y Martínez Campos, sólo ellos y los que la aceptaron, deben sostenerla y defenderla."(70)

Els equilibris protagonitzats pels possibilistes provenien, en definitiva, de la inexistència d'una base social interessada en el projecte suara esmentat. Els interessos de les classes populars han deixat de ser representats, si és que mai ho foren, per les posicions polítiques de Castelar. I, d'altra banda, la burgesia catalana de signe liberal es mantenia al marge de la vida política

activa, o com a molt, s'expressava encara en aquest anys a través del liberalisme dinàstic.

Amb l'entrada d'un sector possibilista dins la Monarquia, l'any 1894, tot feia presagiar una crisi profunda d'una força política que, malgrat tot, transformant-se continuaria essent clau a la vida política catalana.

Pel març del 1894 les forces que havien quedat a cadascun dels costats eren evidents. A Catalunya el sector que restà fidel a la República, considerà que les baixes foren reduïdes.

A part de "La Publicidad", a Catalunya el sector fidel al republicanisme tenia altres òrgans d'expressió més o menys prestigiosos: "La Consecuencia", a Sant Martí de Provençals; "La Fraternidad", a Manresa, i "Las Circunstancias", de Reus.

Al mateix temps, la immensa majoria dels comitès locals i dels organismes on es desenvolupava la vida del partit -centres, casinos, etc.- restaran dins el camp republicà. (71)

En aquest sentit és clarificadora l'adhesió massiva dels comitès catalans a la intervenció feta a les Corts pel diputat per Manresa, Emili Junoy, en la qual aquest polèmic polític defensà de manera contundent el caràcter republicà del possibilisme. (72)

En que si queda clar és que dins el partit s'ha obert una nova etapa. Així ho veu "La Publicidad", la qual remarcarà des de les seves planes que ara ja no se'ls podrà continuar acusant de pseudo-monàrquics, car els pocs partidaris de l'evolució cap a la monarquia ja han entrat al partit sagastí. El que queda -la immensa majoria dels possibilistes, segons "La Publicidad"-, s'articula al vol-

tant de la direcció sorgida de l'Assemblea de Madrid, i mira cap endavant, per la consecució de la República. Tant és així que es comença a formular una idea que en els anys immediatament anteriors havia quedat oblidada: els possibilistes estan més a prop de les altres famílies republicanes que no pas d'un partit liberal que, en la seva actuació de govern, ha quedat desqualificat. (73)

Encara que en els mesos següents no mancaran crides àmplies als liberals, o fins i tot als patriotes de bona voluntat, per cercar alternatives, més o menys regeneracionistes al règim de la Restauració, com la següent:

"Júntense todos los patriotas y personas de buena voluntad y a la política de la restauración o pongan una política amplia, generosa, verdaderamente nacional. Esta es la sola esperanza y el único remedio." (74)

al mateix temps es van delimitant els termes d'un apropament creixen a altres famílies republicanes.

Cal recordar que en aquells moments s'havien produït canvis importants en el panorama del republicanisme no possibilista: la redacció del nou programa federal, l'any 1894, i el triomf i posterior desfeta de la Unió Republicana de l'any 1893, la plataforma que agrupava a federals, progressistes i centralistes.

Amb els federals, ara per ara, l'entesa no serà possible. Una cosa és redescobrir el republicanisme, i una altra de ben diferent, abandonar el conservadorisme social. Parts senceres del nou programa federal seran publicades a "La Publicidad", per al dia següent dir-ne que:

"No es un programa, es un evangelio, con todas las fantasías, utopías y delirios de los antiguos iluminados, que hablaban y escribían con pretensiones de profetas."

El centre de les acusacions és, sempre, el caràcter socialitzant del programa. L'entesa no és possible. El partit federal, diran, s'ha situat més a prop del partit socialista, i ha trencat els lligams amb les altres forces republicanes. A partir d'ara el que cal, doncs, és elaborar amb tots els altres grups republicans -els partits unitaris- un programa alternatiu "muy claro, concreto, gubernamental, atento á las presentes necesidades, muy abierto al porvenir sin renegar de los pasado".(75)

Un programa que hauria de tenir dues bases: l'unitarisme i el conservadorisme social que s'expressa sota l'etiqueta d'individualisme:

"Zorrillistas, republicanos históricos y anfibios salmeronianos tienen un punto de convergencia, que es la unidad de la patria y el individualismo como teoría social."(76)

Aquest programa basat en una tradició republicana ha d'estar sustentat en un altre tipus d'organització. Per un partit en el quals els personalismes quedin definitivament oblidats, i siguin, precisament els punts programàtics els que omplin de contingut la seva tasca, els que justifiquin cada pas que es doni.

En una de les nombrosos crides al zorrillisme efectuades en aquests mesos, "La Publicidad" estableix que

"Se hacen precisos nuevos moldes. Han de acabar esas denominaciones de canovistas, sagastinos, salmeronianos, carlistas, zorrillistas, etc, etc, etc. Los partidos han de llevar algo más que el apellido de un hombre..."(77)

Els escollits per tirar endavant aquest projecte són, en primer terme, els republicans progressistes. Efectivament, els federals han quedat descartats, i amb els centralistes l'aproximació, encara general, és molt freda. Les grans

afinitats es descobreixen amb els progressistes. Les diferències, fins ara, han estat en els procediments per implantar la República. Els procediments revolucionaris, defensats pel progressisme, han estat considerats com a perillosos i inútils. Perillosos en tant que allunyen amplis sectors de classes mitges, moderades, de les posicions republicanes. Inútils en tant que els successius intents han palesat els greus inconvenients que presenta aquesta via d'acció política. Bàsicament pel caràcter que ha adquirit l'Exèrcit al llarg de la Restauració. (78)

Si el procediment els ha allunyat, en canvi els possibilistes troben, ara, en els progressistes uns republicans partidaris d'un govern "de orden y conservador", una opció política unitària, i en conseqüència es comença a anunciar un procés d'apropament que ha de portar a la unió de les respectives forces. (79)

Paral·lelament a aquestes afirmacions, recollides a la premsa possibilista, veiem una iniciativa dirigida en el mateix sentit, d'un grup de joves que s'autodenominen Assemblea de la Joventut Republicana i que volen impulsar, a través de la seva pròpia unió, la unitat republicana.

"La Publicidad" els advertirà que alguns sectors del republicanisme "cuyo programa se ha caracterizado siempre por una notoria intransigencia, no caben dentro de aquella unión", en clara referència als federals. De fet els joves semblen recollir l'advertència, doncs el 10 d'abril el mateix periòdic inserta a les seves planes una carta oberta dirigida per Francisco Roselló, cap de l'assemblea de joves, als dirigents republicans, tot convidant-los a la unitat política. Els dirigents polítics als que s'adreça

són Joan Sol i Ortega, Eusebi Corominas, Tiberio Ávila, Emili Junoy i Joan Salas Anton, és a dir, representants dels tres corrents del republicanisme unitarista. (80)

El republicanisme històric, que acaba de sortir d'una greu crisi interna, que ha vist sortir de l'escena el seu principal dirigent a nivell d'Estat, s'afegeix amb decisió a aquest nou projecte. Encara que amagui els motius del seu notable interès tot referint-se al deure patriòtic de presentar una plataforma conjunta amb un programa definit, en un moment en què les forces monàrquiques estaven debilitades i dividides; la veritat és que difícilment s'entendria el sobtat interès si no tinguéssim en compte la via morta en la que es trobava el possibilisme l'any 1894. (81)

Pel maig del 1895, Roselló, el dirigent dels joves republicans, dona ja per fet el que denomina com a Partido Republicano Nacional, integrat per progressistes, possibilistes i, definitivament també, pels centralistes.

Posarà l'accent en dos aspectes concrets que poden garantir el futur èxit, i la mateixa continuïtat de la nova experiència republicana. D'una banda, la importància de cercar solucions adequades per a l'organització interna, solucions democràtiques, però no demogògiques, que evitin al mateix temps els personalismes i la ineficàcia en l'acció. (82)

El segon aspecte se centra en la necessitat d'elaborar un programa concret d'acció immediata, un programa que els possibilistes formalitzarien -en el nivell mínim- amb tres punts: la moralització del sufragi universal, l'eliminació del caciquisme, la revalorització del paper del Parlament, acabant amb les intrigues de Palau. Però

també amb algun apartat que dibuixi com ha de ser la futura república. (83)

És aquest un punt en el qual el xoc amb els centralistes s'havia de donar inevitablement.

I.C.2. Les noves plataformes polítiques del republicanisme en els anys 1895-1896: el Partido republicano i la Unión Revolucionaria.

A la segona meitat de la dècada dels noranta, el panorama organitzatiu i polític del republicanisme estava variant considerablement. La recerca constant de nous camins per a la intervenció política, davant del fracàs reiterat de tots els intents fets en aquest sentit en els anys 1888-1894, portarà a la configuració de dues línies d'actuació, per sota de les quals sobreviuran de manera confusa les restes dels antics partits republicans de la Restauració.

Aquestes dues línies es poden caracteritzar a gran trets de la següent forma. D'una banda ens trobarem amb les forces conservadores que es mantenen decidides a actuar de manera legal, cercant pels camins existents -lluita electoral, participació a les institucions, ...- un canvi de la forma de règim que regeix l'Estat. Aquestes forces són les que donen lloc a l'anomenat Partido Republicano Nacional. No creiem, doncs, que aquesta organització es tracti d'un grup "solista" com mantingué Albertí.

L'altra línia d'actuació la protagonitzen els partidaris d'una acció de caràcter revolucionari. Són els partidaris del retraïment electoral i de la conspiració.

Crearan l'anomenada preferentment Unión Revolucionaria, encara que a vegades la designin amb el nom d' Unión Republicana.

El partit federal, per la seva banda, viurà a Catalunya un procés de distanciament, molt proper a la ruptura, amb la direcció del partit a Madrid, personificada en Pi i Margall.

Tornant a parlar de les noves organitzacions, cal considerar que en aquesta nova etapa no es corresponen sempre d'una manera exacta amb els partits pre-existents. De fet, els partits republicans patiran trencaments definitius en les seves estructures organitzatives. Un exemple clar: si bé la direcció del progressisme català -encapçalada per Sol i Ortega- entrarà al P.R.N., hi haurà un sector important que es mantindrà fidel a la línia revolucionària del partit, l'esquerra progressista, i tot propugnant l'abstenció, s'alinejarà amb els partidaris del retraïment. Aquest sector tindrà que buscar caps visibles a Madrid, trobant-l'ho en la persona del doctor Esquerdo.

Les diferències entre aquestes dues línies organitzatives no es limitaven a la participació electoral.

Hi havia altres punts que marcaven, així mateix, les diverses opcions. El P.R.N. confiava en un trànsit cap a la República que passés per un Govern provisional, mentre que els membres de la Unió confiaven en les juntes revolucionàries com l'instrument més eficaç per a consolidar una estructura de poder de caràcter republicà, la qual cosa representava una valoració molt diferent del paper que han de jugar les masses populars en la construcció del nou règim, molt d'acord amb el contingut de clas-

se de les dues opcions esmentades.

Una diferència clau resideix en el model organitzatiu. El P.R.N. vol esdevenir el que el seu nom ja indica: un partit únic, amb un programa i una direcció úniques que superessin les velles divisions, sovint artificials i producte de personalismes sorgits en l'experiència del Sexenni. Un partit amb un programa obert a l'exterior, a la societat, que trenqués explícitament amb les velles i estèrils discussions doctrinals, producte més d'una forma de vida política -a l'interior dels casinos i cercles, i d'esquena a la societat- que de diferències polítiques de fons. Els esforços realitzats en aquest sentit l'any 1896 són molt evidents: conferències d'organització, resolucions expresses, dissolucions de comitès que duplicaven l'organització republicana a determinades localitats, etc.

La Unión Revolucionaria, per contra, vol organitzar i construir la unitat respectant les estructures de partit i els programes ja existents. Vol cercar un equilibri entre les diferents famílies del republicanisme català. És a dir, opta per la fórmula que reiteradament havia estat fracassant durant aquests anys. L'únic que interessa és la unitat d'acció; en els termes del moment, la unitat de conducta.

Per últim, mentre que el P.R.N. es manifestava com una força clarament unitarista, el projecte polític del conglomerat d'U.R. -que comptà amb alguns homes del federalisme prou importants, tindrà un caràcter molt més descentralitzador.

En resum, un i altre esforç de concentració republicana provenen de :

1er L'esgotament de la pràctica política que els partits republicans havien seguit, fins l'any 1895.

2^{on} L'inici de la crisi del sistema polític de la Restauració, amb l'agudització dels problemes dins dels partits dinàstics, l'agitació independentista cubana i l'aparició del fenomen terrorista.

Tant el P.R.N. com la U.R. fracassen. Encara que el comportament majoritari de l'electorat català durant les eleccions del 1896 sembla donar la raó als partidaris del retraïment, l'abstenció sembla ser, més aviat, el producte de la inhibició política de la classe obrera, dels sectors populars i de les classes mitges, que no pas el producte de l'adhesió a la via revolucionària que suposadament significava el retraïment.

De l'ensulsiada de les dues opcions sorgirà, el 1897, la denominada Fusión Republicana. Encara, però, haurien de passar uns quants anys per tal que el republicanisme català sortís de la situació d'aïllament i d'ineficàcia política.

Veiem ara, de forma separada, com es van constituir i quins plantejaments polítics més concrets defensaven les dues forces que estem comentant.

A. El Partido Republicano Nacional.

Un cop reorganitzat, el març del 1894, el partit republicà possibilista iniciarà els contactes per concretar una possible sortida comuna a la crisi organitzativa pròpia i dels altres sectors del republicanisme unitari. Ja hem dit que aquestes aproximacions es dirigiran, sobretot, al progressisme i que es fonamentaven en la necessitat de superar els personalismes dominants.

Serà la guerra de Cuba i Filipines, i els perills que porvocava, segons els republicans, dins d'Espanya -possibilitat de cops militars, revifalla del carlisme,..- el que accelerarà el procés d'unitat prèviament iniciat.

"Este es el instante preciso, oportuno para levantar esta bandera de unión y de presentar el programa, sin discusiones, por aclamación, escribiéndolo conciso y claro, en vista de las dificultades presentes y de las exigencias del porvenir."(84)

Efectivament, és a partir d'aquest moment que trobem a les planes de "La Publicidad" - que passarà amb tota la seva importància a potenciar el nou projecte- les referències a l'acció de Roselló i de la Juventud Republicana, i, al mateix temps, molts articles favorables a un ràpid i clar procés de convergència republicana, unitària i legalista.

Davant les leccions municipals del maig del 1895 hi haurà presentació de candidatures conjuntes o separades, segons els llocs. No hi haurà una estratègia global a tot Catalunya. A Barcelona hi ha llistes separades. A Sabadell la coalició electoral fou un fet, i arribà fins i tot a incorporar els federals. A Sant Martí, s'aprofitaren les eleccions per a la celebració d'actes conjunts de totes les forces del republicanisme unitari, amb tot el regust d'actes fets amb intencions coalicionistes, més enllà del procés electoral.

No obstant, és també enmig de la campanya quan s'observen clarament, per primera vegada, els límits d'aquesta operació política: Vallès i Ribot i els progressistes més radicals passen a defensar obertament el retraïment electoral. Salmerón afirmarà que la unió ha de fer-se per

a enderrocar la monarquia i portar la república, però sense concretar res més. Això serà rebutjat pels possibilistes, els quals creuen que cal establir un programa comú que estigui basat en la constitució del 1869, convenientment retocada per adaptar-se a la forma republicana d'Estat.(85)

El mateix Morayta escriurà a "La Publicidad", sota el pseudònim de Felipe, un article en el qual, des del centre de l'Estat, es posen altre cop de relleu les dificultats de la unió amb els altres sectors del republicanisme. Pi i Margall -en aquells moments allunyat de Vallès i Ribot- desitja la implantació del pacte federal i de mesures econòmiques i socials que, segons Morayta, estan inspirades en el "socialismo colectivista".

Ni republicans històrics ni progressistes poden accedir a reconèixer com a propi el programa federal del 94, presentat com a innegociable per Pi. D'altra banda, els centralistes creuen indispensable la unitat amb els piistes, amb els federals legalistes no partidaris del retraïment. O, en cas de no ser possible, la creació d'una coalició sense programa concret on estiguin tots presents.(86)

Si els possibilistes anaven llençant les seves propostes concretes, també ho feien els membres de l'altre sector interessat en el projecte d'un partit únic: els progressistes. De fet, aquests havien donat en els darrers tps algunes passes significatives que bé podem considerar com antecedents directes. El juny del 1894 donaven cabuda en els seus rengles a un grup compacte de nous militants. Procedien del federalisme orgànic. L'acte sembla la resposta al missatge que el cap d'aquest partit - F. Rispa y Perpiñá- els havia dirigit el 2 d'abril del 1894, des

Fuera. 002
 Número suelto. 0'15
 Anuncios, remitidos
 y comunicados
 Se insertarán á precios con-
 venientes, habiéndose de ha-
 cer efectivo por adelantado su
 importe en esta administración.

LA MONTAÑA

tración de este periódico
 Calle de Urgel, 3. 1.
 La redacción no responde de
 los escritos firmados.
 Insértese á no, no se devue-
 ven los originales.
 Se publica, por lo menos, to-
 dos los domingos.

Organo de la Unión republicana de Manresa y su distrito

Segunda época Manresa 17 de Abril de 1894 Año II—Núm. 57

Mensaje del Partido Federal Orgánico

Leído en la Asamblea Progresista

ILUSTRES REPRESENTANTES:

Razones que el patriotismo y las conveniencias políticas de consumo abonan, obliganme á elevar mi débil voz hasta el seno de la mas alta representación de un partido de gloriosa historia, en la seguridad de que será escuchada con benevolencia, otorgándome su atención los dignísimos ó ilustrados representantes, reunidos en Asamblea soberana de mi partido en días luctuosos para la patria.

No es el afán de exhibición personal, representantes, y menos el de distractos de vuestras nobles y patrióticas tareas con impertinencias de pretutioso política, lo que mueve mi pluma para escribir este Mensaje que es vuestra representación elevo, sino el impulso de la conciencia y de la voluntad, á la par que exigencia de las libertades, que nos imponen el deber ineludible de cooperar á la concentración de grandes fuerzas republicanas, necesarias para alcanzar el triunfo aquellos que aspiramos con fervor de cinseros creyentes á remediar con viril auergia los infortunos del sufrido y desgraciado pueblo

apellidado con la proclamación de la República. Separados hoy los republicanos, por formalismos externos que por ligencias doctrinales substantivas, nos por los apellidos que nos distinguen unos de otros que por diferencias de principios, será una mengua para los republicanos tolerar ineludiblemente por más tiempo esos peculiares motivos de discordia, que, con ser tan pequeños, causan, sin embargo, gran daño á la patria y á la República.

El reciente Manifiesto, que dirige á la fracción federal orgánica en el fracaso de la coalición por los partidos republicanos pactada, se nos constata identidad de principios, de procedimientos y de régimen orgánico entre las manifestaciones por D. Manuel Ruiz Zorrilla hechas en sus programas y el de nuestro partido federal.

El partido republicano progresista nos aplaude y acepta el programa de Londres y posteriores dados por el ilustre Jefe, cosa que á su vez nos reconcilia con los demás republicanos, que lo consideramos idénticamente igual al nuestro. Conociendo que esta identificación de principios, ilustres representantes del partido republicano no influidos por preocupaciones personales, ó intransigencias de se-

tario, un acto de grandeza y virtud evidente para la opinión pública que espera de la concordia efectiva de los republicanos la pronta y radical curación de los males que á la nación afligen.

Si no puede realizarse, por desgracia la unión de todos los republicanos, conforme á la aspiración general, realizámosla cuantos sufrimos avergonzados del recuerdo de diez y nueve años de discordia que nos imposibilitaron ó imposibilitan aún de implantar la República en España, y cuantos vivimos impacientes y con patriótico anhelo para instaurarla pronto, y que estimamos sería bochornoso en alto grado perdiéramos platónicamente más tiempo en disquisiciones teóricas de mayor ó menor alcance, ideal en el programa que abría de ser común, cuando el pueblo está consumiéndose de miseria y la patria asfixiándose en fangoso charcos de inmoralidades.

Ruégoos, ilustres representantes progresistas reunidos en Asamblea, que bien penetrados de las sobrias razones expuestas, y del triste y lastimoso estado del pueblo español, revolváis sobre la necesidad imperiosa y urgente de formar, con tanto grupo diferente y de nombre distinto existentes en el campo republicano, un gran partido nacional, sin otro

apellido que el de republicano; con la honrosa ambición de alcanzar pronto y á toda costa el triunfo de la República.

Bien se me alcanza, dignísimos representantes, todo el significado y brillo de vuestro esclarecido apellido político, y cuanto sufriréis, si os considerais obligados á depositarlo en el archivo histórico con piadosa resignación. Por lo mismo, será más meritorio y de agradecer vuestro sacrificio nominal, hecho en holocausto de la patria y del ideal que llena vuestra existencia. Habéis de considerar que vuestro nombre, que representa gloriosas históricas, representa también luchas, que podrían molestar con su acuerdo á los antiguos paladinos de la República, cosa que con vuestra hidalguía nos ayudaréis á que se olvide por completo en bien de la nación.

La agrupación federal orgánica adherida al reciente Manifiesto por nosotros publicado, que siento poderosamente aquella necesidad, está dispuesta en dejar su apellido federal, símbolo de su historia, en aras de la concordia y unión republicana, si otras agrupaciones deponen el suyo para fines análogos.

Al efecto, háme autorizado para que en su nombre os proponga, ilustres representantes, formalizar la

unión á que aspiran la gran mayoría de los republicanos, para que de hecho constituyamos lo que en la conciencia de vosotros, los progresistas, y de nosotros, los federales constituido está.

Los que me han dado este mandato directo de mi partido, manifestados ya, son de organismos que radican en las provincias de Albacete, Barcelona, Cádiz, Córdoba, Cuenca, Cáceres, Ciudad Real, Castellón, Logroño, Jaén, Madrid, Murcia, Málaga, Salamanca, Valencia, Zamora, y Tarragona. Y lo tengo indirecto de personalidades respetables y de organismo de matices unionista, posibilista y federal, que no dudo se apresurarán á formar en el gran partido nacional, apenas tenga éste vida pública.

Para la formalización de este partido me permito proponeros las bases siguientes:

1. El partido republicano progresista y la agrupación federal orgánica, que representa el Directorio del partido, y en su nombre el señor D. Ripa Perpiñá por las manifestaciones recibidas hechas, forman un solo partido con el nombre de REPUBLICANO NACIONAL.

2. Este partido de amplia base, que puede contener variedad de matices, sin detrimento de su unidad y seriedad gubernamental, llama á su seno, y admitirá complacido, á todos los organismos ó individualidades republicanas que se adhieran deseosas de que se instaure pronto la República, y pueda satisfacer, después del triunfo, las justas aspiraciones del pueblo español.

3. El partido REPUBLICANO NACIONAL acepta y hace suyo el programa dado por D. Manuel Ruiz Zorrilla en su Manifiesto de Londres y posteriores de París, en los que incluídas están las autencias administrativa, económica y aun política del Municipio y de la provincia, sin inanosca de la unidad nacional; la separación ó independencia de los poderes Judicial, Ejecutivo y Legislativo, y se admite como la mejor forma de Gobierno, la República representativa, sin perjuicio de lo que acuerden las Cortes Constituyentes en uso de su derecho.

4. La Jefatura de D. Manuel Ruiz Zorrilla, Jefe ya de la hueste revolucionaria, la proclama el partido REPUBLICANO NACIONAL por convicción política y por necesidad en las anormales circunstancias del pueblo español.

Al proponeros estas bases, ilustres representantes, hágame solo intérprete de lo que es esencial en el pensamiento de mi representados. La for-

ma y modo lo dejamos á vuestro mayor saber y superior ilustración, para mejor expresar el pensamiento común á vosotros y á nosotros.

Ahora, ilustres representantes, permítanme que dé fin á este mi cometido, diciéndoos:

Separa á los republicanos sus apellidos, que parece mentira sean causa de discordia.

Los unos los principios, los procedimientos, las aspiraciones ideales comunes y sus anhelos por salvar á la patria querida, apartando del abismo que la atrae, y al cual es empujada inconscientemente y alegremente por los vividores políticos. ¿Podemos dudar? ¿Debemos vacilar?

Seria indigno, me atrevo á decirlo, de nuestra seriedad política, que por mantener nuestros comunes apellidos, alimentáramos el apartamiento y la discordia entre los que existe unidad en sus aspiraciones totales. Que no se diga mañana de nosotros que ni el pueril sacrificio de un adjetivo hemos sabido hacer en aras de la unión republicana. Que no se diga: ¡Todos son iguales! ¡Intransigentes hasta la muerte!

Dignísimos representantes, gritemos á una:

¡Abajo lo que nos separa!
 ¡Arriba lo que nos une!

En apoyo de vuestras resoluciones queda á la orden de la Asamblea, haciendo votos fervorosos para que todo lo grande, noble y abnegado anide en su patriótico seno y se revele en sus acuerdos, vuestro humilde servidor y correligionario,

F. RISPA PERPIÑÁ.
 Del Directorio federal orgánico
 Madrid 2 Abril de 1894.

LAS EMPRESAS

Treinta y cinco mil personas están á punto de morir de hambre en la provincia de Málaga; así decir de un diario de gran circulación, á consecuencia de la culpable tolerancia de nuestras autoridades hácia las empresas pesca que explotan su industria en forma que destruye la cria y agota el pescado ó lo aleja de las costas.

La misma provincia de Málaga y muchas otras hallarían un remedio eficaz á su presente miseria con el libre cultivo del tabaco. Por desgracia esa libertad no conviene á los intereses de una empresa. Y ha aquí que los consumidores españoles firman el adiós Maryland ó el fementido Kentucky, siendo así inconscientes y obligados tributarios de la agricultura norteamericana, en tanto que nuestro agricultor perece de mi-

de Madrid. En aquest missatge ja es parlava de la necessitat de crear un únic partit republicà sota la denominació de REPUBLICANO NACIONAL.

Rispa y Perpiñá deia parlar per mandat directe dels federals orgànics d'unes quantes províncies, entre elles Barcelona i Tarragona, i també

"...lo tengo indirecto de personalidades respetables y de organismos de matices unionista, posibilista y federal, que no dudo se apresurarán á formar en el gran partido nacional, apenas tenga éste vida pública."(87)

Més endavant, per l'abril del 1895, i aprofitant un banquet en honor dels representants barcelonins a l'Assemblea Progressista -Sol i Ortega, Codina Länglin, Pedret i Borrull- es cridarà a la ràpida concreció del partit.

Sol es manifestarà contrari al retraïment. Només el retraïment d'algun dels partits dinàstics produiria un buit efectiu de poder. Tanmateix Sol manifestà que estaven oberts a qualsevol procediment que en un moment determinat demostrés ser útil:

"Votamos obtando(sic) por la lucha legal y admitiendo además todo procedimiento revolucionario."

Crida a la creació del partit nacional afirmant que després de la desaparició política de Castelar i de la física de Ruiz Zorrilla, la unitat esdevingué possible, car els principals exponents del personalisme han quedat anul.lats. Es reafirma en la idea que el Estat és dèbil, i que si els republicans no s'han fet amb ell en les passades circumstàncies és per tal com no estaven degudament organitzats.

De tota manera, al llarg del discurs de Sol també s'observa el caràcter definitiu del trencament del progres-

sisme:

"Ha ocurrido en el seno del partido progresista que los que concibieron la idea del retraimiento quisieron imponérsela por la violencia y por la amenaza, y esto por razón de dignidad no podíamos admitirlo en modo alguno."(88)

En partit que havia creat Ruiz Zorrilla no confluirà tot sencer al Partido republicano nacional.

El dia 7 de juliol del 1895, "La Publicidad" publicava un document titulat: Declaración del Partido Republicano Nacional y bases fundamentales de su organización.

És l'acta de naixement del nou partit. Estava signat a Madrid el 30 de juny del mateix any. Al costat dels progressistes -José Muro, Juan Gualberto Ballesteros i Eduardo Basclga i els possibilistes -Miguel Morayta, Mariano Santos Pinela i Alfredo Vicenti-, trobem dues petites formacions: la Unión Republicana, creada amb la voluntat d'aprofitar el cabdal de centres d'unió republicana sorgits al voltant de les successives plataformes electorals unitàries, i que estava representada per Alejo García Moreno i Ricardo Lupiani; i, la Unión Constitucional Republicana, de Carvajal, creada per fer participar alguns sectors propers al possibilisme dins la Unió de l'any 1893.

Queda clar que els federals queden fora, i també que no hi ha cap signatura d'Esquerra ni de cap altre representant de l'esquerra progressista.

D'entrada el document declara que el que ha unit les forces sinants és la defensa de la sobirania nacional, principi que han d'acceptar i defensar tots els futurs integrants del nou partit.

L'objectiu central d'aquest partit serà portar la República:

"Su objeto es traer la República y mantenerla, y servir de garantía al orden y á la libertad, mientras llega la hora solemne de que la nación decida acerca de sus destinos, sin la presión tumultuosa de las multitudes embriagadas por el triunfo, ni la presión cobarde é hipócrita de que los reaccionarios se valen para falsear la voluntad electoral; todavía más, mientras corra peligro la República ó corra peligro el orden social."

Per a ells la República és: democràcia i inexistència de poders inamovibles i hereditaris. No tan sols no hi ha plantejaments de reformes socials, sinó que adverteixen contra qualsevol atac a l'ordre social en moments de triomf revolucionari. Això porta a eliminar qualsevol referència a l'existència de Juntes revolucionàries.

S'aplicarà, després de la supressió de la forma de govern monàrquica, la Constitució:

"quenadie entre los republicanos repugna, la de 1869, cuyos principios y aplicaciones democráticas se declaran vigentes el día mismo en que la República se proclame, y con ellas también las leyes orgánicas Provincial y Municipal de 1870, las más liberales y descentralizadoras que ha tenido España..."

D'aquesta manera queda limitat el procés constitucional. No hi ha perill de radicalitzacions en la qüestió social o en l'organització de l'estructura de l'Estat. Les noves forces republicanes que sorgiran podran ésser més o menys radicals, però la seva actuació no podrà atemptar contra les bases constitucionals, sinó, tan sols determinar l'acció del govern. Pel que fa al destí del P.R.N. en aquesta conjuntura històrica, podrà dividir-se en les tendències lògiques en tota situació política normalitzada, o bé continuar junts i elaborar, llavors, un programa de govern molt més concret.

El que es presentava com a solució interina -consti-

titució del 69- per al canvi polític, esdevé una alternativa republicana definitiva, unitària i conservadora.

El document acaba indicant que convé tirar endavant la constitució del partit eliminant, progressivament, les Junes i comitès de les forces que el venien a integrar.⁽⁸⁹⁾

Després de la publicació del document trobem les explicacions a les bases republicanes i uns dèbils processos de constitució de noves estructures polítiques.

Algunes de les explicacions donades a les bases insisteixen en explicar la separació dels federals, amb arguments força similars als adoptats, amb anterioritat a la signatura del document:

"Antitético el republicanismo histórico del federalismo pactista y colectivista, no tuvo porqué acercarse oficialmente al Sr. Pi y Margall, y más siendo pública su resolución de no renunciar á la integridad de su último programa ni á la formación de juntas revolucionarias, para (90) él soberanas y autónomas en el día del triunfo..."

Pel que fa al procés d'organització, aquest serà complex i molt lent. La seva revitalització de començaments del 1896 sembla deure's més aviat a la necessitat de donar resposta i fer-se veure en una situació canviant pel que fa a les organitzacions republicanes i davant l'expectativa creada per l'anomenada Assemblée Mixta del mes de març.

A finals del mes de juliol del 95 trobem la convergència en el Partido republicano nacional, a Manresa, dels comitès progressista de dreta, possibilista i republicà (independents).

En el mes de gener del 1896 es produeix la unió dels centres històrics o possibilistes barcelonins en un nou Círculo republicano nacional. També s'incorporen el Centro de Unión Centralista del 3er distrito, encapçalat per

Serraclara, i la Tertulia Posibilista, l'organització que havia dirigit Fermín Villamil. "La Publicidad" fa el següent comentari:

"El núcleo está formado y el movimiento de concentración cunde y se extiende en todos los grupos republicanos de ésta, fatigados de estériles divisiones y subdivisiones, anhelosos desde mucho tiempo por ver en vías de realización la obra planteada y con éxito seguida por los numerosos partidarios del gran partido republicano nacional."

El to i la data de l'escrit citat ens fan insistir en la gran lentitud, en l'escàs entusiasme, en definitiva, amb que va ser rebuda la idea -i duta a terme- pels republicans catalans. (91)

No és fins a finals del mateix mes de gener que es dona la notícia de la fusió dels nuclis dels partits republicans progressista i històric a Barcelona, en un acte on intervingueren Sol i Ortega i Corominas.

L'organització de la província de Barcelona del partit es concreta a començaments de febrer del 1896, en una reunió al local del carrer Portaferriça 8. En aquesta reunió es reafirmen els aspectes bàsics del document de creació del P.R.N.: la reivindicació de la sobirania nacional, la implantació de la República, l'"empleo y aplicación de todos los procedimientos conducentes al logro de los anteriores fines" que passen per la creació d'un govern provisional, ancional i ampli, sense exclusió de cap republicà, organització de la nova república en base a la constitució del 1869 i les lleis orgàniques del 1870, i Corts constituents. Després de reafirmar-se en aquests punts, es creà un directori per regir temporalment el partit.

Els noms dels components del Directori provisional del P.R.N. a la província de Barcelona revelen la procedència variada, però essencialment progressista i possibilista: Juan Sol i Ortega, Emili Junoy, Eusebi Corominas, Eduardo Vidal y Valenciano, Juan Vidal y Valls, Ramón Codina Länglin, Tomás Codina, J. Giné y Partagás, Esteban Quet, José Mª Serraclara -que havia estat federal orgànic i passat, més endavant, als rengles centralistes-, Francisco de P. Roqué, Antonio Vallés, Melchor To i Esteban Fábregas. (92)

A partir d'aquest moment les notícies referides a l'activitat organitzada s'incrementen. Les crides a la disciplina són constants. I, tot això, emmarcat en l'intent de trencar l'aïllament que havia patit el republicanisme durant la Restauració, i que era excusa i conseqüència, alhora, de la vida interioritzada de les organitzacions republicanes. En la vetllada organitzada en el Cercle Republicà Nacional per celebrar, durant el mateix mes de febrer, el 23e aniversari de la proclamació de la República, Corominas va dir al respecte:

"De hoy en adelante ha de tender (la política republicana) al exterior, dirigida hacia el país, adaptándose á los deseos y á las necesidades de la opinión, encarnándose en ella, para respirar el oxígeno de esas clases sociales, que apareciendo ajenas a la política activa, son el más poderoso sostén de todas las instituciones y sin cuyas simpatías no se levantará esplendorosa la futura república española." (93)

A mitjans de febrer -el dia 14-, i a Madrid, es produïren dos fets que incidiren clarament en el procés d'organització del nou partit, i que a Catalunya varen tenir un notable ressò. L'assemblea del partit progressista que aprovà les bases per a la Constitució del P.R.N., i la

reunió de

"varios distinguidos y entusiastas jóvenes republicanos, con el objeto de constituir un núcleo de fuerzas con la denominación de Juventud Republicana Española."

Aquesta organització juvenil vindrà a donar suport a la política contrària al retraïment, amb la qual cosa, venia a constituir-se com una organització propera als nacionals, tot i veient que no s'havia produït la integració de totes les forces republicanes unitàries interessades en la consecució de la república a través de la participació per les vies legals. (94)

Durant el mes de març del 1896, i immediatament abans de que se celebrés l'Assemblea mixta, tenen lloc tres fets remarcables dins del procés d'organització aquí comentat.

El primer fa referència a l'organització del partit dins de la ciutat de Barcelona. En concret, es parla de la creació de 10 comitès que correspondrien als 10 districtes en què estava dividit el municipi barceloní. A part dels membres escollits per les bases, els regidors i ex-regidors es considerarien membres naturals d'aquests comitès.

El segon fet és la creació a Madrid d'un Consejo Central Interno, encarregat de dirigir el partit, i que amb motiu de la seva instauració dirigia les següents instruccions al conjunt del partit:

- 1er Dissolució dels comitès i juntes dels partits progressista, històric, d'unió republicana, i de la U.C.R..
- 2^{on} Manteniment dels comitès que ja existien del P.R.N.
- 3er Convocatòria d'eleccions per tal d'escollir un comitè conjunt o del P.R.N. allà on no existeixi encara aquest comitè.

4^{rt} Conversió en comitè del P.R.N. dels comitès d'una de les organitzacions, allà on només existeixi aquell.

5e Allà on el comitè no surti per iniciativa local, el comitè de la capital de província es farà càrrec de convocar eleccions a comitè del P.R.N.

6e Es parla de tres nivells de comitès. En el municipi, el local; en el "partido judicial", el comitè de districte, i a la província, el provincial.

En darrer terme, el document recomana l'existència d'un únic cercle per cada comitè.

El tercer fet que volíem comentar és la crida a la joventut republicana favorable al procés d'unitat, a participar en una reunió al cercle del Partit. I, que demostra l'interès creixent per aquest segment de la militància republicana. (95)

L'Assemblea Mixta de la Unión Republicana serà rebuda pel nou partit, a Catalunya, amb un clar sentiment de rebuig. Els motius són clars: agafa al Partido republicano nacional en ple procés de constitució i sembla voler incidir en les formes d'unió republicana que ja havien fracassat -existència de diverses formacions i unitat d'acció entre elles. A més la unió de l'any 1896 semblava donar la iniciativa política a aquells sectors que, moltes vegades procedents de les mateixes formacions polítiques que els militants del P.R.N., havien optat pel retraïment com a estratègia política, i que havien format una unió prèvia a la del 1896 que s'etiquetava com a revolucionària.

B. La Unión revolucionaria.

El cop que patí el progressisme català amb l'entrada de Sol i Ortega i els seus seguidors en el partit republicà nacional fou gran. A la resta de l'Estat la repercussió

va ser també important, però potser va quedar mitigada -donades les característiques personalistes del republicanisme de finals de segle- pel fet de comptar amb una figura tradicional com el doctor José Me Esquerdo i amb un jove dirigent que començava a destacar: Alejandro Lerroux.

Els objectius polítics dels progressistes catalans, dels de l'anomenada esquerra progressista, passaven per la revitalització de les organitzacions progressistes i per la configuració d'una plataforma denominada Unión Republicana Revolucionaria. Aquesta plataforma hauria d'aplegar els corrents federals menys partidaris de les actituds legalistes i els corrents de l'esquerra progressista.

Certament foren els progressistes els qui, des de Madrid, llençaren per primera vegada en aquests anys una alternativa diferent, de caràcter revolucionari: el retraïment.

Pel novembre del 1894 ho reconeixia un diari republicà català:

"Honroso es para el zorrillismo y para el señor Esquerdo haber dado la primera voz en favor del retraimiento, y no parece aventurado creer que responderán á ella los principales elementos de los partidos federal y centralista..."(96)

El retraïment es convertia d'aquesta manera en una proposta estratègica alternativa que podia permetre la unitat de determinats sectors republicans. Així ho van entendre alguns centres d'unió republicana i els seus òrgans de premsa. Entitats que sorgides amb la Unió de l'any 1893, s'havien negat obstinadament, pel seu caràcter unitari, a la dissolució de la unió. Fet que entenien

com el producte de la voluntat dels nuclis dirigents dels partits a Madrid i no com el resultat d'una resolució de les bases republicanes.

Les plataformes unitàries recolliran la iniciativa del retraïment. Tanmateix recolliran amb un entusiasme bastant similar altres processos paral·lels d'unitat republicana, com va ésser el mateix partit nacional, o com fou l'intent d'unió aprovat per l'assemblea mixta de l'any 1896.

No obstant, creiem que serà aquest sosteniment del retraïment per part de les plataformes republicanes no partidistes, el que explicarà les resolucions favorables al retraïment que adoptarà l'Assemblea Mixta.

Pel febrer del 1895 l'òrgan de la Unió republicana de Manresa, després de dir que convenia dedicar tots els esforços a defensar el projecte d'unió, donava una proposta de concrecció del retraïment:

"Que se retiren de los Municipios, Diputaciones, Congreso y Senado los concejales, diputados y senadores, dedicando las energías todas al fin supremo á que debe aspirar la Unión. Ha llegado el momento de que se declare cerrado el período de la evolución."

Al mateix temps, cal dir que amb aquesta estratègia es revaloritza el paper de les juntes revolucionàries, que eren una peça clau d'aquest procés de creació d'un poder alternatiu, revolucionari i republicà. (97)

La iniciativa d'aquesta proposta d'actuació -el retraïment- i d'organització -la unió revolucionària-, no fou només dels progressistes o dels centres d'unió republicana independents; sinó que també els federals catalans la feren seva.

Aquests federals estaven força dividits, i a més estaven enfrontats amb els de la resta d'Espanya, en con-

cret amb la direcció pïmargalliana, marcadament legalista. El Consell Regional Federalista va tenir iniciatives destacades en l'intent de potenciar la unió revolucionària . Pel maig del 1895 es va celebrar un míting d'Unió revolucionària a Barcelona. Estava organitzat pel Consell Regional, però degut a la presència de l'esquerra del partit progressista, dels republicans orgànics i d'algunes individualitats aïllades allunyades de la política en els darrers temps, es va arribar a considerar com un míting de tots els partidaris de la Unió. Fins i tot van arribar a l'acte representacions de Madrid, València, Aragó i Mallorca.

En l'acte es va defensar un triple lema: "Retraimiento, Revolución, República". El primer, deien, obriria el pas a la revolució, únic mecanisme pel qual Espanya pot accedir a la República. (98)

De la part d'iniciativa que els hi corresponia als federals en aquesta unitat revolucionària, n'és una mostra l'acord adoptat per la Joventut Republicana Progressista de Barcelona, l'agost del 1895, de

"dirigir un expresivo mensaje al Consejo Regional Federalista de Cataluña adhiriéndose á las bases de unión republicana revolucionaria por el mismo propuestos." (99)

Els elements de l'esquerra progressista es troben molt interessats en la radicalització dels federals catalans en matèria de procediment i no deixaran d'encoratjar-los davant la direcció federal de Madrid. Pel març del 1896, "El Diario del Pueblo", que s'autodefinia com el "Eco de la Unión Revolucionaria de Cataluña" i que era dirigit pel progressista Enrique Díez Rosell, encapçalava una crònica sobre l'Assemblea federal amb el títol,

força significatiu, de Los federales revolucionarios so-
juzgan a Pi. En aquesta crònica s'afirmava que els ele-
ments addictes a la retracció parlamentària i a la unió
revolucionària havien triomfat davant de Pi i Margall,
Pi i Arsuaga, Lostau,...., i tots els que patrocinaven
l'activitat estrictament legal.

Els federals que optaren per la Unió revolucionària
tenien, però, arguments en la pròpia tradició del partit.
Anys abans ja s'havien manifestat com a revolucionaris.
Però la seva manera d'entendre la revolució estava allu-
nyada -com a organització- de les temptatives revolucio-
nàries violentes. Per als federals la revolució havia de
produir-se per una revolució de les idees a la qual s'hau-
ria d'afegir una "avalancha social" que protagonitzarien
les classes populars. Mentre això no es produís, calia
esperar.

Les noves propostes revolucionàries -que convergiren
a la unió d'aquest any- estaven allunyades de l'antic in-
surreccionalisme zorrillista, encara que en bona mesura
tenien el seu antecedent immediat.

Es per això que serà possible l'entesa entre l'esque-
rra progressista i un sector nombrós del federalisme ca-
talà, sota la perspectiva comuna d'una revolució protago-
nitzada, més tard o més d'hora, pel poble. (100)

La Unió revolucionària fou, en conseqüència, l'esforç
conjunt de dues organitzacions republicanes que estaven
reorganitzant-se, que estaven patint convulsions internes
molt greus a mitjans de la dècada dels noranta. Dels fe-
derals en parlarem amb més extensió en l'apartat següent.
Però ara cal parlar dels progressistes. Car aquests havien
patit l'escapçament de tot el sector solista. Sol i Ortega

s'havia endut darrera d'ell una certa legitimitat històrica. En efecte, les crides fetes per Sol defensant la confluència amb els sectors legalistes, s'acostuma a parlar en nom de l'organització regular del progressisme.⁽¹⁰¹⁾

L'esquerra progressista voldrà reconstruir-se al mateix temps que potenciava la unitat revolucionària. I ho farà creant comitès que decideixen seguir la línia d'actuació marcada per Esquerdo a Madrid. A Gràcia, a Manresa, a Barcelona mateix sota la direcció de J.A. Mir i Miró, es reorganitzaven les estructures del partit, encara que el trencament ha allunyat del partit un ampli sector de la direcció. La creació del setmanari "La Bandera Progressista" és també una mostra de l'intent de dinamitzar el progressisme radical. La creació d'una Junta central, d'una comissió de propaganda i d'un centre de la joventut republicana progressista a Catalunya, sota l'"advocació" d'Esquerdo, Lerroux i Eusebi Jover serien els darrers exemples.⁽¹⁰²⁾

Pel setembre del 1895, la Comissió executiva del partit va difondre una circular en la qual parlava de la reorganització del partit en base a "la bandera del único procedimiento", és a dir, del retraïment i de la revolució. Els resultats no devien ésser gaire positius, car més endavant, pel novembre, es produeixen queixes sobre el funcionament del partit a Barcelona:

"...nosotros sabemos que, desgraciadamente la organización del partido de la izquierda progresista, es anómala y viciosa en esta capital, porque no ha procedido en dicha organización, ni el desinterés, ni la modestia que son las dos virtudes que más han de distinguir á los republicanos..."

El problema sembla ser la lluita per ocupar el buit

deixat per Sol i els seus seguidors. "La Bandera Progre-sista" insisteix en considerar a Jover com el cap del partit a Barcelona. (103)

De l'actuació conjunta de federals i progressistes, n'és una bona mostra el míting celebrat a la vila de Gràcia, l'agost del 1895, amb la participació de Jover i Va-llès i Ribot com a capdavanters de les dues organitzacions a Catalunya, i una llarga llista de republicans de les dues tendències. De la contundència verbal de l'acte en deixen constància els termes usats per Tirso Ortubia en la seva intervenció:

"Que las manos en vez de esgrimir una papeleta electoral necesitaba manejar otra clase de armas, de mejor efecto y más precisión." (104)

Pel que fa als centralistes, ja hem vist com eren considerats com aliats potencials tant per nacionals com pels revolucionaris. No s'afegiran a cap de les dues alternatives noves. Semblen voler protagonitzar un espai central que possibilités a la llarga l'entesa entre els dos sectors. Alguns dels seus membres faran manifestacions públiques favorables al retraïment, però no optaran mai per integrar-se decididament a la Unió.

Criden a la recerca d'una fórmula comuna, de manera vaga i general. Inspiraran, malgrat tot, l'Assemblea Mixta del març del 1896. L'únic intent previ a aquesta, impulsada des del camp centralista i en el mateix sentit, fou protagonitzada per Odón de Buen. Basant-se en la seva popularitat convocà un míting amb la idea de superar la divisió dels republicans amb una hipotètica "Liga Popular", en la qual hi podrien participar els sectors populars i la classe obrera que, amb tantes divisions com veia, es mantenia allunyada del republicanisme.

"La Bandera Progresista" rebutjarà els plantejaments de de Buen, tot indicant que no hi ha grans divisions, sinó dos bàndols diferenciats: els legalistes -que són els diputats, alcaldes, consellers-, i els revolucionaris, que són la immensa massa dels republicans. (105)

La defensa del retraïment s'associa molt sovint, pels progressistes a l'existència d'aquesta dicotomia: dirigents malejats/bases honrades, però desenganyades, Els primers són qualificats de "comerciants de consciències", i s'afirma la necessitat de la seva eliminació del si del partit:

"...limpiemos el partido de tanto vividor político y tanto policía como en él tenemos, y veremos como vamos más decididos y seguros á la conquista de..."

els grans ideals polítics del republicanisme: llibertat, igualtat i fraternitat.

Aquesta postura provocà atacs directes als qui s'havien convertit en els dirigents del P.R.N.: Sol, Junoy, Corominas, Morayta,...., són titllats de traïdors. La seva estratègia és rebutjada enmig d'amenaques gens subtils:

"No, no: jamás; el partido republicano no puede acudir á las urnas. El partido republicano debe combatir á los que se han convertido en siervos de la monarquía y declarar la guerra á todos los que invoquen su representación.

Tendremos en cuenta, que hoy por hoy, debemos combatir contra los partidarios de la lucha legal, tomando buena nota de todos los que se prestan á tomar parte en la comedia que se avecina.

Baste de elecciones, y trabajemos por la República por medio del retraimiento y la Revolución." (106)

Al mateix temps el retraïment és defensat pel que significava de recuperació d'una tradició revolucionària que, precisament si va fracassar va ser per les inhibicions o l'enemistat de republicans que van traïr tots els in-

tents insurreccionals, col.laborant fins i tot amb la monarquia.

"Mientras tengamos aliento, no nos cansaremos de repetir que la falsía y la traición han anidado siempre en el campo republicano, siendo esta la causa que ha malogrado de continuo la sangre de tantos valientes, derramada con heroísmo sin igual en Seo de Urgel, Sant Coloma, Rioja, Badajoz y Madrid."(107)

En darrer terme, el retraïment com a estratègia revolucionària era defensada en tant en quant aquesta estratègia podia arrossegar la classe obrera, i posar-la al costat dels republicans:

"Si lealmente seguimos el camino de la revolución, seguros estamos que á nuestro lado formará la masa obrera, deseosa de salir de la miseria y de la anemia que la consume y aniquila."

La idea és que els treballadors necessiten dels republicans perquè en el seu si hi ha intel.lectuals, gent que no viu del treball manual, però que pot col.laborar en l'alliberament de la classe obrera.

Aquests plantejaments s'acompanyaven amb les clàssiques referències al desig de que els obrers meditessin sobre el sistema polític on seria més possible la millora de les seves condicions de vida. S'acompanyaven també de les autopresentacions com els grans defensors de "la causa del proletariado".(108)

En definitiva, aquesta estratègia i els seus defensors -la Unió revolucionària- aniran a parar també a l'Assemblea Mixta d'Unió Republicana. Però abans s'hauran posat de manifest, gràcies a la retòrica revolucionària, el distanciament de les bases respecte d'uns polítics que havien après a sobreviure com a tals en ple règim de la Restauració, i la incapacitat dels vells partits republicans per engrescar la participació política d'amplis sectors populars.

I.C.3. L'organització federal en aquests anys.

És curiós i d'altra banda molt significatiu que a les històries i cròniques que sobre el republicanisme es varen fer en aquells mateixos anys del final de segle o en els primers trenta anys del nostre hi trobem un buit informatiu sobre l'activitat dels republicans federals. Sembla com si -seguint les afirmacions d'un d'aquests historiadors (Álvaro de Albornoz)- tot quedés reduït a la tasca teòrica de Pi sobre la qüestió social en tant que polític, però sobretot com a publicista.

Segurament aquesta idea té els seus fonaments. No podem menysprear el fet que aquests treball estiguin enfocats des de la perspectiva més estrictament institucional del funcionament dels partits, i encara amb una visió restringida als aparells centrals instal·lats a Madrid. Però, tot i així, hem de reconèixer que al llarg del present treball ens ha passat quelcom de similar. Centrats en la descripció i anàlisi de la ràpida evolució organitzativa del republicanisme unitari -tant de la dreta com del centre i l'esquerra no federals- el partit dirigit a Catalunya per Josep Maria Vallès i Ribot ha quedat en un segon pla. Posició que en absolut es mereixia la que continuava, malgrat tot, essent la primera força popular catalana. Tant per la vida interna com per les seves pròpies evolucions "institucionals". Intentarem amb aquestes ratlles que segueixen compensar una mica aquesta situació que no és justa i que, en bona mesura, ve motivada pel tipus de fonts que hem hagut d'utilitzar.

Si bé és cert que en els anys noranta -amb la "superació" del problema creat amb la ruptura de Valentí Almirall i amb la desaparició definitiva del federalisme propugnat per Figueres, en tant que corrent organitzat- el federalisme adquireix una continuïtat orgànica envejable (Sobretot si la comparem amb el complex panorama que hem descrit per al republicanisme unitari), no és menys cert que, per sota de les sigles del Partit Republicà democràtic federal hi ha una vida prou agitada i còmplera.

Ja hem vist com en començar la dècada apareixen alguns corrents de l'esquerra federal que s'articulen al voltant de periòdics i, àdhuc, d'organitzacions pròpies. En aquesta mateixa part inicial del treball dediquem algunes planes a parlar del grup de "La Avanzada", mostra més que significativa del que diem.

Ara bé, d'ençà de l'any 1893 les problemàtiques internes, prou importants a vegades, tindran altres dimensions. Potser no podrem arribar a certificar l'existència d'un corrent organitzat; però, tot i així, el lent degotar de federals cap als rengles del republicanisme unitari de caire més o menys radical o revolucionari és un fet cert i posa de manifest la manca de capacitat per resoldre en el si de la pròpia organització federal els conflictes interns que es crearen i que tenien per raó última la manca de perspectives polítiques.

Ja amb la mateixa Unió Republicana, del 1893, havien tingut lloc algunes d'aquestes alteracions en la continuïtat de bases significatives del moviment federal. A Manresa, una ciutat on el federalisme s'hagué d'enfrontar a múltiples tensions degut a la presència de dos grans sec-

tors que per motius més aviat de control de l'aparell federal i no ideològics es combatien de manera feroç, a Manresa, doncs, l'aparició de la Unió farà que un dels sectors s'orientés cap a la plataforma unitària garantint la continuïtat local i arribant a distanciar-se del partit federal. Fins i tot l'òrgan federal a la ciutat -"La Montaña"- que havia estat una peça clau en la reconstrucció del partit durant la Restauració, ara serà el portantveu de la Unió. (110)

Després de la ruptura de la Unió Republicana, el partit federal farà un esforç important per tal d'ajustar el seu projecte a les noves realitats socials. Aquesta afirmació la mantenia al marge de la valoració sobre els resultats d'aquest esforç perquè, en definitiva, el nou programa federal -que serà la plasmació més destacada d'aquesta voluntat de renovació- no servirà de catalitzador d'una reactivació del partit federal.

Entenem el manifest-programa com un treball col·lectiu per tal com tot i ser redactat personalment per Pi i Margall i respondre a la seva voluntat individual d'aprofundir en possibles solucions per a la qüestió social, va ésser assumit per la pràctica totalitat del partit i es convertí en un punt d'unió dels diferents criteris que s'expressaven en el seu interior.

El programa va aparèixer el 22 de juny del 1894. (111)

Entre aquell any 1894 i el febrer del 1896 la crisi del federalisme va estar ben viva, però potser no arribà mai a mostrar-se amb la força que manifestà amb motiu de l'Assemblea federal d'aquest darrer any.

Alguns factors havien anat covant aquestes tensions. Per davant de tots la qüestió del retraïment. Ja hem

comentat com aquesta tàctica política arrossegà elements de l'esquerra progressista i del defederalisme. Pi, a la seva Historia..., afirmarà que la introducció d'aquesta qüestió no estava justificada per tal com no hi havia possibilitats de triomf per la via revolucionària. Pi, contrari a aquesta tàctica, arribà a afirmar que havia estat plantejada subrepticiament pels monàrquics amb la finalitat d'esterilitzar l'oposició republicana.

El fet cert, però, és que a Catalunya el propi Vallès i Ribot, aleshores president del Consell Regional, serà el gran defensor de l'estratègia esmentada. (112)

Les relacions amb el catalanisme i els plantejaments obreristes serien els altres dos factors que varen polaritzar el moviment federal. El segon no quedà resolt amb la integració del grup de "La Avanzada" a la vida normal del partit. Sempre hi haurà una tensió entre els corrents burgesos i populars dins del federalisme català. El mateix programa de l'any 1894 serà jutjat per elements individualistes del partit com la introducció del socialisme d'Estat dins l'ideari federal, i se'l denunciarà encara que sense gaire agror.

No obstant la crisi de l'obrerisme en aquells anys, el reiterat fracàs de l'experiència d'un partit obrer, són elements que faran d'aquesta font de dissidències un element secundari.

Més problemàtica serà, en canvi, la qüestió del catalanisme. Vallès i Ribot es llançarà de manera molt més espectacular en aquest aspecte i intentarà, durant la segona meitat de la dècada, una connexió íntima amb l'emergent catalanisme polític. Aquestes iniciatives, moltes vegades personals, donaven una impressió profunda i la premsa de

les comarques catalanes recollia -tot justificant-se amb frases introductòries de l'estil de "Al decir de un colega de Barcelona"- els rumors d'una unió futura de catalanistes i federal, per aconseguir l'autonomia regional.

Amb la presentació d'algunes candidatures conjuntes -com la de Permanyer a Vilafranca, el març del 1898- els rumors semblaven prendre consistència. I no resulta estrany que els republicans unitaris aprofitessin aquestes situacions de desconcert per pressionar sobre els militants federals. Aconseguint en alguns casos el seu objectiu últim: el pas d'aquest cap alguna formació unitària, i quedant-se la majoria de vegades amb la decepció i les inhibicions creades en aquests àmbits. (113)

Vallès i Ribot comptà amb el federalisme organitzat a Catalunya, quan va adoptar la decisió de profunditzar en els contactes amb el catalanisme i, sobretot, quan va avançar en l'acceptació del retraïment. Però estava creant importants reticències i, sobretot, estava allunyant-se de Pi.

Aquest enfrontament amb Pi esclatà a l'Assemblea de l'any 1896, encara que ja es preparava de molt abans. Semblava com si el vell dirigent es resistís tant com podia -durant un parell o tres d'anys- a fer públiques les seves desavinences amb el dirigent del federalisme català. Possiblement l'experiència anterior de la ruptura amb Almirall seria una raó gens negligible d'aquesta prudència.

Serà Vallès i Ribot qui amb la seva actitud a l'Assemblea actuarà de detonant del conflicte.

Recordem que Vallès i Ribot tampoc comptava amb el suport total del seu partit a Catalunya. La seva actuació

personal havia provocat l'aparició d'opuscles denigratoris. Però sobretot la seva actuació política personalista i, podríem afegir, maniobrera afavorí l'existència d'elements disconformes a Barcelona.

Pi Arsuaga, Lluhí Rissech, Bo i Singla, Lostau -fins a la seva mort-, seran alguns noms amb els quals podia comptar Pi i Margall a l'hora d'intentar limitar la força de Vallès.

Durant l'any 1895 Vallès i Ribot, des de la seva presidència del Consell Regional Federalista de Catalunya, impulsà la Unió Revolucionària que hem descrit en l'apartat anterior. Sens dubte l'esforç més significatiu fou el míting convocat pel Consell al Circ Barcelonès el maig d'aquell any. Davant més de quatre mil persones parlaren representants barcelonins i d'altres províncies dels federals i de l'esquerra progressista. Aquests darrers insistiren especialment en la defensa de la unitat de totes les forces partidàries del retraïment.

Vallès i Ribot i Alejandro Lerroux foren oradors destacats de l'acte. Al final s'acordà enviar telegrams als dirigents estatals dient que els republicans barcelonins havien sancionat les bases de la unió revolucionària. (114)

Volem insistir en el fet que no profunditzem en aquest punt per haver-lo tractat a l'apartat anterior, però en parlem en la mesura que explica els conflictes interns del federalisme.

Vallès recollia d'aquesta manera un sentiment que s'havia anat extenent entre els sectors populars catalans després de la desfeta de les esperances creades amb l'"èxit" del 1893. Però també es distanciava de Pi, el qual veia amb molta preocupació l'evolució que estava fent la força

política que dirigia.

La situació arribà a l'extrem de poder fer creïble la idea que Pi i Margall no assistís a l'Assemblea federal de Madrid, del febrer del 1896. Concretament el dia 1 de febrer deia "El Diluvio":

"Los federales creen que el señor Pi y Margall tiene la obligación moral de asistir a la Asamblea a dicho partido y que después de ella quedará en libertad de retirarse de la vida política ó continuar en ella."(115)

No ens estendrem aquí sobre la transcendència de l'Assemblea per a l'esdevenidor del moviment republicà espanyol i català, però sí que hem de fer referència al que suposà per a l'evolució organitzativa del federalisme.

L'Assemblea obrirà un llarg període de ruptura entre els dos sectors que representaven els grans plantejaments existents dins el partit federal-no essencialment a Espanya ni tan sols a Catalunya-. Serà a Barcelona on es viurà i es consolidarà una divisió que paraitzarà el federalisme com a mínim fins al març o abril del 1898, quan la dinàmica de l'Assemblea de Figueres trencarà amb una situació que preocupava profundament nuclis actius del federalisme català -com el sabadellenc- en la mesura que els condemnava a un grau d'ineficàcia política superior al que les condicions exteriors podien fer preveure.

La causa de la profunditat del malestar creat es troba en les iniciatives adoptades pels partidaris del retraïment durant els preparatius de l'Assemblea.

Totes aquestes assemblees començaven d'idèntica manera. La primera o primeres jornades es dedicaven a comprovar les actes dels delegats respectius per tal d'assegurar la legitimitat de la representació adduïda.

En el cas de l'Assemblea federal de Madrid aquestes jornades esdevingueren dramàtiques. L'única cosa en la qual hi va haver acord inicial fou en concedir la presidència a Pi i Margall. Els partidaris del retraïment no volien cap mena d'enfrontament inicial amb el prestigiós ex-president de la República. Ben al contrari semblen voler donar relevància als acords, obtenint-los al seu favor i sota la presidència de Pi.

Aviat esclataran els conflictes. Algunes actes foren problemàtiques, i Vallès i Ribot recoltzat -segons "El Diluvio"-per alguns elements progressistes, va imposar els seus criteris. Aquesta lluita agafà Pi i Margall de mig a mig. Aquest es dirigí a l'Assemblea per calmar els ànims i reconduir les discussions:

"El discurso del señor Pi ha sido escuchado con religioso silencio, y al terminar no ha sonado ni un aplauso."

A la fredor segueixen els primers enfrontaments. Dos delegats catalans -Rubau i Ferrando- els protagonitzaran. El segon va dir al primer que era "un bruto" i Rubau respongué al seu amable interlocutor "llamándole tres veces miserable".

Com és de suposar l'incident provocà un enrenou considerable.

Altres el succeïren: degut a unes paraules dirigides entre ells durant les sessions, Blasco Ibañez i Palma "han nombrado padrinos".

Alguns medis republicans madrilenys desvirtuaren la profunditat dels problemes centrant-los en la procedència geogràfica dels partidaris del retraïment: